

TRANSILVANIA

An. LIII.

Ianuarie 1922.

Nr. I.

CUPRINSUL:

Pagina

<i>N. Iorga</i> : Un autor dramatic necunoscut	1
<i>I. U. Soricu</i> : Furtuna (poezie)	5
<i>I. Boroș</i> : Revoluția lui Horia și comitatul Caraș	8
<i>Volbură Poiand</i> : Clipe de seară (poezie)	14
<i>Ioan C. Băcilă</i> : Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan	15
<i>Ioan Georgescu</i> : Gustave Flanbert (1821—1880)	63
<i>Volbură Poiand</i> : Ursita ei (poezie)	65
<i>I. G.</i> : Alexandru Petőfi (1823—1849)	66
<i>Ax. Banciu</i> : Inima mea (poezie după A. Petőfi)	68
<i>Ioan Georgescu</i> : Tradiții și legende: «Bumbul Călugărului, Descoperirea minelor de aramă din Ciuc-Săndominic	71
• • • Cântecul lui Budac	72
<i>Victor Lazăr</i> : Școala	73
<i>Cronica</i>	79
<i>Cărți românești</i>	82
<i>Cărți străine</i>	91
<i>Reviste românești</i>	93
<i>Reviste străine</i>	94
<i>Dela «Asociațiune»</i>	95
<i>Bibliografie</i>	96
Errata	97
<i>Dela Loteria «Asociațiunii»</i> : Lista câștigurilor	98
<i>Anunțuri</i>	101

Director: A. Bărseanu. — Redactor-șef: I. Georgescu.
Redacția și Admin.: „Asociațiunea“, Sibiu, str. Șaguna 6.

Prețul 10 Lei.

Depozit general pentru vechiul regat, Basarabia și Bucovina *Librăria Pavel Suru*, București, Calea Victoriei 85 unde se află de vânzare toate publicațiile «Asociațiunei».

5 11 1879

Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român

Intemeiată la 1861.

Prezident de onoare: M. SA REGELE FERDINAND.

Prezident activ :

Andrieu Bârseanu,
membru al „Academiei Române“.

Vice-prezident :

Dr. Vasile Suciu,
mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș.

Membrii comitetului central:

<p>Ioan Agârbiceanu, publicist, membru coresp. al «Acad. Române».</p> <p>Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Rom. ort. din Transilvania.</p> <p>Dr. Victor Bârlea, director de liceu.</p> <p>Dr. Ilie Beu, medic.</p> <p>Dr. Iosif Blaga, dir. de liceu.</p> <p>Ioan baron Boeriu, general în pens.</p> <p>Dr. Vasile Bologa, dir. de liceu.</p> <p>Dr. Lucian Borcia, avocat.</p> <p>Dr. Ioan Bunea, dir. de liceu.</p> <p>Partenie Cosma, dir. de bancă.</p> <p>Dr. Elle Dăianu, protopop.</p> <p>Dr. Nic. Drăgan, prof. univers.</p> <p>Octav. Goga, membru al «Acad. Române».</p>	<p>Dr. Ioan Lupaș, prof. univ., membru al «Acad. Rom».</p> <p>Iuliu Marțian, dir. de bancă.</p> <p>Dr. George Moga, gen.-medic.</p> <p>Ioan Moța, publicist.</p> <p>Ioan F. Negruțiu, dir. șc. norm.</p> <p>Dr. Zenovie Păclișanu, in- spectator general, membru co- resp. al «Acad. Române».</p> <p>Aurel Popescu, comerciant.</p> <p>G. Poponea, cond. tip. arhid.</p> <p>Dr. George Preda, medic.</p> <p>Dr. Octavian Rusu, avocat.</p> <p>Trandafir Scorobețiu, prof.</p> <p>Dr. V. Stan, dir. de șc. norm.</p> <p>Gavril Todica, contabil.</p> <p>Nicolae Togan, protopop.</p> <p>Ioan Vătășan, dir., «Albina».</p>
--	---

Fondată la 1868. „**Revista Transilvania**“ Fondată la 1868.

Director: **Andrieu Bârseanu.** Redactor-șef: **Ioan Georgescu.**

Colaboratori:

I. Agârbiceanu, A. P. Arbore, M. Baiulescu, A. Banciu, N. Bănescu, I. A. Bassarabescu, I. Bănu, L. Blaga, G. B. Duică, V. Borgia, Dr. L. Borcia, Dr. Al. Borza, Al. Busuioceanu, Al. Ciura, A. Cotruș, Dr. E. Dăianu, Dr. N. Drăgan, R. Dragnea, V. Eftimiu, V. Ghidionescu, Oct. Goga, I. Gorun, C. Hodoș, E. P. H. Longin, N. Iorga, Al. și I. I. Lăpedatu, V. Lazar, Dr. I. Lupaș, A. Lupeanu-Melin, I. Manlu, Colonel I. Manolescu, S. Dr. Mateiu, S. Mehedinți, Dr. V. Meruțiu, C. Moisil, Tr. Moșoiu, D. Nanu, Dr. D. Negru, V. Păcală, T. V. Păcățianu, Dr. Z. Păclișanu, V. Pârvanu, D. D. Patrașcanu, Dr. † Paul, C. Pavelescu, H. și N. P. Petrescu, E. Pitiș, A. Pop, Dr. I. P. Voitești, Dr. P. Poruțiu, Dr. G. Preda, Dr. O. Prie, Dr. S. Pușcariu, Dr. P. Roșca, St. Roșianu, I. U. Soricu, V. Stanciu, M. Ștefănescu, V. Stroiescu, G. Todica, N. Togan, D. Tomescu, G. Vălsan.

Voci de presă

despre Calendarul „Asociațiunii” pe 1922.

Calendarul «Asociațiunii» pe anul comun 1922 de dl I. Georgescu, e elegant și practic. Cuprinde o noulă de dl I. Agârbiceanu și altă materie literară.

I.(orga).

«*Ramuri*». Drum drept. Director N. Iorga. Nr. 3, 1922.

*

Cuprinde pe lângă partea calendaristică un material foarte bogat și prețios beletristic și din domeniul istoriei.

Calendarul se estinde pe 160 pagini și e unul din cele mai bine redactate și mai populare din calendarele câte le avem. — A apărut în Sibiu și se află de vânzare la toate librăriile românești precum și la toate agenturile desp. «Asociațiunei». Prețul pentru abonați 2 Lei, pentru neabonați 5 Lei. X.

«*Sălajul*». Zalău, 13 Ianuarie 1922, anul III. Nr. 2 pag. 4.

*

CALENDARE. Este sezonul lor. Două calendare le recomandăm cu tot dinadinsul și noi. — Este «Calendarul Asociațiunei» din Sibiu, care nu-și desminte renumele: îngrijit bine, cu material ales literar, cu o bună «cronică culturală», cu o pomenire a morților noștri, cu legea reformei agrare, cu sfaturi igienice, pe lângă partea obișnuită calendaristică: sărbători, postă, târguri.

«*Cultura Creștină*». Revistă lunară. Blaj, anul X., Decembrie 1921, Nr. 12.

*

...Ca în fiecare an, cu vrednicie înjghebat, după spiritul cititorului ardelean, e *calendarul «Asociației»* dela Sibiu. L-am fi dorit poate mai încăpător. Anii ce vin vor adună, poate, mai multe bunevoînți în jurul harnicului secretar al Astei pentru a face din acest Almanah, un model bun de urmat și în vechiul regat, tot mai sărac în cărți pentru popor.

«*Gândirea*», Cluj 1 Febr. 1922, p. 366

Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român

intemeiată la 1861 de mării mitropoliți :

Andreiu Șaguna și Alexandru Sterca Șuluțiu, de Tîmot. Cipariu, George Barițiu, cavaler I. Pușcariu, Vas. Pop, Iacob Bologa ș. a. cu scopul de a înainta cultura poporului român prin inițiere de studii și scrutări și editare de publicațiuni literare, științifice și artistice; a înființat și va înființa și susține biblioteci populare, în fiecare comună, biblioteci regionale în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susține muzee regionale în centrele despărțămintelor pe lângă un mare Muzeu central; a ridicat și va ridica și susține case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice, de agricultură, grădinărit, pomărit, de copii, industriale, artistice etc.; a ținut și va ține conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse; a înființat și va înființa bănci populare, cooperative etc.; a publicat și va publica revista «Transilvania», «Biblioteca populară», «Biblioteca tineretului» și alte cărți folositoare; a instruit și va instrui analfabeți. Activitatea «Asociațiunii» s'a extins asupra întregii Dacii superioare și e împărțită în despărțăminte, iar despărțămintele în agenturi. Taxele de membrii sunt următoarele :

Membru fondator al Casei Naționale	1000 Lei
Membru fondator al „Asociațiunii“	400 Lei
Membru pe viață	200 Lei
Membru activ (ordinar)	10 Lei
Membru ajutător	2 Lei

Revista „Transilvania“

—=== fondată la 1868 ===—

apare lunar sub direcțiunea prezidentului și îngrijirea secretarului literar al «Asociațiunii», având colaborarea celor mai distinși reprezentanți ai literelor și științei românești. Publică: poezii, nuvele, schițe, romane, teatru, istorie, știință popularizată, studii, dări de seamă, notițe, cronici etc.

Condițiunile de abonament anual:

Pentru membrii „Asociațiunii“	50 Lei
Pentru nemembrii	70 Lei

Redacțiunea și Administrațiunea revistei „Transilvania“, Sibliu,
Strada Șaguna Nr. 6.

01
181

TRANSILVANIA

Anul LIII.

Ianuarie 1922.

Nr. 1.

Un autor dramatic necunoscut.

— Încă o comedie a lui. —

E câțva timp de când la sfârșitul unui memoriu la Academia Română, semnalăm opera dramatică, total necunoscută astăzi, a unui actor bucureștean, Ioan Dimitrescu, care a scris și un roman istoric, foarte prost, dar ale cărui comedii în gen popular «Badea Deftereul?»¹ sau «Voiu să fiu actor la Iași» (1849) și «O toaletă neisprăvită sau obrăznicia slugilor» (1852) meritau tot interesul, și pentru că prindeau bine tipuri contemporane și pentru că întrebunțau o limbă de un mare adevăr și de o bogăție extraordinară.

De atunci am mai găsit două lucrări ale lui: una, înfățișând o intrigă de sat, cu plan de călătorie și cu o răsbunare prin dare de foc, se deosebește prin acelaș dialog de o rară vioiciune și de o noutate care ar face fericirea unui autor de dicționar; cealaltă, o piesă de ocazie, se mulțamea să prezinte starea spiritelor la sate după izbucnirea revoluției muntene dela 1848.

Voiu vorbi poate altă dată, tot aci, de aceste producții cu totul originale, care, dacă s'ar retipări afară de cea din urmă, cu o tendință specială, ar fi bine să se introducă în repertoriul trupelor de diletanți ardeleni, despre care în ultimele timpuri se vorbește așa de puțin.

Lată însă că într'o cărticică a cărui frontispiciu lipsește, așa încât nu găsec numele autorului, dar pe a doua foaie se dă titlul de «Logofătul Satului», regăsec toate caracterele teatrului acestuia al lui I. Dimitrescu, așa încât n'aș sta pe gânduri să-i

¹ Alte note despre cultura și vieța socială românească sub vechiul regim, în «Analele Academiei Române», XXXIX, pg. 32—34.

h. 1105

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

4740/D

atribui lucrarea». ¹ Și fiindcă într'însa e vorba, într'un chip mai mult sau mai puțin serios și de ardeleni, iată un resumat cu extrase caracteristice, din această comedie.

Mușat și Stanciu, țerani deschid actul întâiu.

Stanciu: Ia mai stăi, măi Mușate, să ne mai odihnim nițel; pune fedeleșul jos...

Mușat: Apoi bine, mă nea Stanciule, când o să ajungem acolo?

Stanciu: Când o vrea Dumnezeu.

Mușat: Vezcă ne apucă noaptea. Au trudit la secere, au făcut clăi și «picioare», mai au ceva «loculețe», la «arândaș», cu care, fără bunătatea de logofăt al satului n'ar putea trăi. «Nici de loc». Mușat a și fost bătut de Zoe în ziua când «i-s'a prăpădit nemincinos două chilișoare de grâu. «Pârcălabul sau isprămnichelul, apare apoi și el», — pârcălab la sat, isprămnichel la arândaș, de lâcomie: Ba a învățat și ceva grecește, adecă, după socotința alor doi țărani «s'a ismenit»... Mușat și Stanciu-i vorbesc de gândul ce au de a scoate pe arândaș, dar boierul e departe în «Bucureștii noi» și Oprea sfătuește să se întrebuițeze tăcerea logofătului Sandu. Acesta are o «logofeteasă fată de boier» și el însuși a crescut la curtea boierului, învățând carte. Cunoaște bine capitala.

Stanciu: O fi nevoie mare acolo!

Oprea: Ehe! Dar să vedeți voi pe niște domnișori d'ăia d'acolo gătiți, gătiți și împodobiți... Tii! Ce e moș popa al nostru dela Lespedea! Chiar pare că-s păpuși... Și unde merg să șed tot cu capetele pă sus, așa...

Mușat: Elei! Nu i-o fi durând junghetura.

Stanciu: Asta mă mir și eu!

Oprea: Aș, ei o țin tot una și, când vor să se uite în lături, nu se întorc așa ca noi.

Stanciu: Dar cum, Doamne iartă-mă?

Oprea: Uite-așa, cu tot trupul, din creștet până în tălpile picerelor...

Mușat: Al bagseamă răturile lor nu se 'nvârtesc așa ca ale noastre?

Oprea: Ba da, fodolie, mă! Ce te socotești?

¹ Biblioteca «Academiei Române» n'o posedă.

Muşat: Bine, fodolie ca fodolie; dar apoi cum nu i-o fi durând râturile?... Or fi având ei vr'un meşteşug poate?

Oprea: Ba-i fodolie goală, mă!

Când acum, conversaţia nu se mai poartă între ţărani, ci între arândaş şi logofăt, «om suptire», ori între acesta şi «soţia» lui, fata de boier, nu mai e pe departe aceeaşi naturaleţă: Scriitorul e în altă lume, pe care n'o cunoaşte şi n'o poate interpreta. E un stupid limbaj preţios, în care nu se mai recunosc însuşirile credinciosului înfăţişător al vieţii de sat. Când mama lui Alecu Logofătul apare actul se schimbă:

Maria: Aolio, coconeii maichii, adică brebeneii maichii. Bre, bre bre! Ce drăgăstoşi sunt, Doamne... Da ce lucaţi voi aici, copiii mei?... ce v'am mai căutat!... Am fost pe l'alde Muşat, pe l'alde Stanciu, am fost, vezi dumniata, tocmai în capul satului, la aria lui moş Irimia... Da pe unde n'am fost? Şi colo nu-i, colo nu-i»...

Convorbirea lui Oprea cu Grecul aduce înaintea datinele vechiului lucru ţărănesc la moşia boierului: «zice că la claca trecută le-ai făgăduit trei vedre de vin şi una de rachiu»... Boierul proprietar se iveşte acum, cu sameşul administrator: nu cunoaşte moşia, care a fost a nepoatei însăşi fată de boier care a fugit cu Alecu; el venia pe-acolo când «altă dată, tot trecea la Braşov». Sameşul, laudând pe Logofăt, pare a convinge pe boier că prezenţa lui pe moşia uitată ar fi un bun prilej pentru căsătoria nepoatei.

Acum o scenă de horă. «Se ridică o cortină din fund şi acolo un han de ţară, în mijlocul curţii horă de flăcăi şi fete, pe de margini lăiţi pe care şed sătenii cei bătrâni, doi cimpoieri cântă cu cimpoaele, după câteva minute hora se sparge şi două oale cu vin umblă din mână în mână». E ziua cununiei. Sătenii joacă «o raţă»: «Cântaţi raţa ici, raţa coleă»:

Raţa ici, raţa coleă
Raţa paşte purură
Şi răşoiu
Usturoiu.

Raţa ici, raţa coleă,
Raţa iese din vizdeiu
Cu bobocii
Mititei.

Raţa ici, raţa coleă,
Raţa iese din pădure,
Cu bobocii
De fiertură.

Raţa ici, raţa coleă
Raţa iese din tufani
Cu bobocii
Dolofani.

Rața ici, rața colea,
Rața trece Dunărea
Cu bobocii
După ea.

Tralala la, ramta-ta ta
Trala, ta ramta tata
Ramta ta
Tralala.

«Hăituri de surugli se aud afară: e ispravnicul cu dorobanții și unchiul fetei de boer fugite. El iartă pe cea greșită și întinde mâna cuscrei țărane, «lele Marie», spre uimirea satului. Lăutari de scaune, veniți din Comarnic, cântă. Jocul va ținea trei zile și trei nopți.

În al doilea act, Alecu Logofătul face planuri de colaborare cu sătenii, criticând pe proprietarii cari «se închid prin orașe unde se îndeletnicesc la felurimi de petreceri» și aceasta o spune și în versuri mediocre. Dar socrul îl cere la București, unde i-a gătit un rang. Pe când Grecul pregătește o intrigă de gelosie între cei de curând luați, sătenii cari cosesc pentru ei acum își schimbă impresiile despre noua vreme ce s'a deschis pentru ei, când proprietara «șade dă vorbă cu rumâncele» pă prispă afară: «Mândrică chiar par'că-i o rândunică». Numai «lele Maria» s'a fudulit amintindu-și de bielșugul din vremea soțului cu «scurteică d'alea îmblânitele și o fermenea numai găitan având herghelii, cirezi de vaci, turme de oi».

Dar iată o nouă păstoriță, fugară din Ardeal, unde a fost... fată de bancher Paulina. O întâmpină «dada», care e acum «sulemenită, cu roche cu tunel și cu coada făcută în creștet»: truda ei de a corespunde noii situație e hazliu înfățișată. Sătenii însă găsesc că «a dat pârjolul în cotoroașă» de când nu-i lasă a-i zice nici «dadă» nici «lele».

Mergând la schituleț cei doi tineri aud păstorița cântând din fluer. I s'a spus Zoi că e femeia la care ține soțul ei. Grecul o întărește în aceasta părere. În acest timp ni se prezintă o scenă de vânătoare. Oprea a luat-o la fugă înaintea mistreților: «Sabia, pușca, nădejdea fuga, — povestea vorbeii».

Întors Alecu află supărarea Zoi: Sătenii intervin din nou într'un nou dialog: «Trebuie să fie vr'o namesnie la mijloc». Cel bănuit pe nedrept vrea să se omoare, și intriga se descopere.

Oprea vine cântând:

«Frunză verde frunzuliță,
Aolică puiculiță,
De unde vii, neiculiță?
Că ești udă pe rochiță
De apă și de humiță?

Ori ai trecut Praova,
Singurică turtureă?
Ori în brațele cuivă?
Aolică, fa, fa, fa!
Spune, găcit-am au ba».

Din greșală el ucide pe grec. Și atunci bancherul află pe Paulina, în acelaș moment cu ofițerul de dragul căruia fugise. Lăutarii din Câmpina, aduși de ceauș Nedelcu, vor cânta la încă o nuntă.

Naivă înjghebare? De sigur! Și proaste discursuri sentimentale de oraș. Dar iată și din această piesă de pe la 1850 — este o notiță manuscrisă dela 1852 — se vede că «țărănismul» literar eră mai vechiu de cum se crede. *N. Iorga.*

Furtuna.

— După o legendă nordică. —

*In vâlul rece-al nopței e țărnu 'mbrobodit
Și-acolo 'n largul mării furtuna s'a pornit.
Și trăsnetele-adâncul tăriilor străpung,
Iar cerul și pământul răsbubue prelung,
Și răsvrătit noianul spre maluri își trimite
Armadele de valuri de vifor biciuite.
Și ele vin, mânate de furia nebună
In crâncene vârtejuri se sparg și se adună,
Se răsucesc în suluri, se 'ntind în cercuri mari
Și-amenință să 'nghită sătucul de pescari.
Cu sufletul de groaza peirei înnoptat
Acolo sus pescarii pe mal s'au adunat
Și, cum priveau spre largul ce clocotea nebun,
Au auzit de-odată un bubuit de tun
Și altul, apoi altul. Ei ochii și-i ascut
Și strigătul de-alarmă văzduhul l-a umplut.
Căci au zărit în noaptea de fulgere 'nroșită
Zbătându-se 'ntre valuri ca lebeda rănită
Și năzuind în luptă cu moartea cătră mal
Corabia izbită de vânt din val în val.
Acolo-și văd peirea sărmanii călători
Impinși înspre genune și aruncați în nori,
Și li s'a stins acuma nădejdea de scăpare,
Căci nu mai au putere să facă vre-o sforțare.*

— *Să alergăm acolo! pescarii prind să strige
Și luntrea de salvare desleagă din cârlige*

Și cei mai bravi dintr'înșii în mână prind lopata
Și să s'arunce 'n largul spumeșător sunt gata.
Dar unde este Harro, luntrașul ne'nfricat
Ce știe să se lupte cu valu'nfuriat.
Și care pe furtuna și vremea cea mai rea
Tovarășilor știe curajul să li-l dea?
L-a apucat în satul vecin a nopții groază
Și sigur că nu doarme, ci Harro priveghiază
Căci poate depe valuri vre un glas de călător
Cuprins de spaima morții va cere ajutor.
Și, până când să vie, corabia se'neacă
Iși fac voinicii cruce și tădă Harro pleacă.
Depart, mai departe în urmă, țărmaș lasă
Se 'nalță, se afundă în marea furioasă.
Un val o 'nvăluște, dar iese la iveală
Și luntrea îndrăzneată nainte dă năvală
Eroică prin munții de apă a pătruns
Și iat-o că la locul de groază a ajuns.
De-acuma călătorii salvași sunt din năpaste:
Corabia izbită la proră și în coaste
S'apleacă 'ncet de apa ce 'ncepe s'o pătrundă
Și lin, ca și sicriul în groapă, se cufundă.
Iar naufragiații de spaimă înghețați
În luntrea cea vitează acuma-s așezați
Doar unul, unul singur de groază abătut
Rămase-acolo 'n valuri, că 'n luntre n'a 'ncăput
Și 'mbrățișind catargul corăbiei zdrobite
Vedeă din clipă 'n clipă cum valul îl înghite
În vreme ce cu ochii în lacrimi se uită,
Cu-ai săi tovarăși luntrea spre țărmaș cum naintă.

Dar, când au pus luntrașii piciorul pe uscat
Găsite-l-au acolo pe Harro îngrijorat
Și cele dintâi vorbe ce dânsul le-a rostit
Au fost: «Tovarăși spuneți pe toți i-ași mântuit?»
— Pe toți. Doar unul singur în luntre n'avu loc,
Așa a vrut pe semne hainul de noroc
Că, sprijinit de vârful zdrobitului catarg,
El moartea și-o așteaptă acum acolo 'n larg.

— Așă? Atunci acolo noi nu-l putem lăsa
Vom merge să-l aducem!

— Dar nu vom mai putea
Căci luntrea ni-e slăbită acum la'ncheeturi
Și vântul suflă moartea pe zeci de mii de guri
Și par'că mai grozavă se'ncinge vijelia.
— Să mergem dragi tovarăși! Ne chiamă datoria!
Hai, cine îndrăznește să vie-acum cu mine?
Nici unul? Plec dar singur. Voesc să mor mai bine
Decât să știu că'n valuri o vieață s'a pierdut
Iar noi ca să-i dăm mână de ajutor n'am vrut!

Și Harro potrivește lopețile pe val
Dar ce duios suspină măicuță-sa pe mal:
— Vai, Harro, nu te duce, copilul mamei drag,
Și tată-tău, știi bine, muri pe mări pribeag
Și Uve, al tău frate în larg de mări pornit
Nesăturata mare de sigur l'a 'nghițit
Și sufletul de jale acuma plânge 'n mine,
Că tot aștept și Uve de nicăiri nu vine.
Cu câtă duioșie la sânu-mi l-am crescut,
Copilul mamei dulce, și-acuma l-am pierdut!..
Și vrei să te 'nneci și tu în marea 'nfuriată,
Ca dulcele tău frate, ca scumpul vostru tată?
Ascultă, dragul mamei, ascultă, nu plecă!
Ce-ar face măicuțița, când nu te-ar mai aveă?
— Ci nu va fi nimica, voinicul îi răspunde.
De voi muri ca tata și frate-meu în unde
Ne om întâlni acolo, în ceruri sus toți trei,
Și-abiă vei veni și tu mai repede la ei!
— Te duci, și nu ți-e milă de maică ta, de mine?
— Dar cel ținut de moarte în ghiarele haine,
Nu crezi că are și el o mamă ce'l așteaptă
Și rugătoure 'n cale-i trudiții ochi și 'ndreaptă?

A zis. Și 'n mâni voinice lopețile prinzând,
Porni în largul mării mânat de-un singur gând:
Să'l scape pe străinul rămas acolo'n larg
Cu groaza morți'n suflet cu mâna pe catarg.

*Și valuri după valuri loveau tumultuoase
In luntrea cumpănită de brațele vânjoase
Și fulgerile nopții, izbind năpraznic marea,
Spre țința lui dorită îi luminau cărarea
Și-l răsturnă furtuna, dar nu-l opriră 'n cale
Nici marea cu potopul de valuri ale sale
Nici norii cari în noapte lumina i-au ascuns,
Catargul este-acolo și Harro a ajuns!*

*El smulge dintre valuri pe bietul călător
In șubreda lui luntre l-așază binișor
Cu focul bucuriei în inima vitează
Spre țărni unde-l așteaptă pescari 'naintează.
Se luminează de ziuă și ei acolo stau
Cutremurați în suflet pe Harro-l așteptau.
Și-acum veniă! Un strigăt ca un ferbinte val
Porni de sus de-acolo. S'apropiă de mal
Dar pân' a nu ojunge uscatul cu piciorul,
Se ridică în luntre în sus învingătorul
Și mâinile drept tulnic la gură și le duse
Și'n strigătul ce dete tot sufletul și'l puse,
Că răsună văzduhul de glasul-i de aramă:
— E Uve frățiorul! E Uve-al nostru, mamă!...*

I. U. Soricu.

Revoluția lui Horia și comitatul Caraș.

Revoluția lui Horia se începuse în comitatul Zarandului atunci, când țărani români conduși de căpitanul *Crișan*, la 2 Noemvrie 1784 se aruncară asupra curților domnilor nobili din Criștior, devastându-le și nimicindu-le.

Revoluția aceasta cu iuțea surprinzătoare s'a lătit mai departe, și a trecut în comitatele *Hunedoara* și *Arad* marginase cu comitatul *Caraș*, așa că deja la 4 Noemvrie o ceată de țărani români veniți din Zarand au prefăcut în cenușă castelul baronului *Anton Jósika* din Branișca, — iară la 7 Noemvrie țărani ardeleni uniți cu cei din comitatul Arad unde deja spre sfârșitul lunii lui Iulie 1784 se începuseră tulburările, în frunte cu *Ursu Ribița*, au distrus castelul din *Șoborșin* al

vice-comitelui de Arad *Andrieu Forrai*, — și în cele 2 zile următoare au trecut pe malul drept al Mureșului până la Radna, devastând și jefuind curțile domnești, aflătoare în calea lor.

Deși comitatul Caraș este mărginaș cu comitatele Hunedoara și Arad, totuși revoluția aceea nu a trecut și pe teritoriul aceluși comitat, — parte din cauza, că în acel comitat, peste tot în Bănat nu erau nobili ca în Ardeal, — parte că imediat după izbucnirea revoluției s'au luat dispoziții pentru împedecarea aceleia.

Fiindcă nici în istoria lui Nicolau Densușian,¹ nici cea compusă de *Szilágyi Ferencz*² în cari se tratează cu de-amănuntul toate fazele revoluțiunei, mai detailat nu se face pomenire despre cele petrecute în comitatul Caraș cu privire la revoluția din chestie, probabil că nu au avut la mână actele de lipsă. Socoțit-am de bine pentru ilustrarea dispozițiilor luate din partea comitatului Caraș, a relevă cuprinsul actelor din arhiva comitatensă referitoare la această revoluție.

Vestea despre revoluțiunea cea înfiorătoare a lui Horia, deja a 2-a zi după izbucnire a fost cunoscută în comitatul Caraș. Anume:

În congregația generală comitatensă ținută la 3 Noemvrie 1784, v.-comitele raportează, că un anumit nobil din *Ilye* (Ilia) cu numele *Carol Bistray* i-a descoperit, că în comitatul Hunedoara poporul român, nu se știe din ce cauză și prin cine, s'a răsculat, și fără considerare la rang, sex ori vârstă pe toți nobilii cari le vin în cale, îi omoară, curțile lor le aprind și toate le nimicesc așa, că dacă nu se vor lua măsuri, acei rebeli vor intră și în provincia Timișului și vor omori pe toți domnii.

Afară de spusele lui Carol Bistray, cu d. 8 Noemvrie 1784, v.-judele *George Polgár* a luat un așa numit «species facti», cuprinsul căreia este următorul:

În 2 Noemvrie 1784 — ziua de Marți, poporul român sub conducerea unui anumit Horia supus cameral și a altui tinăr cu o statură înaltă (?) Crișan, împodobiiți cu cruce și îmbrăcați în vestminte nemțești, pe cari — după cum se vestește, le-ar fi căpătat dela Impăratul — s'a revoltat în posesiunile

¹ «Revoluția lui Horia», București 1884.

² «A Hora Világ Erdélyben», Pest 1871.

Criștior, Brad și Ribița, și pe toți nobilii de acolo, și cari le-au venit în cale bărbați, femei, tineri și bătrâni, fără cruțare i-au ucis.

«Casa nobilului Ribiczay — care ca să scape de moarte noaptea a fugit la Deva — a aprins-o, — de acolo au trecut la *Branișca* în cale în tot locul resculând poporul, — acolo a dat foc la castelul baronului *Anton Josika* (castelul a fost gol), — moara aceluia a dărâmat-o și făina ce a găsit-o a dus-o cu sine.

Dela *Branișca* au venit la *Șoimuș*, jefuind mai întâi casa lui *Ludovic Barka*, mobilele de casă le-au dus cu sine și cam la 5000 vedre vin le-au vărsat. Apoi au trecut la *Heren*, pe nobilii și militarii de acolo i-au jefuit, — de acolo s'au reîntors spre Alba-Iulia cu scop ca jefuind cetatea, — cu armele acolo aflătoare — să armeze poporul.

Văzând acestea locuitorii din *Lesnic*, ei încă s'au resculat și când dânsul — *Bistray* — voind să fugă la Deva a ajuns la *Lesnic*, trăsura cu carea s'a oprit în apropierea satului rebelii au oprit-o, pe soția sa și pe unul din pruncii să-i i-au omorât, aruncând trupurile lor în *Mureș*. Dânsul a fugit și ascunzându-se în tufișe a scăpat.

Lesnichenii în societate cu cei din *Secămaș* și *Dumbrăvița* au prădat și jefuit tot, și după cum i-s'a spus l-ar fi omorât și pe un anumit *Bogdan*.

Ceata rebelilor din *Lesnic* și din alte 3 comune au venit la *Lapusnic*, unde resculând pe locuitorii de acolo a omorât pe provizorul emerit al *Dlui Lazar-Maryai* împreună cu soția și cu ginerele și i-au jefuit tot.

Pe când istorisea acestea *Bistray*, — în fugă a ajuns la *Lugoș* *Iacob Bernad* și *Stefan Szabó* tot din comitatul *Hunedoara*, cari nu numai au adevărit cele spuse de *Bistray* ci a mai adaus, că mulțimea rebelilor a ajuns la *Ilia* (*Maros Ilye*), unde au dat foc la casele lui *Iosif Baja*, *Iacob Berind*, *Petru Kadar*, *Bisztray Károly* și *Petru Sánta* și la două castele ale baronului *Ioan* și *Iosif Bornemisza*.

Dela *Ilia* au trecut la *Gothatea* unde au aprins edificiile alodiale pline cu grâu și cu fân.

Au trecut apoi la *Gurasada* unde au dat foc la casa și bunurile comitelui *Grigorie Betlen*, și pe persoanele, adecă pe văduva lui *Alexandru Mojtény*, soția fostului provizor al baronului carea zăcea în patul nașterii și pe soția provizorului *Bahe* le-au omorât.

a jefu! potirul și alte lucruri sfinte. La rugarea lui biserica nu a aprins-o, — ci au scos argintăriile Domnului posesor precum și vestmintele de mătasă, cari toate le-au împărțit între sine, — apoi două vase de vin de Tokay le-au spart și le-au beut.

Conducătorul rebelilor spune, că are poruncă dela Impărat ca pe toți nobilii unguri să-i stirpească, bunurile lor să le nimicească, — deci când dau de un Ungur — îl omoară, dară de *Germani nu se atîng*.

În urmarea acestora comitatul face următoarele dispozițiuni :

1. Sistează conscrierea militară până nu se așează tulburările.

2. Pentruca revoluția să nu treacă și în comitatul Caraș, și până când ar sosi ajutorul militar com. spre granițele comitatului la Mureș și Transilvania, trimite dirigători comitatensi cu câte 2—3 servitori (haiduci) de ai comitatului. Și adecă :

La *Lalașinț*: pe juratul *George Kiss*, la *Birchiș*: vice-pretorele *Iosif Valentovics*, *Valea-mare*: juratul *Iosif Zimányi*, la *Szelcioara*: juratul *Ioan Sziy*, la *Făget*: vice-pretor. *Nicolau Piacsek*, la *Coșorița*: pe vice-pretorele *Andrieu Szluca*, la *Zsidovár*: vice-pretorele *Anton Hamar*, la *Maciora*: juratul *Ioan Hamar*, la *Hurmădia*: juratul *Andrieu Bokros*, la *Dubest*: pe juratul *Ladislau Kamenszky*, lăsându-li-se ca să privegheze ca nici dela rebeli să nu poată cineva intra în comitat, dară nici de aci să treacă cineva.

Tot atunci s'a cerut dela comanda militară din Caransebeș a face dispozițiuni pentru împedecarea revoltei, și trecerea rebelilor prin pasul dela *Vama-Marya*.

Despre ulterioarele desfășurări ale evenimentelor revoluționare în arhiva comitatului urmă nu mai este. Așa se vede că dupăce revoluția lui Horia nu a avut durată lungă, — ea nu a trecut în comitatul Caraș.

În legătură cu cele de mai sus, avem să amintim că :

1. *Anton Iancovits* numit de comisar reg. cu data de 19 Noemvrie în cauza Horiaiană, la 13 Decemvrie 1784 a fost în Lugoș, de unde a făcut raport împăratului. Dela Lugoș a trecut la Deva în Transilvania.

2. Acel comisar reg. cu data de 30 Noemv. 1784 scrie cătră vice-comitele comitatens *Madarász*, că dupăcum i-s'a raportat

că poporul din pretura *Oraviței* dară mai ales cel dela *Sasca* este turburat din cauza tratărei dure din partea unor oficianți, și este temere ca nu cumva să se revolte.

3. Consiliul locotenențial cu data de 31 Decemvrie 1784, Nr. 474 transmite la comitat descrierea personală a lui *Horia* și *Cloșca*,¹ dispunând ca comitatul să pună păzitori la poduri, trecători și în păduri ca să-i prindă și să observe mișcările Românilor din comitat. Cu statul militar să țină raporturi de bună înțelegere.

În urmarea acestei dispozițiuni, comitatul a lăsat pretorilor, diregătorilor dela poduri, — celor dela depozitul de sare din Valea-mare, — la trecătoarea dela *Birchiș*, la Direcțiunea minelor din *Oravița*, și la comanda miliției de graniță din *Caransebeș* — ca să aibă grijă.

4. Tot Locutenența cu data de 4 Ianuarie 1785 Nr. 564 renoiește dispoziția sa dată de mai nainte în care zice că *Horia* și *Cloșca* afirmativ prin pasul dela *Feketető* ar fi fugit în *Ungaria*, trimițând descrierea personală a lor.² Acestea s'au tratat în Congregația generală ținută la 12 Aprilie 1785 unde se zice că *Horia* și *Cloșca* sunt prinși deja și executați.

I. *Boroș*,
preposit.

Glise de seară.

*Soarele-și desface brâul
De lumină până 'n văi;
Câte-o zdreanță de vâpae
Aruncată stă pe clăi.*

*La toiag de mult își ține
Spânzurat un zurgălău,
El când vine se strecoară
Tot pe maluri de pârău.*

*Stropi de aur sfarmă prundul
In izvoarele ce ourg
Și 'n măhramă de călugăr
Vine fratele amurg.*

*In amurg un dor mă poartă
La Siret departe 'n crâng,
Gol cumplit se face 'n suflet
Și suspin și 'ncep să plâng.*

¹ Descrierea și actul lipsesc, ci numai în protocolul congregației se pomenesc cu data 10 Ian. 1785. Vestea despre fuga lui *Horia* și *Cloșca* a fost născocită. Vezi *Szilágy* o. c. pag. 214.

² Vezi raportul vice-comitetului *Ioan Beöthy* din *Orade* la *Nic. Denșiauu* o. c. pag. 414.

*Lâng'un plop adus de coapsă
Luna mă ningeà de sus,
Cum s'a dus ninsoarea lunii
Așã dragostea s'a dus.*

Volbură Poiană.

Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan

de Ioan C. Băcilă.

În anul 1784 izbucnește revoluția țărănilor Români din Transilvania, condusă de Horia, Cloșca și Crișan, din cauza asupririlor nobililor Unguri, întinzându-se din părțile munților apuseni în comitatele Zarandului, Abrudului, Hunedoarei, Clujului, Albei, Aradului, până în comitatul Sibiiului pe la Vințul de jos, și această mișcare condusă de Horia și având de ajutori pe Cloșca și Crișan, a avut răsunset în toate statele Austriei, până la Viena, punând pe gânduri pe împăratul Iosif II neștiind care este cauza. Este drept că Românii s'au plâns de multeori împăratului pentru nedreptățile ce le suferă, dar toate ordinele date, nobilii Unguri au știut să le ocolească.

Numai conscrierea militară din Ianuarie 1784 care hotără că toți ce se fac grăniceri scapă de iobăgie, primesc pământ și sunt oameni liberi, a făcut să izbucnească revoluția. Atunci o mulțime de comune se înscriu la grăniceri și până în luna Iulie, 81 de comune din comitatele Albei, Turdei, Zarandului și Cetății de Baltă se înscriu la regimentele grănițarești și de aci înainte nici un țaran înscris la grăniceri nu mai voia să asculte de nobilii Unguri, ba îi și amenința. În primele zile ale lunii Octomvrie izbucnește revoluția mai întâi în comitatul Zarandului și se întinde repede în alte șase comitate, conducerea având-o Horia. Nobilimea face plângere guvernatorului Transilvaniei, Samuil Brukenthal, comandamentului militar din Sibiiu și în cele din urmă plângerile nobililor ajunge la urechile împăratului, care ordonă armatei să înăbușe revoluția punând și un premiu de 300 de galbeni asupra fiecărei căpităanii (Horia, Cloșca, Crișan). Din cauză că armata imperială lucră din răspuțeri pentru potolirea revoluției și pentru prinderea lor, ei s'au retras în munții Albacului, în marea pădure a Scorăcetului și în ziua de 27 Decemvrie, Horia și Cloșca sunt prinși de 7 țărani Români conduși de doi țărani, Stefan Trifu și Nuțul Mătieș. Horia și Cloșca sunt aduși la Alba-Iulia și închiși în fortăreață; peste o lună este prins și Crișan, dar ca să scape de tortură se spânzură cu cureaua dela opincă. Nobilimea ungurească putea fi liniștită acuma că vederea morții și a flacărilor focului dela castelele lor nu o mai aveau în față. Horia și Cloșca trebuiau să-și urmeze mai departe drumul hotărit de soartă și să moară ca niște martiri pentru neamul lor. În ziua de 26 Februarie 1785 se pronunță sentința de moarte asupra lui Horia și Cloșca «să li se frângă cu roata toate membrele corpului, începând de jos în sus, întâi lui Crișan și apoi lui Horia». În ziua hotărită pentru execuție erau de față

peste 6000 de oameni din comitatele Hunedoara, Cluj, Sibiiu, aduși cu sila ca să vadă moartea prin tortură. Întâi a fost frânt cu roata Cloșca, primind 20 de lovituri dela picioare la cap și Horia privea la tortura tovarășului său de arme. Horia a primit 2 lovituri de roată, una la fluerul piciorului drept și alta la piept. După ce au murit, trupul lor au fost despicat în patru bucăți, capul și membrele corpului au fost duse pe la răspântii, pe unde au făcut răscoala, și intestinele și inima au fost îngropate în locul de tortură. Români miloși i-au dus trupul și l-au îngropat la Țebea, punându-i la căpătâiu un gorun, care astăzi se numește «Gorunul lui Horia». De atunci au trecut 136 de ani și trupul lui Horia odihnește în pace sub străjerul credincios ce îmbrățișează un alt erou al neamului nostru, pe Avram Iancu. Moartea lui Horia, Cloșca și Crișan a pecetluit sacrificiul unui neam întreg. Prin moartea lor s'a adus ștergerea iobăgiei, frângerea cu roata — de care ei înșiși au perit — traiul mai omenesc al unui neam întreg și sacrificiul cel mai desăvârșit al unor oameni ce n'au gândit să fie răsplătiți.

Revoluția a făcut mare vâlvă în Transilvania, s'au făcut o mulțime de excese din partea unora și alțora și nobilimea ungurească se credea pierdută. Numai după potolirea revoluției și după liniștirea spiritelor s'a scris o întreagă literatură asupra acestei revoluții a lui Horia și în special anul 1784—1785 este bogat în scrieri asupra acestui lucru, ceea ce probează că n'a fost un eveniment politic fără însemnătate.¹ Tot în acest timp s'a făcut și portretele acestor trei eroi martiri, îndată ce au fost prinși; s'au făcut în aramă, ipsos, siluete, mai mult sau mai puțin adevărate. La început s'a crezut că ei sunt nobili și au căutat să-i facă cât se poate de frumoși și numai după ce s'a văzut că sunt țărani, îmbrăcați cu cojoc și opinci, i-au făcut aproape în caricatură. Totuși unele din portrete sunt aproape de adevăr. Dupăcum în anul 1784—85 s'a scris asupra revoluției lui, tot în acel timp sunt făcute de autori străini, un număr de 50 de portrete, făcute la Viena, Erfurt, Regensburg, Königsberg, Strassburg, Nürnberg și Alba-Iulia. Gravorii și editorii sunt de mâna întâi ca Iacob Adam,² Antonius Aloysius, editorul *Artaria* din Viena, Bulmann, Kaufman Abraham și Hl. Predich din Alba-Iulia, Mangot, Mayr din Regensburg, Moeglich din Nürnberg, F. C. Rehe — student în matematici și filozofie — din Königsberg, Fr. Stöber din Viena³ și lohan Martin Will din Augsburg. Horia, Cloșca și Crișan erau cunoscuți acum în Transilvania, Ungaria, Austria și Germania.

Această muncă încetează, ca să reînceapă mai târziu prin anii 1863—1880, când se fac cercetări mai amănunțite asupra revoluției lui Horia și asupra

¹ Pentru scrierile asupra revoluției lui Horia se poate consulta bibliografia dela începutul cărții lui Nicolae Densușianu *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*, pag. 6—28.

² Gravor în aramă în Viena 1748+1811. A făcut aproape 100 de portrete.

³ Franz Stöber vestit gravor în aramă în Viena 1795+1858. A făcut o gravură în aramă, reprezentând prinderea lui Horia și Cloșca (vezi Nr. 57) bine executată, portretele puțin asemănătoare, făcută în anul c. 1815.

portretelor lor și în acel timp apare o serie întreagă de portrete, luate după gravurile din 1784—85, făcute toate în București.¹ Portretele lor s'au căutat să se dea cât se poate de exact; la început s'a bănuț că Horia ar fi un nobil care a provocat revoluția și i-a dat înfățișare de nobil (Nr. 5), apoi după ce a fost prins și s'a văzut că el și Cloșca sunt țărani, le-a dat unele portrete aproape la întâmplare, dar se poate să fi fost și desenatori neîndemânatici, sau să fie făcute tendențios, pentru că unele par să fie niște caricaturi. Horia are mai multe înfățișări. La gravorul Iacob Adam (Fig. 1, 2) este același tip, nasul mare, mustățile asemenea și îmbrăcat cu sarica prinsă la piept și cu căciulă, care este dată și în siluete; ceea ce este exagerat, este așa zisa decorație a lui Horia. Dacă gravorul a pus-o, s'a ținut de tradiția ce circula în acea vreme. Dar în gravurile lui Iacob Adam — cari sunt de format mic și lucrate cu cea mai mare delicatețe, scoțând în relief figura prin puncte gravate — se vede la Horia, acea constituție robustă, privirea severă și toată înfățișarea lui este a omului hotărât în acțiune.

Un alt portret îl arată ca pe un țăran (fig. 3), ras până în creștetul capului și cu părul împletit în dreptul urechilor formând un inel, așa dupăcum eră portul Moșilor din Transilvania. După descrierea persoanei lui Horia de cătră armată ea se potrivește și în portrete «statură de mijloc, talie mai mult subțire ca groasă, părul scurt, castaniu deschis, mustăți aproape roșietice, față ovală, nasul ascuțit, umblă drept. Portul său: suman negru pe margini cu cusături vinete, cisme încheiate pe jumătate, în timp de iarnă un cojoc de piele și pe cap căciulă neagră».² Sunt și alte gravuri aproape asemănătoare, dar toate sunt luate după I. Adam. Deosebiri se mai găsesc și când este în închisoare, gravorul neținând seamă de portretul lui, înfățișează numai scena închisorii, cu atât mai mult putem să spunem despre siluete, dar în silueta fig. 12, gravorul ține seamă de înfățișarea lui. Dupăce Horia și Cloșca au fost prinși, în ziua de 5 Ianuarie 1785 contele Iankowitz a trimis împăratului portretele lor și împăratul Iosif II trimete fratelui său Leopold de Toscana, în ziua de 13 Ianuarie 1785, siluetele lui Horia și Cloșca. «Je vous envoie même la sil-

¹ De portretele lui Horia, Cloșca și Crișan s'au ocupat: 1. D. A. Sturdza: *Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan* în «Columna lui Traian» 1877 pag. 421—426, dă o descriere sumară a unor portrete. 2. A. Papiu Ilarianu, în «Tesauru de monumente istorice», tomul III (1864), pag. 297, dă 5 reproduceri litografice și la pag. 302 bis, amintește de alte portrete. 3. Nicolae Densușianu: *Misiunea sa istorică în Ungaria și Transilvania §§ XXIX Iconografia revoluțiunii din 1784*, în «Analele Academiei Române», Desbaterile. Tomul II (1879—80), pag. 176—189, dă o descriere sumară a portretelor aflate în muzeele din Ungaria și Transilvania. Descrierea portretelor de N. Densușianu se află și în manuscrisurile lui dela Academia Română Nr. 362, pag. 33—48 și Nr. 389, pag. 72. Tot în acest timp apare de N. Densușianu: *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*. București 1884. 1 volum în 8° VI + 523 p.

² Nic. Densușianu: *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785* pag. 139 nota 1. Tot pentru descrierea persoanei lui Horia vezi Nr. 4 din lucrare.

houette des deux coquins qui étaient à la tête des mutins. Ils ont été pris par surprise dans un bois par le lieutenant-colonel Kray».¹

Același lucru putem să spunem și despre Cloșca al cărui portret a fost făcut tot de gravorul Iacob Adam cu înfățișarea mai blajină ca a lui Horia. În toate portretele, afară de fig. 6, este arătat cu capul gol și părul mare îi cade pe spate. Costumul lui este tot țărănesc, cu sarica pe umeri, prinsă la piept, nasul aquilin, mustățile mici lăsate în jos și privirea ageră (fig. 4, 6, 7, 8, 11). Chiar silueta lui (fig. 12) păstrează tipul cunoscut.

Adevăratul portret al lui Crișan este cel dela fig. 10, care concordă și cu descrierile contimporane. Înfățișarea lui dela fig. 9 de țaran voinic și cu cânele lângă el, se aseamănă cu fig. 10, iar despre silueta lui dela fig. 16 unde este îmbrăcat ca husar, gravorul s'a condus de știrile de atunci — că eră soldat — lucru adevărat că el mai înainte a făcut armata. Silueta este o fantezie, ea nu ne înfățișează decât un husar și dacă n'ar fi scris dedesubt n'am putea ghici că ea înfățișează pe Crișan.

Aceste sunt portretele lui Horia, Cloșca și Crișan cunoscute până astăzi. Aproape toate aceste portrete se găsesc în biblioteca Academiei Române — secția stampelor — și în descriere le-am clasat după persoane: Horia; Cloșca; Crișan; Horia și Cloșca; Horia, Cloșca și Crișan; scene din răscoala ardeleană.

Ca o completare dau la sfârșit un indice de tablourile cronologice ale gravurilor, execuția portretelor și un indice pe autori.

HORIA.

1.

Bustul lui Horia în medalion circular, medalion format din două cercuri concentrice având deasupra ca ornamentație niște lanțuri prinse în zid. De lanțul din mijloc atârână medalionul, iar cele laterale sunt terminate cu cătuși. Fondul medalionului este format din linii orizontale foarte apropiate, iar marginile din linii orizontale mai depărtate. Medalionul este pe un fond negru care reprezintă un zid. Distanța între medalion și cadru, în partea de sus este 1 cm., iar jos 3 cm.

Horia este în profil spre dreapta, figură cam grasă, având numai o foarte mică parte din piept cu o cămașe răsfrântă la guler. Pe cap are căciulă dată mai mult pe ceafă, care îi acoperă tot capul, lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche; mustățile sunt mici și lăsate în jos.

Medalionul este așezat pe un cadru dreptunghiular în care este scris: *Horja Anjürer der Walachischen Rebellen Welcher d. 30 Dec. 1784 in der Radaker Waldung gefangen genommen Worde*. Dedesubtul cadrului, în dreapta, este numele gravorului *F. M. Will exc. a. V.* Gravură în aramă,² 1785. Cadrul total 6,5×10,5 cm. Bustul lui Horia 6,5×6,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 421 Nr. 1; *A. Papiu-Illarianu* op. c. pag. 302 bis. și *Nic. Densușianu* op. c. pag. 183 Nr. 760. — B. A. R. Nr. inv. 475. — A. VIII 8.

¹ Alfred Ritter von Arneth; *Ioseph II und Leopold von Toscana. Ihr Briefwechsel von 1781 bis 1790*. Vol I, pag. 261.

² Dăruiță de V. A. Urechia în anul 1883 Aprilie 7.

Reproduceri: a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București* [1865] pentru «Tesauru de monumente istorice pentru România» vol. IV, pag. 1 volum — ce n'a apărut — împreună cu un alt portret al lui Horia (Nr. 2). Atât cadrul, cât și bustul lui Horia au aceleași dimensiuni ca mai sus. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 421, Nr. 1.

B. A. R. Nr. inv. 476. — A. VIII. 9.

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, [București 1865]*, împreună cu bustul lui Cloșca (Nr. 26 b) și cu un alt bust al lui Horia (Nr. 2). 6,5×10,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 522. — A. VIII 55.

2.

Bustul lui Horia în medalion circular format din două cercuri concentrice având ca ornamentație deasupra un lanț prins la amândouă părțile în zid și terminat cu cătuși. Fondul medalionului este format din linii încrucișate foarte apropiate formând mici pătrățele, iar marginile medalionului este format din linii orizontale mai depărtate.

Totul este pe un fond care reprezintă un zid. Dedesubtul medalionului este un cadru dreptunghiular în care este scris: *Horia Walach: Rebelle*. Distanța între medalion și marginea cadrului este 1,5 cm. în partea de sus și 2 cm. în partea de jos.

Horia este în profil spre dreapta. Are o parte din piept și mâna mai jos de umăr; are cămașe și deasupra o haină cu guler. Pe cap are căciula cu fundul retezat, rășfrântă în partea de jos și dată mai mult pe ceafă acoperindu-i tot capul lăsând să se vadă fruntea și o parte din ureche. Părul îi cade pe spate, fiind retezat deasupra umărului. Mustățile mici și lăsate în jos.

Această gravură este un pendant la Nr. 1. Numele gravurului lipsește.

Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pg. 421 Nr. 2; *Nic. Densușianu* op. c. pg. 184 Nr. 762; *A. Papiu-Ilarianu* op. c. pg. 302 bis.

Gravură în aramă.¹ Cadrul total 6,5×10 cm. Bustul lui Horia 6,5×6,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 473. — A. VIII 6.

Un asemenea tablou se găsește și în Biblioteca Muzeului național din Pesta.²

Reproduceri: a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, [București 1865]* pentru «Tesauru de monumente istorice» vol. IV pg. 1, împreună cu un alt portret al lui Horia (Nr. 1). Atât cadrul cât și bustul lui Horia au aceleași dimensiuni ca mai sus, numai expresia figurii nu este dată atât de exactă.

¹ În colecția Academiei Române (Nr. inv. 474. — A. VIII 7) se găsește un alt portret al lui Horia, întocmai ca acesta, având aceleași dimensiuni și lucrat tot în aramă, dar după execuție pare să fie ceva mai nou.

² *Nic. Densușianu* op. c. pg. 177, Nr. 727.

Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 421 Nr. 2.

B. A. R. Nr. inv. 476. — A. VIII 9,

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg*. [București 1865] împreună cu bustul lui Cloșca (Nr. 26 b) și al lui (Horia Nr. 1) cu deosebire că Horia este în profil spre stânga în loc de dreapta. Dimensiunile? B. A. R. Nr. inv. 522. — A. VIII 55.

Fig. 1.

3.

Bustul lui Horia în profil spre dreapta într'un cadru dreptunghiular. (Fig. 1). Dedesubtul cadrului este scris *Horja Anführer der Walachischen Rebellen*, iar în partea dreaptă sunt inițialele: *n. g. o. h. a. i. k. g.* Pe cap are căciulă de stofă cu marginile de blană, dată puțin pe ceaf i lăsând să se vadă toată fruntea. Părul îi iese de sub căciulă, puțin pe frunte mai mult la ceafă care este retezat scurt și la tâmple, văzându-se puțin urechea. Mustăți mari aplecate puțin în jos; privirea severă. Este îmbrăcat cu o cămașă descheiată la piept, deasupra având o sarică cum poartă

ciobanii, prinsă la piept printr'un șnur. Pe căciulă, în față, este scris *HOR[IA]*.

Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 3.

Gravură în aramă. Cadrul total 12×15,5 cm. Bustul lui Horia 12×14 cm.

B. A. R. Nr. inv. 469. — A. VIII 2.

Un portret se găsește și în Biblioteca muzeului național din Pesta.¹

4.

Bustul lui Horia în profil spre stânga. Portret asemănător cu Nr. 3 și de aceleași dimensiuni. Este o fotografie pictată adusă de Nicolae Densușianu din Budapesta în anul 1879. Fotografia este luată după gravura de sus (Nr. 3) din colecția contelui F. Széchenyi, dupăcum arată stampila rotundă: *Ex | Bibl. com. | F. Széchenyi*. Dedesubtul cadrului are aceiași inscripție ca la Nr. 3 dar fără inițialele *n. g. o. h. a. i. k. g.* neputându-se reproduce în fotografie. Este îmbrăcat cu o haină albastră și deasupra are sarica. Este foarte interesantă această fotografie pictată, că ne dă în colorii înfățișarea și îmbrăcămintea lui Horia.²

B. A. R. Nr. inv. 468. — A. VIII 1.

5.

Bust în față în medalion circular, fondul medalionului format din pătrățele foarte mici, iar marginile medalionului din linii orizontale mai depărtate. Deasupra este scris *HORIA*. Dedesubtul medalionului este un balaur înlănțuit, o aripă a balaurului intrând în cadrul medalionului. În dreapta o mască străpunsă de un pumnal și prin ochiul stâng al măscii

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 177 Nr. 726.

² Sunt câteva scrieri cari au dat ceva și despre chipul și îmbrăcămintea lui Horia. 1. Horjia und Klotska oberhapt und Rathgeber | der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Hermannstadt, 1785. Traducere în limba română, alături de textul german, în «Tesauru de monumente istorice» Tom. III (1864) pg. 329. 2. Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten Begebenheiten des Staats, der Kirche, der gelehrten Welt und des Naturreiches Vorge stellt. 1785. Zweiter Aufzug. Erfurt H. R. Nonne. §§ *Wallachen: Aufstand in Siebenbürgen*. pg. 69—99. 3. Manuscriptul Nr. 159 din biblioteca Academiei Române, foaia 51, care are titlul «Istoria lui Horia» scrisă de contele D. Teleki. Traducțiune în limba română făcută prin anul 1885. 4. Nic. Densușianu *Revoluția lui Horia în Transilvania 1784—1785*. pg. 139 nota 1).

Toate descrierile concordă exact asupra persoanei și îmbrăcămintei lui Horia. Dau după Mss 159 descrierea. «Horia alias Nicolae Urs, născut în Arieșul mare în districtul Albacului ca de 48—50 de ani e mai mult subțire decât gros, cu păr scurt de culoare neagră deschisă cu mustați și barbă roșie, scurtă, cu fața lungăreață, nasul scurt și ascuțit, pupilele de jos și de sus precum și sprâncenele sunt roșii deschise, în umblare și stare se ține drept, poartă vestmântul îndătinat din domeniul din Zlatna, care stă din fundră neagră lungă mai până la genunchi înfrumusețată cu albastru, din cioareci albi mai mult strâmți decât largi și din călțuni înșirați pe dinauntru pe jumătate [jumătate îmbrăcați]. În prezinte însă poartă bundă lungă de miel alb întoarsă cu păr înăuntru, căciulă neagră comună, iar în mână bătă groasă de alun».

iese un șarpe; în stânga o bardă și dedesubt numele gravorului *I. Berecz a Czewow fec.* Totul într'un cadru dreptunghiular.

Horia este cu capul gol și părul îi cade într'o neorânduială artistică în șuvițe pe frunte și pe la tâmple. Figura este grasă și rotundă, bărbia ascuțită, mustașa mică, retezată deasupra buzei și privirea senină. Este îmbrăcat cu o haină cu blană la gât și se încheie la piept cu șnururi după moda ungurească. Imbrăcămintea, figura și toată înfățișarea lui Horia este a unui nobil ungar și nici decum a unui țaran bătut de necazuri. Este o fantezie și potretul nu seamănă cu nici unul din celelalte portrete ale lui Horia.

Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 4; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 187 Nr. 780.

Gravură în aramă. Cadrul total 11,5×15,5 cm. Bustul lui Horia 10×11 cm.

B. A. R. Nr. inv. 478 — A. VIII 11.

Reproduceri : a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg*. București [1864] pentru «*Tesauru de monumente istorice*» Tom. IV. Este asemănătoare și cu aceleași dimensiuni.

Amintită de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 479. — A. VIII 12.

b) Litografie pentru «*Revista Română*» 1865, neexactă; privirea lui Horia este melancolică, nu dă numele gravorului și nici al stabilimentului litografic. În dreapta bustului lui Horia este silueta în negru tot alui Horia, care are atârnat de gât un lanț și de lanț o inimă străpunsă de o sabie. Pe inimă sunt inițialele *H. R. D.* și dedesubt scris *Nicola Hora*. În stânga este silueta în negru a lui Cloșca. Totul într'un cadru. Cadru total 11×15 cm. Bustul lui Horia 10×11 cm.

B. A. R. Nr. inv. 512. — A. VIII 45.

6.

Horia în întregime cu fața spre stânga. (Fig. 2.) Pe cap are căciulă cu marginile de blană și stă scris *HOR[IA]*. Gâtul desgolit îmbrăcat cu cămașe și deasupra un cojoc fără mâneci prins la gât printr'un șnur. La brâu, în partea dreaptă, două piștoale, iar în partea stângă un pumnal și o sabie. Mâna stângă este pusă în șold, iar în cea dreaptă ține o halebardă. Are cioareci și în picioare opinci. Peste piept are o curea dela umărul drept la șoldul stâng și de gât are un lanț de care atârână «decorația» lui Horia, formată dintr'o cruce cu două ramuri sus și două jos, iar în mijloc scris *HO || RA*. Are înfățișare frumoasă, mustățile mari și oblice, nasul aquilin și privirea ageră. Nasul, mustățile, buzele, părul, și toată expresia figurii este la fel cu Nr. 3. Jos în partea dreaptă este numele gravorului *I. Adam fe.* Dedesubtul cadrului, la mijloc, este așa zisa decorație a lui Horia în medalion circular.

Ea este formată din două cercuri concentrice și în jurul insignei la exterior este scris *Hora bibit & quiescit, provincia luget & solvit*. În exergă este scris cu litere cirile *Hora be și hodinește țara plinje și ple[te]ște*. În interiorul primului cerc este o cruce cu două brațe sus și două jos; la

mijlocul crucei este o inimă străpunsă de o sabie care formează cu brațele crucii un Z. Deoparte și de alta a inimii este scris *HO RA*. Deasupra decorației este inscripția *Orden des Hora*, iar deoparte și de alta a decorației este scris *Hora Anführer der walachi || schen Rebellen welcher den 30-ten/X-ten 1784 in der Radaker wal || dung gefangen worden*.

Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 5; *A. Papiu Marianu* op. c. pag. 302 bis; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 186 Nr. 777.

Fig. 2.

Gravură în aramă foarte bine executată. Horia 10,5×15,5 cm. Decorația lui Horia 1,3×1,3 cm.

B. A. R. Nr. inv. 482. — A. VIII 15.

Reproduceri: a) Litografie asemănătoare având aceleași inscripții și aceleași dimensiuni, făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg. București [1865]*; pe aceeași foaie se dă și portretul lui Cloșca, Nr. 29 a. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 5.

B. A. R. Nr. inv. 520—21. — A. VIII 53—54.

b) Litografie nu destul de exactă. tot în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București [1864]* împreună cu portretul lui Cloșca (Nr. 29 b). Se dă și insignele lui Horia, dedesubt este scris *Horia*, iar deoparte și de alta a insignei lui Horia este scris: *Capulu revoluțiunei române din ardeli 1784*.

Litogr. 13,5×21 cm.

B. A. R. Nr. inv. 519. — A. VIII 52.

c) Litografie cu aceleași dimensiuni făcută în Iași în 1865 la *Litogr. Parteni* și desemnată de *R. Dubravschi*, lipsește însă decorația lui Horia și inscripția *Horia Anführer* etc. etc. Dedesubtul portretului este scris: *HORIA. După un exemplariu găsit de D. A. Papiu Ilarianu la un librariu din Lipsia*. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 5.

B. A. R. Nr. inv. 482. — A. VIII 17.

d) Litografie de *Rusz* în «Familia» din Pesta 1866 Nr. 2, nu destul de asemănătoare și ordinea pistoalelor la brâu este schimbată, făcută după c).

e) Fotografie carte de vizită, 3,5×8 cm, *Iași, Frații Șaraga*. C. 1890. Dedesubtul fotografiei este scris: *Horia Capul revoluțiunei romane din Ardéli. 1784. Nr. 296*.

B. A. R. Nr. inv. 1056. — A. XXIV 27.

7.

Horia în întregime cu fața spre stânga. Asemănare de poziție perfectă ca la Nr. 6 — este chiar o copie¹ cu deosebire numai, că în mâna dreaptă are o pușcă în loc de baleardă și expresia figurii este mai blândă. Dedesubtul cadrului în partea dreaptă este scris *Se vend chez Jean Martin Will à Augsbourg*. Gravură în arama 10,5×15,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 481. — A. VIII 14.

Un exemplar colorat se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.²

Reproduceri: a) O copie după această gravură este o lucrare originală în peniță făcută de *F. C. Rehe Studi. Math: et Philos; in Königsberg 6-ten Maj. 1785*. Execuția este aproape exactă, poziția lui Horia este la fel ca mai sus, numai expresia figurii nu este așa de asemănătoare. Inscripțiile sunt scrise mai mari, cum și insignele lui Horia și toate sunt cuprinse într'un cadru comun — la Nr. 6 sunt în afară de cadru. Cadrul total 11×20. Cadrul lui Horia 11×16 cm. Decorația lui Horia 2,3×2,3 cm.

Amintit și de *Nic. Densușianu*, op. c. pag. 185 Nr. 774.

B. A. R. Nr. inv. 483. — A. VIII 16.

8.

Bustul lui Horia în profil spre dreapta pe un fond negru format din pătrățele foarte mici. Pe cap are căciulă cu fundul retezat, dată pe ceafă, lăsând să se vadă toată fruntea și părul căzându-i în șuvițe pe umăr;

¹ Vezi descrierea completă împreună cu insignele lui Horia de sub Nr. 6.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 178 Nr. 731. *W. E. Drugulin. Allgemeiner Portrait-Katalog. Leipzig 1860* pag. 360 Nr. 9340 citează un portret al lui Horia. *Horja, Wallachischer Rebell, 1784 gefangen. Ganze Figur. 8° J. Adam fec. Idem Nr. 9341. Horia mit Gloska. 4° Artaria exc.*

mustățile mici lăsate în jos și retezate deasupra buzei; fața slabă. Se vede gulerul cămășii și deasupra o haină care se încheie cu un nod în formă de fundă, o parte din piept și din mâna dreaptă.

Gravură în aramă, ovală, fără inscripție.¹ 10,3×14,5 cm. C. 1785.

Portret amintit și de *D. A. Sturdza*. Op. c. pag. 422. Nr. 6.

B. A. R. Nr. inv. 477. — A. VIII 10.

9.

Horia în întregime cu fața puțin spre dreapta, pe cap are căciulă — un fel de bonet — cu fundul roșu și cu marginile de blană; părul căzându-i în plete lungi pe umeri. Este îmbrăcat cu o haină din care se vede gâtul și pieptul desgolit și prinsă peste piept cu un șnur dublu și peste haină un brâu roșu în care se vede înfipt câte un pistol în fiecare parte. Este încins cu sabie și în mâna dreaptă are un baston cu care atinge pământul și cu stânga gesticulează. Peste haină are un cojoc cu mânecile scurte și în picioare cisme scurte cu pinteni.

Fața este slabă, mustățile mari și drepte. Figura nu seamănă cu celelalte portrete și după îmbrăcăminte pare să fie un orășean ungar. Jos în partea dreaptă sunt inițialele gravorului *L. W.* și dedesubt inscripția *Wahre Abbildung des Hora Hauptanfuhrer der Rebellien; alt 48 Jahr.*

Gravură în aramă, colorată, 10,5×17 cm.

B. A. R. Nr. inv. 480. — A. VIII 13.

Un asemenea tablou, dar necolorat, se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.²

10.

Bustul lui Horia în față, puțin spre dreapta. (Fig. 3.) Jumătatea capului dela frunte în sus până aproape de creștet n'are păr, restul părului îi cade într'o șuviță peste urechi până deasupra umărului unde este înodat formând un inel. Este îmbrăcat cu cojoc de oaie prins la piept printr'un șnur. Fața este slabă, aproape spânatic, mustățile mici lăsate în jos, ochii mari și privirea severă. Este un portret care dă aproape adevărata figură a lui Horia. Ii dă costumul țărănesc și felul cum își purtă părul, ras până la jumătatea capului și inelul format din șuvița de păr în dreptul urechilor, obicei ce eră la Moșii din Transilvania. Dedesubtul bustului este scris:

NIK: URSZ ALIAS HORA TUMULTUS | RUSTICANI VALACHORUM IN TRANSILVANIA A° 1784 EXCITATI AUTHOR | 1096.³

Fotografie după o veche pictură aflată la Muzeul istoric din Viena și fotografiată de *I. Niculescu* fotograf în București c. 1890. 9×15,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 528. — A. VIII 61.

Un asemenea tablou început însă neterminat se găsește și în biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu.⁴

¹ Gravura are forma ovală fiindcă este tăiată oval și nu se poate ști inscripția ce a avut-o.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 177 Nr. 729.

³ Nr. 1096 este numărul de ordine al tabloului din galeria din Viena.

⁴ Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 757; A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis.

Reproduceri: a) Fotografie carte de vizită, cu aceeași inscripție lip-sindu-i numai numărul de ordine. *Photographie von Theodor Glatz. Hermannstadt. C. 1890. 5,8×9,5 cm.*

B. A. R. Nr. inv. 1057. — A: XXIV 28.

b) Copie fotografică după (a), mai mare și mai ștearsă, are aceeași

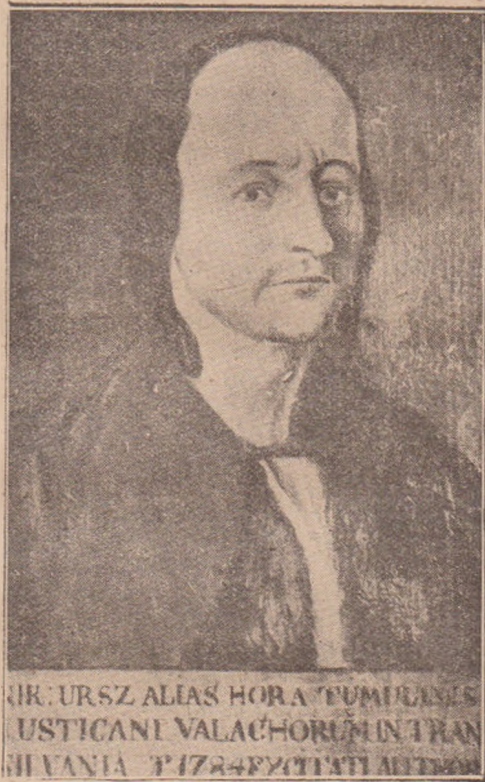

Fig. 3.

înscripție, dar fără numărul de ordine. Numele fotografului lipsește. 13×21 cm. C. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 470. — A. VIII 3.

c) Bustul lui Horia spre stânga, figură mai tristă. Heliogravură făcută la *Frații Schuller & Comp. în Orăștie* și dată ca *Premiul II la «Revista Orăștiei» 1896. 13×13 cm.*

B. A. R. Nr. inv. 471. — A. VIII 4.

11.

Horia în întregime cu fața spre stânga cu capul gol, părul căzându-i în inele pe umeri; în mâna dreaptă ține un topor gata să lovească și mâna stângă în șold; la brâu două pistoale, un pumnal și încins cu sabie. Pe umeri poartă o sarică încheiată la gât și dedesubt are o cămașe încheiată la mâneci. O curea îl încinge dela umărul drept până la șold. La gât are un lanț de care atârnă un mic portret. Are cioareci și în picioare opinci. Totul este într'un peisagiu, în partea stângă sunt niște stânci și în dreapta niște flori. Portretul nu se aseamănă cu nici unul din portretele lui Horia, este o fantezie.

Dedesubtul cadrului, în mijloc este scris: *HOREA* apoi următoarele versuri:

*Hora șeade pe reșiorū
Domnii fug de se omorū
Hora șeade pe butuci
Domnii jugū fără papuci.*

Cântecu populare.

În stânga este *Sculp & lith. Hbahr* și în dreapta *Inst. lith. A. Bilț, București. C. 1879.*

Litografie¹ 10 cm. × 12,5 cm., făcută prin anul c. 1895.

B. A. R. Nr. inv. 435. — A. VIII 18.

12.

Horia în închisoare pe un butuc cu fața spre dreapta, înlănțuit de mâni, de gât și de picioare. Lanțurile dela gât și mâni sunt prinse în zid, iar cele dela picioare în butuc. Înăuntru sunt doi soldați care-l păzesc, unul cu pușca cu baionetă pe umăr și celalalt rezemat de pușcă.² În fund se vede o fereastră cu zăbrele. Horia are pe cap căciulă și părul îi cade pe spate. Mustățile mari, oblice și nici o expresie a figurii. Este îmbrăcat cu o cămașe și deasupra un cojoc, are cioareci și în picioare încălțăminte grosolană. Execuția este naivă. Este o copie după un tablou din Budapesta în posesia contelui Szechenyi. Anul și numele pictorului lipsește. Pictură în ulei 45 cm. × 54 cm. C. 1785.

B. A. R. Colecția de tablouri.

13.

Horia în închisoare pe un butuc cu fața spre dreapta păzit de doi soldați. Este aceeași scenă ca la Nr. 12 cu oare cari deosebiri: poziția soldaților și cadrul închisorii oare cum schimbată, însă figura și îmbrăcămintea lui Horia la fel ca mai sus. Anul și numele pictorului lipsește. Pictură în ulei 42,5 × 53,5 cm. C. 1785.

B. A. R. Colecția de tablouri.

Reproduceri. *a)* Litografie publicată în «*Tesauru de monumente istorice*». Tomul III pag. 297 pl. 4, c. 1864, pe aceeași foaie fiind reprodus și Cloșca la închisoare (Nr. 33). Horia este arătat ca tânăr, mustăți mici și ri-

¹ A făcut parte din colecțiunea Generalului E. Pencovici.

² Horia și Cloșca erau păziți de câte doi soldați înăuntru și unul afară.

dicatē în sus; i se vede toată fața. Dedesubtul cadrului este scris *Horja Anführer der Siebenbürgischen Rebellen*. 10,5×14,5 cm.

14.

Bustul lui Horia în profil spre stânga. Pe cap are căciulă cu marginile de blană și restul căciulii postav cu dungi, dată pe ceafă, lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche. Ochii mici, mustățile asemenea mici lăsate în jos, gura puțin deschisă și figura grasă. Acest portret se aseamănă cu Nr. 48. Este o fantezie. Dedesubtul bustului este scris *Abbildung des Horia/Haupt der Wallachischen Rebellen*.

Gravură în aramă 8×15 cm. Această gravură este anexă la revista «Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten Begebenheiten des Staats, der Kirche, der gelehrten Welt und des Naturreiches vorgestellt» 1785 Erfurt. pag. 66. Cartea se găsește în biblioteca Academiei Române S. 3013.

15.

Horjah reizt das Volk zum Aufruhr gegen den Adel.

Gravura reprezintă o scenă când Horia este în mijlocul poporului și îi arată o hârtie, pe care este scris ceva. Toți oamenii sunt înarmați cu puști și îmbrăcați cu haine după moda ungurească, pe cap au căciuli sau pălării și par o armată regulată. Horia pe cap are căciulă înaltă cu fundul de postav, părul îi cade până la umeri și este îmbrăcat cu o haină scurtă ungurească cu șnururi, pantaloni și cisme scurte. De gât are un lanț de care atârnă medalia lui; la brâu are un pistol și este încins cu sabie. Mustățile le are mari și lăsate în jos. În fund se vede un sat și un deal.

Această gravură este anexă la manuscrisul din biblioteca Academiei Române Nr. 373 foaia 22.

Gravură în aramă, 8×13 cm. C. 1785. Este o fantezie, dar execuția este foarte bună.

16.¹

Bustul lui Horia între stânci, înfățișând retragerea sa în munți. Jos pe o stâncă inscripțiunea:

*Nicol: Ursu oder
Horia Anführer
der Rebellen. —8°.*

Acest portret împreună cu a lui Cloșca și Crișan sunt anexate la manuscrisul intitulat «Analecta ad historiam seditionis per Valachos Transilvaniae». Se găsește în biblioteca muzeului național din Pesta.²

17.

Horia, figura completă în pozițiune marțială, cu pistoale, hangere, sabie și pușcă; în mâna dreaptă o sulită, iar cu stânga gesticulând. La gât atârnă ordinea, în care se văd insemnele și literile *HORA*. Jos *Horia Anführer der Valachisen Rebellen den 30×ber 1784 in der Radaker Waldung*

¹ Numerile 16—20 nu se găsesc în colecția Acad. Rom. și le-am găsit numai amintite și descrise, le dau întocmai.

² N. Densușianu op. c. pag. 116 Nr. 723.

gefangen genomen Worden. 8°. Se găsește în Biblioteca muzeului național din Pesta.¹

18.

Portretul lui Horia până din jos de brâu și colorat. La gât lanțul de aur de care atârnă decorațiunea. La brâu pistol și hangerul, în mâna dreaptă halebarda. Sus: *Horia*. Inscripțiunea de jos se vede a fi tăiată. Insignea este în formă ovală și are în mijloc o cruce duplicată la ambele capete și străpunsă cu o sabie, în stânga literele *HO* în dreapta *R*. — 8°. Se găsește în biblioteca muzeului național din Pesta.²

19.

a) Portretul lui Horia până jos de brâu și colorat. La gât lanțul de aur și ordul, în mâna dreaptă un bărdiș, la brâu pistol și cuțit. Sus: *Horia*, jos: *Der nach der Natur gezeichnete Haupt Rebeller Welcher in dem gross-Fürstenthum Siebenbürgen unerhörte Grausamkeiten Verübet hat.*

Die gefangennemung gescha. den 30 Dec. 1784. — 4°.

b) Un portret al lui Horia edițiune mai nouă după portretul menționat mai sus. Jos: *Horia*.

Nach dem einzig noch existirenden Originale. — 2°.

Ambele gravuri se găsesc în biblioteca muzeului transilvănean din Cluj (colecțiunea Alexandru Mike).³

20.

Portretele lui Horia și Cloșca lucrute de *Sigismundu Köré*. Sub aceste portrete s'a scris două poezii, cum și o poemă asupra armelor sau emblemei lui Horia, de *Gyöngyösi Iános*.⁴ (Versei. Bécs 1790 pg. 75—80).

21.

Insignele lui Horia. Stea cu opt colțuri mari și alte opt mai suptiri. Mijlocul stelei este format din două cercuri concentrice. În cercul din mijloc: o inimă străpunsă de o sabie; deasupra inimii inițialele *H=F* și dedesubt inițialele *R=D*. Steaua este pe un fond negru format din linii orizontale foarte apropiate. Dedesubtul gravurei este următoarea inscripție:

*Die obern 2 Buchstaben H. F.
bedeuten Horia floreat,
die 2 untern R. D. Reso Dalio*⁵

Numele gravurului lipsește. Anul C. 1785.

Gravuri în aramă.⁶ Cadrul total 8 cm. × 9.5 cm.

Steaua 7 cm. × 7 cm.

B. A. R. Nr. inv. 472. — A VIII 5.

¹ N. Densușianu op. c. pag. 177. Nr. 730.

² N. Densușianu op. c. pag. 177 Nr. 728.

³ Nic. Densușianu, op. c. pg. 181, Nr. 750. 182, Nr. 755.

⁴ Nic. Densușianu, op. c. pg. 171 și nota 1.

⁵ Reso Dalio = Rex Daciae.

⁶ Dăr dela dl Căpitan Iulian Marțian 1907.

22.

Medaliile lui Horia. Sunt 3 medalii care se zice că le-a bătut Horia, la două din ele se dă Av. și Rv.

1. (cea de sus) Av. În mijloc o cruce cu 3 brațe sus și trei brațe jos, în mijlocul crucii o inimă străpunsă de o sabie, din care curge picături de sânge. În partea de sus scris *Hora Rex Daciae*, și jos deoparte și de alta a crucii 17 84. Rv. Așezată pe un pedestal este o comoară care are în vârf o cruce și de jur împrejur scris *NOS PRO CAESARE*.

Dimensiunile 4 cm. $\times$ 4 cm.

2. Av. Are două cercuri concentrice, în mijlocul cercului întâiu o inimă străpunsă de o sabie, din care curge picături de sânge, deasupra inimii se ridică o cruce cu 3 brațe neegale. Între cercuri este scris: *TZARA PLINDSE * SI PLETYESTE **

Dimensiunile 4,7 cm. $\times$ 4,7 cm.

3. O medalie având două cercuri concentrice. În mijloc o inimă străpunsă de o sabie, din care curge picături de sânge. Deasupra și dedesubtul inimii o inimă cu trei brațe neegale. În partea de jos a inimii, deoparte și de alta inițialele *R. D.*, iar mai jos, deoparte și de alta a crucii cuvintele *HO RA*. Jos între cercuri 1784. Distanța între cercuri are ca ornamentație frunze.

Dimensiunile 6,5 cm. $\times$ 6,5 cm.

Asupra medaliei lui Horia,¹ cu o reproducere a ei, dar întru câtva deosebită — legenda monetelor nefiind la fel ca mai sus — s'a publicat de Nicolae Densușianu în «*Analele Academiei Române*» *Seria II. Tomul II, (1879—1880)* pag. 172—174 și în «*Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*» pag. 468—472.

4. Partea de jos a cadrului reprezintă satul natal al lui Horia, o biserică și mai multe case — dedesubt scris *ALBAK*. În fund se vede niște munți cu brazi.

Dimensiunile 18,5 cm. + 7,5 cm.

Toate aceste patru numere sunt pe o foaie de calc cuprinse într'un singur cadru. Sunt niște copii făcute cu creionu după alte lucrări. Anul lipsește, cum și numele celui ce le-a copiat.

B. A. R. Nr. inv. 1961. -- B. LII 12.

5. În biblioteca Academiei Române, manuscriptul 394 foaia 71, este un desen al satului Albac, copiat pe o foaie de calc, reprezintă un sat cu o biserică, și în fund niște munți cu brazi. Deasupra satului scrie *ALBA K*. Desenul cu creionu (20,5 $\times$ 8,5 cm.) după desenul din colecția Alexandru Mike, în muzeul? Tomul «*Az Olahokrol*» pag. 93.

Tot în biblioteca Academiei Române, manuscriptul 395 foile 5—10, sunt desemnate cu creionu, casa lui Horia, casa lui Cloșca, casa lui Crișan, Hangerul lui Cloșca «*Kloska*», Cornul lui Horia pentru iarbă de pușcă, și o roată cu care se executau condamnății la moarte.

¹ Vezi și manuscriptele Academiei Române, Nr. 389 pag. 78; Nr. 394 pag. 68—71.

23.

Medaliile lui Horia după faximilul din manuscrisele lui Ios. Weszelyi în biblioteca muzeului național din Pesta.

Av, în mijloc o inimă străpunsă de o sabie, din inimă se înalță o cruce triplicată, cu brațe neegale și deasupra crucii o coroană, în exergă *Hora be si Hodinestie czara plinse si plietyeste.*

Rv, în mijloc deasupra unor munți o cruce triplicată, cu brațe neegale și deasupra crucii o coroană, în exergă + *Hora rex Daciae. A. MDCCLXXX. IV +*

B. A. R. Manuscriptul Nr. 373 foaia 33.

Pentru așa zisele «medalii» ale lui Horia se poate consulta revista «Numizmatikai Közlöny» pe anul 1908 pag. 116—117, unde este un articol asupra medaliilor și monetelor lui Horia, scris de Gohl Ödön.

În biblioteca Academiei Române, manuscriptul 363 foile 84, 85, sunt desemnate trei «medalii» ale lui Horia. I. medalia (6 cm.) are în mijloc o cruce triplicată ieșind dintr-o inimă străpunsă de o sabie; inima cu crucea este așezată pe un deal cu flori. În exergă este scris *Hora Bessi Hodyestyje Tzara Blaplose se se'evestyje ki celestye****

A doua medalia (6 cm.) are în mijloc un deal cu flori cu o cruce triplicată, de jur împrejurul medalionului este inscripția *Horia Moria de Hora Dei Gratia rex Daciae Princeps Valachorum.*

A treia este un medalion rotund, cu toartă, (9×13,5 cm.) având în mijloc o inimă străpunsă de o sabie și câte o cruce triplicată sus și jos; la crucea de sus este un soare în triunghi. De jur împrejurul medalionului scrie *Horia Mora de Flora Dei Gratia Rex Daciae Princeps Valachorum semper Aug.* Deasupra este o toartă, având în mijloc o coroană cu o cruce deasupra.

CLOȘCA.

24.

Bustul lui Cloșca spre stânga, în medalion circular, medalionul format din două cercuri concentrice având deasupra ca ornamentație niște lanțuri. De lanțul din mijloc atârna medalionul iar cele laterale sunt terminate cu căluși. Medalionul este pe un fond negru care reprezintă un zid. Distanța între medalion și cadru în partea de sus este 1 cm. în partea de jos 3 cm. Fondul medalionului este format din linii orizontale foarte apropiate, iar marginile din linii orizontale mai depărtate. Cloșca este în profil spre stânga având numai o toartă mică parte din piept cu o cămașă resfrântă, lăsând să se vadă gâtul și pieptul, cu capul gol și părul căzându-i pe spate. Mustățile sunt mici și lăsate puțin în jos. Dedesubtul medalionului este un cadru drept unghiular, pe care este așezat medalionul, cu următoarea inscripție: *Glocska Horja - Anführer der Walachische | Rebellen Welcher d. 30 Dec. 1784 in der Ra = | daker Waldung gefangen genommen Worden.* Dedesubtul cadrului, în partea dreaptă este numele gravorului *F. M. Will exc: a. V.* Această gravură este un pendant al portretului lui Horia (Nr. 1). Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 1; *Nicolae Densușianu* pag. 183 Nr. 761.

Gravură în aramă. Cadrul total $6,5 \times 10,5$ cm. Bustul lui Cloșca $6,5 \times 6,5$ cm.

B. A. R. Nr. inv. 493. — A. VIII 26.

25.

Bustul lui Cloșca în medalion circular așezat pe un fond care reprezintă un zid. Deasupra medalionului, ca ornamentație, sunt niște lanțuri; de lanțul de mijloc atârnă medalionul, iar lanțurile laterale sunt terminate cu cătuși. Distanța între medalion și cadru, în partea de sus este 1,2 cm. iar în partea de jos 2,2 cm. Dedesubtul medalionului este un cadru drept unghiular în care este scris *Gloska | Wallach: Rebelle*. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul gol, părul îi cade deasupra umerilor, mustățile potrivite și lăsate în jos. Este îmbrăcat cu o haină cu guler care se încheie la gât. Această gravură este un pendant al portretului lui Horia (Nr. 2). Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 422 Nr. 2; *Nicolau Densușianu* op. c. pag. 184 Nr. 763.

Gravură în aramă, numele gravorului lipsește. Cadrul total $6,5 \times 10,2$ cm. Bustul lui Cloșca $6,5 \times 6,5$ cm. C. 1785.

B. A. R. Nr. inv. 494. — A. VIII 27.

Un asemenea portret se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

26.

Bustul lui Cloșca în profil spre stânga, (Fig. 4), cu capul gol, părul îi acoperă o parte din frunte și îi cade în şuvițe pe umăr și pe la tâmple, lăsând să se vadă o parte din ureche. Are ochii mari, nasul aquilin, mustățile mici lăsate în jos, buzele întredeschise și privirea ageră. Este îmbrăcat cu o cămașă descheiată la gât și peste cămașă are un cojoc prins în dreptul pieptului cu un șnur dublu. În interiorul cadrului, jos în dreapta, este numele gravorului *I. Adam fec.*²

Dedesubtul cadrului este scris *Closka Ein Gehülfe des Rebellen Horya Welcher mit ihm gefangen Worden*. Gravură în aramă $12 \times 15,5$ cm. Portret amintit și de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 4; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis; *Nic. Densușianu*, op. c. pag. 184 Nr. 765.

B. A. R. Nr. inv. 490. — A. VIII 23.

Reproduceri: a) Litografie asemănătoare și cu aceleași dimensiuni făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București, [1865]*, pentru «Tesauru de monumente istorice» Tom. IV pag. 1. — Volum ce n'a apărut. Portret amintit și de *D. A. Sturdza*, op. c. pag. 423 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 495. — A. VIII 28.

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București, [1865]*, dar nu așa de exactă. Este împreună cu busturile lui Horia în medalion, (Nr. 1, 2 b). Dimensiunile?

B. A. R. Nr. inv. 522. — A. VIII 55.

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 178 Nr. 734.

² Numele gravorului s'a șters și este scris cu creionu.

e) Litografie cu aceleași dimensiuni făcută în *Litografia Parteni*, laș și desemnată de *R. Dubravski*. Dedesubt scrie *Cloșca*. După ună *esemplariă găsită de D. A. Papiu Ilarianu la ună librariă din Lipsia*. Portret amintit și de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 496. — A. VIII 29.

d) Litografie după *c* de *Rusz* în *familia* din Pesta 1866 Nr. 2. 7,5×10 cm.

Fig. 74.

27.

Bustul lui Cloșca în profil spre stânga. Dedesubtul cadrului este scris *Gloska*. | *Ein Gehülte des Rebellen Horja*, iar jos în partea dreaptă sunt inițialele *n. g. o. h. a. i. k. g.* Este aceeași gravură ca la Nr. 26, același bust și aceeași îmbrăcăminte. Este un pendant al lui Horia (Nr. 3). Gravură în aramă 12×15,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 3; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 184 Nr. 766.

B. A. R. Nr. inv. 491. — A. VIII 24.

Un portret la fel, dar colorat, se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

Reproduceri: a) Litografie făcută de [G.] Venrich. [București 1865], este colorată cu mâna. Bustul lui Cloșca este în profil spre dreapta și de-desubt scrie *Cloșca*. 9×10,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 489. — A. VIII 22.

Fig. 5.

28.

Bustul lui Cloșca în medalion circular. (Fig. 5). Cloșca este în profil spre dreapta cu capul gol și părul îi cade în neorânduială pe umeri, pe frunte și pe la tâmple lăsând să se vadă întreaga ureche. Are ochii mari, nasul asemenea, mustățile potrivite lăsate în jos, îmbrăcat cu o cămașe descheiată văzându-se gâtul și pieptul. Ar părea că este o lucrare tendențioasă și de fantezie pentru că nu se aseamănă cu nici unul din portretele

¹ Nic Densușianu, op. c. pag. Nr. 178 Nr. 732.

lui, dar, după inscripție trebuie să fie luat atunci când Cloșca era în închisoare și unde putem să ne închipuim că tocmai acolo nu avea confortul necesar pentru o toaletă cât de sumară. Din întreaga lui înfățișare se vede tot acea constituție robustă, gâtul gros cum și privirea ageră care a redat-o și gravorul I. Adam.

Dedesubtul medalionului este un cadru dreptunghiular alb în care

Fig. 6.

este scris *Klotschka*, iar dedesubtul cadrului este scris *von Hl. Predich, in Carlsburg nach dem Leben gezeichnet u. gestochen.*

Gravură în aramă. Cadrul total 9×12 cm. Bustul lui Cloșca $7,5 \times 8,5$ cm.
B. A. R. Nr. inv. 492. — A. VIII 25.

29.

Cloșca în întregime spre dreapta. (Fig. 6). Pe cap are cușmă înaltă cu fundul retezat de sub care îi cade părul pe spate. Este îmbrăcat cu o

cămașe și deasupra o fundră, la brâu pistoale și sabie, pe spate o pușcă, mâna stângă în șold și cu dreapta gesticulează, are cioareci și în picioare opinci. Mustățile mici, nasul aquilin și privirea severă. Expresia feții este la fel ca la Nr. 26. Acelaș păr, mustăți, gură, nas și aceeași privire severă. Jos în partea dreaptă a cadrului este numele gravorului *I. Adam fe*. Dedesubtul cadrului este scris *Gloska | ein Gehülfe des Rebellen Hora, welcher mit ihm gefangen worden.*

Gravură în aramă 10,5×15,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 5; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 186 Nr. 778.

B. A. R. Nr. inv. 498. — A. VIII 31.

Un asemenea portret cum și unul colorat, se află și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

Reproduceri: a) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București [1865]*, având aceleași dimensiuni și aceeași inscripție, împreună cu portretul lui Horia (Nr. 6 a). Amintit și de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 5.

B. A. R. Nr. inv. 520—21. — A. VIII 53—54.

b) Litografie făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București [1865]*, împreună cu portretul lui Horia (Nr. 6 a). Dedesubtul lui Cloșca este scris *Cloșca, Locotenentele lui Hora*. 13,5×21 cm.

B. A. R. Nr. inv. 519. — A. VIII 52.

c) Fotografie carte de vizită *Frații Șaraga. Iași. c. 1890*. 3,5×8 cm. după una din aceste două litografii. Dedesubtul fotografiei este scris *Cloșca Locotenentele lui Horia. Nr. 297*. Este un pendant a lui Horia (Nr. 6 d).

B. A. R. Nr. inv. 1056. — A. XXIV 27.

30.

Cloșca în întregime spre stânga cu pălărie cu marginile mari. Părul îi cade pe umeri, are barbă mare în şuvițe neregulate; cu mâna dreaptă se sprijină într'un baston cu cârlig și cu stânga gesticulează. Peste cămașe are un palton lung, încins peste mijloc cu un brâu, în picioare are cisme lungi până la genunchi și la piept între nasturi este băgată o carte. Din toată înfățișarea lui se vede că este în costum preoțesc. Este o fantezie și nu seamănă de loc cu celelalte portrete ale lui. Numele gravorului lipsește. Dedesubtul cadrului este scris *Gloska. | Ein Gehülfe des Rebellen Hora, welcher mit ihm gefangen worden. | Se vend chez Jean Martin Will à Augsbourg.*

Gravură în aramă 10,5×15 cm.

B. A. R. Nr. inv. 500. — A. VIII 33.

Reproduceri: a) O copie întocmai, original în peniță. Dedesubt este scris *Gloska | Ein Gehülfe des Hora, welcher mit | ihm gefangen worden*. Jos în partea stângă este scris *Königsb. d. 12 Maij 1786* și în dreapta *Geseichnete durch | C. Rehe*. Autorul este același care a făcut și portretul lui Horia (Nr. 7 a). Cadrul total 11,5×20 cm. Cadrul cu Cloșca 11,5×16 cm.

B. A. R. Nr. inv. 501. — A. VIII 34.

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 738, 739.

31.

Aceiași portret al lui Cloșca ca la Nr. 30, în costum preoțesc și în aceeași poziție. Execuția nu este întocmai, gravura este roșcată, figura lui Cloșca nu se aseamănă de loc cu cea de sus, cum și unele mici detalii la îmbrăcăminte. Jos în partea dreaptă este numele gravorului *I. Mangot ft.* și dedesubtul cadrului *Gloska | ein Gehülfe des Rebelen Horia Welcher mit ihm gefangen worden.*

Oravură în aramă 12×15,5 cm., c. 1785.

B. A. R. Nr. inv. 499. — A. VIII 32.

Un exemplar colorat se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta, fără să se arate numele gravorului.¹

32.

Bustul lui Cloșca în profil spre stânga. La cap are o căciulă cu fundul de postav din care îi iese puțin părul la ceafă. Nasul mare, ochii asemenea, buzele întredeschise, mustățile mici lăsate în jos. Figură asemănătoare cu Nr. 48. Dedesubtul bustului este scris: *Abbildung des Klotzka | zweyten Hauptanführers der Wallachen | Rebellen.*

Gravură în aramă 8×14 cm. Este anexă la revista «Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten Begebenheiten des Staats, der Kirche, der gelehrten Welt und des Naturreiches vorgestellt» 1785. Erfurt, pag. 130. Cartea se găsește în biblioteca Academiei Române. S. 3013.

33.

Cloșca în închisoare șezând pe un butuc cu fața spre stânga, înlănuțit de gât, de mâni și de picioare. Lanțul dela gât este prins în zid, cel dela mâni de un stâlp așezat în fața lui, iar cel dela picioare de butuc. În fața se vede o arcadă și o fereastră și sub arcadă doi soldați cu baioneta la pușcă și rezemați de arme. Cloșca pe cap are căciulă cu fundul retezat, părul îl cade pe spate; este îmbrăcat cu o cămașe și deasupra cojoc cu mânecile scurte și în picioare opinci. Are figură de tânăr. Execuția este naivă și este reprodușă după un tablou ca și al lui Horia (Nr. 13). Dedesubtul gravurii este scris: *Gloschka Siebenbürger Rebelle.* Litografie, 10,5×14,5 cm., publicată în «Tesauru de monumente istorice» Tom. III, (1864), pag. 297, Nr. 4, pe aceeași foaie dându-se și Horia în închisoare. (Nr. 13 a), fără numele autorului și al litografului.

Reproduceri: a) Fotografie carte de vizită. [Iași, Frații Șaraga c. 1890]. Dedesubtul fotografiei este scris *Cloșca în Alba Iulia | Nr. 195.*

B. A. R. Nr. inv. 1056. — A. XXIV 27.

34.

Bustul lui Cloșca în față cu capul puțin întors spre stânga. (Fig. 7). Este cu capul gol și părul despărțit la mijloc îi cade deoparte și de alta a urechilor în două coade împletite pe umeri. Este îmbrăcat cu o cămașe care are drept guler o brodatură îngustă și peste cămașe deasupra umărului stâng are cojocul. Fața este cam slabă, gâtul gol, mustățile potrivite

¹ Nic. Densușlanu, op. c. pag. 178, Nr. 735.

lăsate în jos, barba mică, ochii mari și privirea melancolică. Este adevăratul portret al lui Cloșca ca și Nr. 35. Dedesubtul bustului este următoarea inscripție: VARG IUON ALIAS KLOSKA | IUON HORÆ PRIMARIUS | CAPITANEUS. 1095.¹

Fotografie 9,5×14,5 cm. după o veche pictură aflată în Muzeul istoric din Viena și fotografiată de I. Niculescu, fotograf în București c. 1890. B. A. R. Nr. inv. 528. — A. VIII 61.

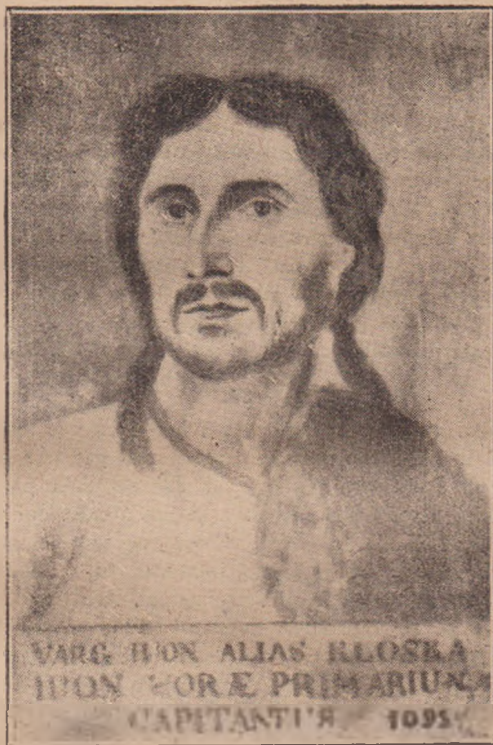

Fig. 7.

În biblioteca muzeului Brukenthal din Sibiu este bustul lui Cloșca, tablou neterminat și cu aceeași inscripție.²

Reproduceri: a) Fotografie 13×21,5 cm. mai ștearsă și numărul galeriei din Viena lipsește, cum și al fotografului.

¹ Nr. 1095 este numărul tabloului din galeria din Viena.

² N. Densușianu op. c. pag. 183 Nr. 758; A. Papiu Ilarianu op. c. pag. 302 bis.

B. A. R. Nr. inv. 488. — A. VIII 21.

b) Fotografie carte de vizită, 5,8×9,5 cm. *Photographie von Theodor Olatz, Hermannstadt*, îi lipsește însă cuvântul «CAPITANEUS» și Nr. «1095», c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 1057. — A. XXIV 28.

c) Heliogravură 14,5×14,5 cm. făcută în *Helyotipia Jos. Drotleff în Sibiiu* și dat ca *Premiul III la «Revista Ordștiei» 1899*. Figură cam asemănătoare, dar mai melancolică. Deoparte și de alta a urechilor părul

Fig. 8.

este împletit în două coade și cojocul este pus pe umărul drept. Dede-subtul bustului este scris *Cloșca (1784)*.

B. A. R. Nr. inv. 497. — A. VIII 30.

35.

Bustul lui Cloșca în profil spre dreapta în medalion de ipsos, în relief, colorat, (Fig 8). Cloșca este cu capul gol, părul negru îi cade pe ceafă, mustățile roșietice, fața roșiatică, ochii albaștrii, îmbrăcat cu o cămașe albă descheiată la piept înfrumusețată la gât cu albastru și la piept. Peste cămașe are un cojoc de oaie cu lâna afară și prinsă la piept cu un șnur dublu de culoare castanie. Imprejur este următoarea inscripție cu albastru VARGOY ON N: KLOSKA || HORAE ALTERER. La jumătatea me-

dalionului este scris anul cu verde, deoparte 17, de alta 84. Acest medalion-portret este foarte important că ne dă adevăratul portret al lui Cloșca, ceea ce concordă și cu descrierile contemporane. El împreună cu Nr 34 ne dă adevăratul portret al lui Cloșca.¹ Lucrare originală. Relief în gips 6,5×6,5 cm. Medalionul este într'o ramă circulară și apoi într'o ramă pătrată. Amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 6; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 187 Nr. 781 și în *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria în 1784—1785* pag. 20 Nr. 23.

B. A. R. Colecția de tablouri.

Reproduceri: a) Fotografie de mărime exactă, bustul lui Cloșca 6,2×6,2; cadrul total 23,7×23,7 cm. c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 1966. — A. LII 17.

36.²

Bustul lui Cloșca între stânci. Jos pe o stâncă: *Juan Wargoylod Klosca Rebell*. În dreapta pe altă stâncă: *Necukausser ad viv de 78*. — 8°. Acest portret este anexat la manuscrisul «Analecta ad historiam seditiois per Valachos Transilvaniae» care se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

37.

Cloșca până din jos de brâu și colorat, în mâna stângă o pușcă cu baionetă. Deasupra: *Gloska*. 8°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.⁴

38.

Cloșca, figură întreagă în pozițiune marțială, cu pistoale, hanger și sabie, în mâna dreaptă pușcă cu baionetă iar la sân o carte. Jos: *Gloska ein Gehülfe des Rebelen Horja welcher mit ihm gefangen worden*. — 8°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.⁵

¹ Scrierile cari amintesc despre portretul lui Cloșca sunt: 1. *Horja und Klotska | oberhaupt und Rathgeber | der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Herrmanstadt, 1785*. Traducere în limba română, alături de textul german, în «*Tesauru de monumente istorice*» Tom. III pag. 332. 2. *Unterhaltendes Schauspiel nach den neusten begebenheiten des Staats, der Kirche, der Gelehrten Welt und des Naturreiches vorgestellt 1785 zweiter Aufzug. Erfurt. H. R. Nonne. §§ wallachen: Aufstand in Siebenbürgen* pag. 69—99. 3. Manuscrisul 159 din biblioteca Academiei Române, foaia 51 intitulat *Istoria lui Horia scrisă de contele D. Teleki*. Traducțiune în limba română. Toate aceste 3 scrieri concordă asupra portretului lui Cloșca. Iată portretul lui Cloșca: «*Ion Cloșca de Cărpenuș, aparținând domeniului Zlatna, de vre-o 40 de ani, de statură mică, îndesată, fața brună, mai mult rotundă, are nas turtit, păr castaniu închis, mustață roșiatică-castanie, voinic, peltic, are o voce mai mult grăbită decât închisă, stat și mers drept, îmbrăcat în costum obicinuit ca și tovarășul lui, Horia. Obișnuiește însă să poarte și un cojocel mic de oaie cu mânecile jumătate și cu lâna în afară. Pe cap poartă uneori căciula neagră de miel, obicinuită acolo, uneori însă și un fel de căiță cu galoane înguste de fir și cu o legătură de aur*».

² Numerele 36—40 nu se găsesc în colecția Academiei Române, le-am găsit numai amintite și descrise, le dau întocmai.

³ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 176 Nr. 724.

⁴ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 178 Nr. 733.

⁵ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 178 Nr. 736.

39.

Cloșca figură întreagă, pozițiune de căpitan de haiduc cu piștoale și sabie. Jos în colțul drept: *L. Wien f. Dedesubt: Wahre Abbildung des Kloska Ivan Spiessge sselle des Horia alt 40 Jahr.* — 8°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

40.

a) Cloșca, pendant la portretul lui Horia Nr. 19, având în mâna stângă o pușcă cu baionetă. Sus: *Gloeska*. Jos: *Ein Gehülfe des Horo, und Haupt anführer der Siebenbürgischen Rebellen die gefangennehmung gescha den 30 dec. 1784* — 4°. Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj — colecția Alexandru Mike.²

b) Portretul lui Cloșca, edițiune mai nouă după exemplarul de sus. Jos: *Gloeska | nach dem einzig noch existirenden Originale.* — 2°. Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj. Colecția Alexandru Mike.³

CRIȘAN.

41.

Bustul lui Crișan în profil spre dreapta. Siluetă în negru. Pe cap are căciulă de husar cu pană; la spatele căciulii două șnururi cu doi ciucuri. Dedesubt scrie *Krischan Gyorg*. Această siluetă este anexă la broșura ⁴ «Horia und Klotska, oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. 1784». Gravură în aramă 8×13,5 cm. Numele gravurului lipsește. Portret amintit de *D. A. Sturza* op. c. pag. 423 Nr. 1.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.⁵

Reproduceri: a) Copie originală în peniță făcută de *T. Popu* 1863. 8×13,5 cm.

B. A. R. Nr. inv. 502. — A. VIII 35.

b) Litografie, împreună cu siluetele în negru ale lui Horia și Cloșca cum și medalia lui Horia (Nr. 55 c) în «Tesauru de monumente istorice». Tom. III pag. 297 Nr. 1, anul 1864.

42.

Crișan în întregime (Fig. 9), cu fața spre stânga, cușmă cu surguciu de sub care îi iese părul pe spate și lângă urechia stângă părul este împletit într'o coadă care îi cade pe piept. Este îmbrăcat cu o cămașe din care se vede gâtul și pieptul și este încins cu un brâu. Deasupra cămășii are o sarică, prinsă în dreptul pieptului cu o copcă și peste sarică o pușcă. La brâu are cuțit, pistol și sabie. Mâna stângă este în șold și în cea dreaptă ține un topor; lângă el un câne mare cu șgardă. Crișan are o statură înaltă și este foarte voinic; nasul îl are aquilin, mustățile groase lăsate în jos și privirea severă. Dedesubtul cadrului este scris *CRISAN*

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 737.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 181 Nr. 751.

³ Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 756.

⁴ Broșura se găsește și în biblioteca Academiei Române. S. 3612.

⁵ Nic. Densușianu op. c. pag. 180 Nr. 746.

GIORG mit Anführer der Walachischen Rebellen welcher der 10-ten febr. 1785 gefangen worden.

Portret amintit de *Nic. Densușianu* op. c. pag. 185 Nr. 773 și de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 423 Nr. 2.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

Fig. 9.

Gravură în aramă, 10,5×15,5 cm. Numele gravorului lipsește.

B. A. R. Nr. inv. 504. — A. VIII 37.

43.

Bustul lui Crișan în față, (Fig. 10), cu capul gol; părul în partea dreaptă îi cade peste ureche, într'o coadă până deasupra umărului unde este înodat formând un inel. Este îmbrăcat cu o haină cu guler, descheiată

¹ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 179 Nr. 740.

la piept, din care se vede marginile cămășii. Ochiul îi are mari, nasul potrivit, mustățile mari lăsate în jos, barba mică și privirea severă. Dedesubtul bustului este scris *CRISSAN DSURDS EX KERPENYES TUMULTUS TRANSILV, IN A° 1784 EXCITATI CORIPHAeus TERTIUS. 1097.*¹ Acest portret este un pendant la portretul lui Horia (Nr. 10) și a lui Cloșca (Nr. 34) și pare să fie adevăratul portret al lui Crișan; în comparație cu Nr. 42 se vede tot acea înfățișare robustă, figura cam slabă dar osoasă,

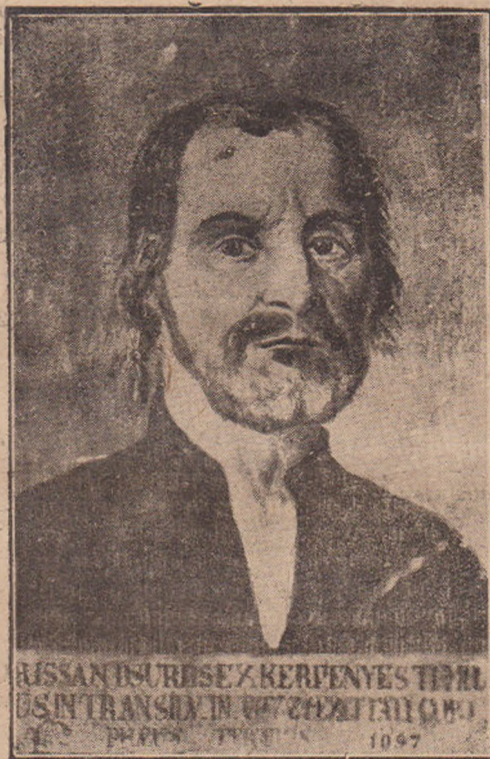

Fig. 10.

mustățile mari lăsate în jos, nasul aquilin și privirea severă. Acest portret concordă și cu descrierile contimporane² care spune: «Acesta prezintă sub toată privința o figură bine făcută; de o statură bărbătească de mijloc

¹ Nr. 1097 este numărul tabloului din galeria din Viena.

² Horjia und Klotska oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Hermannstadt 1785. Traducere în limba română alături de textul german în «Tesauru de monumente istorice». Tom. III (1864) pag. 336. Partea citată am dat-o după această traducere.

mare, de o structură osoasă tare și solidă, de un corp cam plin, însă nu prea gras, ci tocmai așa cum se cere la o asemenea sistemă corporală de o asemenea înălțime și la o făptură osoasă așa de forte. O frunte osoasă, cu partea osoasă a ochilor bine arcată, cu niște sprâncene negre stufoase, ornate gene stufoase de același culoare; niște ochi mari negri, luți și plini și cu o căutătură ageră; o gură bine proporționată, cu o barbă neagră stufoasă; o bărbie cam rotunjită și prea puțin despăcată, un gât cam lungureț, nici prea gros nici prea subțire, bine întins și drept; un piept scos afară între doi umeri cam lați și alte asemenea, sunt însușiri care vădesc un bărbat nervos bine făcut și care eră proprie acestui rebel. Pelița lui brună, umbrită împrejur de un păr negru stufoș, contribuie și mai mult spre a da chipului său o frumuseță bărbătească.

Fotografie după o veche pictură aflată în Muzeul istoric din Viena și fotografiată de I. Niculescu, fotograf în București, c. 1890; 9,5×15,5 cm. B. A. R. Nr. inv. 528. — A. VIII 61.

Se găsește și în biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu.¹

Reproduceri: a) Fotografie carte de muzică, *Phot. V. Theod. Glatz. Hermannstadt*, are aceiași inscripție, lipsindu-i numai numărul din galeria din Viena. 5,5×9,5 cm. c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 1057. — A. XXIV 28.

b) Fotografie mai mare, dar mai ștearsă, după (a). 14×20,5 cm. c. 1890.

B. A. R. Nr. inv. 503. — A. VIII 36.

44.²

Bustul lui Crișan între stânci. Jos pe stâncă: *Georg Krischan | einer der Rebellen | anführer*. Dedesubt: *Neuheuser 1785*. — 8°. Acest portret este anexă la manuscrisul intitulat «Analecta ad historiam seditionis per Valachos Transilvaniae». Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

HORIA și CLOȘCA.

45.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. (Fig. 11). Horia este în profil spre dreapta, cu căciula dată puțin pe ceafă lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche; peste cămașe are o haină cu gulerul răsfrânt, nasul aquilin, mustățile mici și privirea ageră, figura grasă, buza de jos mai groasă și buzele întredeschise. Este același desen ca la Nr. 1, dar mai mare. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul gol, părul căzându-i pe frunte și pe spate. Are o cămașe lăsând să se vadă gâtul și o parte din piept. Are mustățile mici lăsate puțin în jos. Figura este asemănătoare cu Nr. 24.

Dedesubtul busturilor este scris *Horja. Gloseska*.

¹ *Nic. Densușianu*. op. c. pag. 183 Nr. 750; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis.

² Nr. 44 nu se găsește în colecția Academiei Române, l-am găsit numai amintit și descris, îl dau întocmai.

³ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 177 Nr. 725.

Horia der Hauptanführer und Urrheber der im Jahr 1784 in dem Grossfürstenthum Siebenbürgen ausgebrochenen Aufruhr der Walachen. Cloeska sein vorzüglicher Anhänger, und zweytes Haupt der Rebellen. | Gezeichnet nach dem Leben, als sie den 30 Dec. 1784. in der Radaker Waldung gefänglich ein gebracht wurden — Zu finden bey I. M. Will in Augsburg.

Gravură în aramă. c. 1785. Bustul lui Horia 8,5×11 cm.; Bustul lui Cloșca 8×11 cm., cadrul total 22,2×17 cm. Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 424 Nr. 1; Nic. Densușianu op. c. pag. 188 Nr. 784. B. A. R. Nr. inv. 514. — A. VIII 47.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

Fig. 11.

Reproduceri: a) Gravură în aramă c. 1785, cu aceeași inscripție și aceeași mărime, fără să arate locul și numele gravorului, însă execuția nu este atât de exactă.

B. A. R. Nr. inv. 513. — A. VIII 46.

46.

Busturile lui Horia și Cloșca față în față. Horia este în profil spre dreapta, cu căciulă, părul îi cade pe umeri. Are o haină încheiată la piept și gulerul cămășii deasupra, lăsând să se vadă puțin gâtul; mustățile mici, lăsate în jos și gura deschisă. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 743.

gol, părul îi cade în şuvițe pe frunte, la spate și la tâmpie, văzându-se puțin urechea; ochii mari, nasul aquilin, mustățile lăsate în jos și gura puțin deschisă. Este îmbrăcat cu o haină cu guler alb. Deoparte și de alta a busturilor sunt niște stânci, între ele un câmp și în fund o biserică cu ziduri. În partea de sus a cadrului atârână de o panglică medalia lui Horia cu *Avers* și *Revers*. Pe *Av.* este o inimă din care iese două flacări și deasupra o cruce cu 3 brațe neegale, asemenea și jos. De jur împrejur este scris *HORA REX DAZIE*. Pe *Rv.* este o coroană cilindrică așezată pe un munte și deasupra o cruce și de jur împrejur este scris *NOS PRO CESARE*. Dedesubtul bustului lui Horia este scris *Hora Duc Valaques Revoltes en Transilvanie. 1784.* și în limba germană cu litere gotice *Hora Furst von der Rebelton der Walachen in | Stehenbürgen*. Sub bustul lui Cloșca: *Klocska Premier Capitain des Revoltes. 1784* și în limba germană cu litere gotice *Klotschka erster Hauptman des Rebelteten*. Inscripțiile sunt cuprinse fiecare într'un cadru format din flori negre, asemenea și cadrul total. Execuția portretelor este naivă.

Gravură în aramă, 28×20,5 cm. Numele gravorului lipsește. c. 1785.

B. A. R. Nr. inv. 1962. — B. LII 13.

Se găsește și în biblioteca Academiei de științe din Pesta.¹

47.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. Horia este în profil spre dreapta, pe cap căciulă cu marginile răsfrânte, dată puțin pe ceafă, lăsând să se vadă toată fruntea și o parte din ureche; părul îi cade pe spate în şuvițe, este îmbrăcat cu o haină cu guler întors. Expresia figurii este aproape ca la Nr. 45. Cloșca este în profil spre stânga, cu o căciulă înaltă, rotundă, fiind tăiată peste mijloc cu două șireturi care se termină la urmă cu doi ciucuri. Aceiași căciulă se găsește și la portretul Nr. 29. Este dată puțin pe ceafă și se vede o parte din frunte și aproape toată urechea, părul de asemenea îi cade pe umeri. Dedesubtul busturilor este scris *Hora. Gloska.* mai jos *Beide Anführer der Wallachischen Rebellen | gezeichnet nach dem Leben den 3 Ian: 1785.* Execuția este foarte bună și după mărturisirea inscripțiilor aceste două portrete se apropie de adevăr — asemănarea figurilor cu Nr. 45 este aproape perfectă. Gravură în aramă. Numele gravorului lipsește. Bustul lui Horia 9,5×12,5 cm. Bustul lui Cloșca 10×14,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 424 Nr. 2; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 185 Nr. 771.

B. A. R. Nr. inv. 517. — A. VIII 50.

48.

Busturile lui Cloșca și Horia față în față. Cloșca este în profil spre dreapta; pe cap are un fel de scufă dată puțin pe ceafă. Nasul mare, mustățile mici lăsate în jos, ochii mici și buzele puțin deschise. Horia este în profil spre stânga, pe cap are căciulă cu marginile de blană și restul căciulii este de postav, cu dungi, dată puțin pe ceafă. Ochii mici, mustățile

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 181 Nr. 748.

asemenea mici și lăsate în jos, gura puțin deschisă și figura mai mult grasă. Execuția este naivă și aceste portrete nu se aseamănă de loc cu adevăratele portrete ale lui Horia și Cloșca. Sunt niște fantezii. Dede-subtul busturilor este scris cu litere gotice :

*Wahre Abbildung
des
Klosska luon
von Kerpenjesch* *Horja oder Nikola Urss
aus Nagy Aranyosch
aus Siebenbürgen.*

Gravură în aramă. Numele gravorului lipsește. C. 1785. Bustul lui Cloșca, 8×12 cm.; bustul lui Horia 9,5×13 cm. Cadrul total 23×18 cm. Horia asemănător cu Nr. 14.

B. A. R. Nr. inv. 516. — A. VIII 49.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta anexat la manuscrisul «Processus ordinarius quo Valachus Horja de Flora Daciae Tyranus procedit contra Siculos».¹

49.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. Horia este în profil spre dreapta și Cloșca spre stânga. Imbrăcămintea și expresia figurilor este aproape la fel cu Nr. 48, numai execuția este mai bună; este tot o fantezie. Dede-subtul lui Horia este scris *Horia ou Nicolas Urtz | de Nagy Aranyosch*, dedesubtul lui Cloșca este scris *Klotzka luon | de Kerpen yesch* și între busturi *Portraite veritable | de | envoyés de la Transilvanie*. Gravură în aramă. Bustul lui Horia, 5,5×6,5 cm.; bustul lui Cloșca, 5×8 cm. Numele gravorului lipsește. C. 1785.

B. A. R. Nr. inv. 505. — A. VIII 38.

50.

Busturile lui Horia și Cloșca unul în fața altuia. Cloșca este în profil spre dreapta și Horia spre stânga. Pe cap, Horia are căciulă cu marginile albe întoarse, și restul căciulii de postav roșu. Părul la spate este mai mare și în inele; nasul aquilin, mustățile lăsate în jos. Este îmbrăcat cu o haină verde. Cloșca este cu capul gol și părul la spate este mai mare, învârtit ca un melc; nasul mare, mustățile potrivite, lăsate în jos și gura puțin deschisă. Poartă o haină albastră din care se vede o parte din gât. Dede-subtul busturilor este scris cu litere gotice și latine: *Gloska. Horiae. Wahrhafte Abildung von Horiae und Gloska, ürheber der rebellen von Transsilwani, abgezeichnet in | der gefengnüß zu Carlsbürg, nach dem sie seynd gefangen Worden in dem Radacker Wald zu Carlsburg by Abraham Kaufman, sculp. | Horiae et Gloska chefs des rebelles en Transilvanie pris dans la forêt de Radack, dessinés dans la prison de Carlsbourg. Se trouve chez Abraham Kauffman, Graveur à Carlsbourg.*

Gravură în aramă, colorată cu mâna, c. 1785. Bustul lui Horia, 9,5×11,5 cm.; bustul lui Cloșca 8×11 cm.

B. A. R. Nr. inv. 515. — A. VIII 48.

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 180 Nr. 745.

51.

Busturile lui Horia și Cloșca față în față. Horia este în profil spre dreapta, cu capul gol; părul îi cade în șuvițe până deasupra umărului, unde este înodat formând un inel; gâtul este liber și este îmbrăcat cu un cojoc prins cu un șnur în dreptul pieptului. Fruntea și nasul îl are mare, mustățile mici lăsate în jos, fața slabă și privirea serioasă. Portret asemănător cu Nr. 10. Cloșca este în profil spre stânga, cu capul gol, are păr mare care îi cade pe umăr; deasupra cămășii are cojoc cu lâna afară, prins în dreptul pieptului cu un șnur. Are gene stufoase, nasul potrivit, mustățile mici lăsate în jos și privirea severă. Portret asemănător cu Nr. 34, 35. Pe bustul fiecărui este scris *HORA. KLOSKA*. După execuție se vede că aceste două portrete sunt luate după niște busturi în relief făcute în gips. Horia trebuie să fie un pendant al lui Cloșca, făcut și el în gips. Un medalion în gips al lui Horia a existat, după cum mărturisește Nic. Densușianu:¹ «Cu ocaziunea cercetărilor făcute în biblioteca episcopiei dela Orade, Prea Sfinția Sa dl Canonic Paul Vela îmi comunicase, că portretul lui Horia lucrat în ghips, tot în formă cum este medalionul lui Cloșca, se aflase în posesiunea d-sale până la anul 1869, când, încredințându-l unui cunoscut ca să-l doneze Asociațiunii transilvane, această prețioasă relicvie s'a pierdut». Aceste portrete poate să fie unul din portretele trimise de contele Iancovici, împăratului Iosif II, la Viena; atât Horia cât și Cloșca sunt arătați ca niște țărani.²

Oravură în aramă. Numele gravorului lipsește. C. 1785. Bustul lui Horia 5×6,2 cm.; bustul lui Cloșca 5,2×6,8 cm.; cadrul total 11×7 cm. Portret amintit și de *Nic. Densușianu* op. c. pag. 187 Nr. 782.

B. A. R. Nr. inv. 518. — A. VIII 51.

52.

Siluețele în negru ale lui Horia și Cloșca — busturi. Horia este spre stânga, cu căciula, de gât are un lanț cu «ordinul» lui Horia: O inimă străpunsă de o sabie, pe inimă sunt inițialele ^{HR}D.

Dedesubtul bustului este scris *Nicola Hora*.

¹ Op. c. pag. 187.

² Dl Constantin Moisil, ajutor numismat al Academiei Române, îmi comunică un bust al lui Horia, în medalion rotund de 7 cm., care este o copie în gips după originalul care se află în cabinetul imperial din Viena. Horia este bust în profil spre dreapta, pe cap are căciula înaltă cu fundul retezat, și de sub căciula îi cade părul în șuvițe pe umeri. Fruntea o are lată, nasul mare puțin coroiat, mustățile mari lăsate în jos, bărbia ascuțită, fața osoasă și slabă. Este îmbrăcat cu sarică și deasupra se vede gulerul hainei. Medalionul s'a primit în luna Septemvrie 1921 și se află în cabinetul numismatic al Academiei Române, este format din două cercuri, din care al doilea mai lat, și nu are nici o inscripție.

Acest bust al lui Horia, în gips, pare să fie cel pe care-l amintește Nicolae Densușianu.

În călătoria care o face Nicolae Densușianu la Pesta în 1870, spune că Francisc Pulszki, Directorul Muzeului național din Pesta i-a comunicat că pe la 1820 se află la Viena, un cabinet de figuri de ceară, printre care se află și Horia și Cloșca în mărime naturală și îmbrăcați în costume românești. (Biblioteca Academiei Române. Manuscriptul 394 foaia 67—68).

Crișan este spre dreapta și cu căciulă, dedesubtul lui scrie *Gloska Ivan*. Mai jos într'un cadru dreptunghiular este scris: *Nicola Hora und Gloska Ivan, oberhäupter der rebellischen Wallachen, wurden d. 3-ten Januar 1785, in der Radaker Waldung gefangen genommen, und von den Obrstlieut. von Kraij, von 12-ten Szekler Regiment nach Carlsburg gebracht.* Jos dedesubtul cadrului este numele gravorului *Moeglich fec & excud. Norimb.*

Gravură în aramă, c. 1785, 16×12,5. Bustul lui Horia 5×7 cm.; bustul lui Cloșca 4×7,5 cm.; cadru cu inscripția 16×2 cm. Portret amintit de *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis; *D. A. Sturdza* op. c. pag. 424 Nr. 3; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 186 Nr. 776.

B. A. R. Nr. inv. 507. — A. VIII 40.

Reproduceri: a) Litografie pentru «Revista Română», împreună cu bustul lui Horia în medalion circular (Nr. 4), în dreapta Horia, în stânga Cloșca. C. 1864.

B. A. R. Nr. inv. 512. — A. VIII 45.

b) Litografie întocmal publicată în «Tesauru de monumente istorice». Tom. III, pag. 297, Nr. 2.

53.

Busturile lui Horia și Cloșca, siluete în negru. Horia este spre dreapta și poartă căciulă, Cloșca este cu capul gol, părul îi cade pe frunte și la ceafă.

Fiecare siluetă este într'un medalion format din două cercuri și în mijloc un cerc perlat, deasupra o panglică înodată lăsată pe marginea cadrului. Fondul medalionului este alb. Dedesubtul fiecărui medalion este scris *Horiah. Kloczka*. Aceste siluete fac parte din broșura *Kurze Geschichte der Rebellion in Siebenbürgen. Strassburg, 1785*, unde se află și insignele lui Horia, în formă ovală, la mijloc o inimă străpunsă cu sabia dela dreapta spre stânga în jos, din inimă se prelungeste în sus și în jos o cruce duplicată, în stânga inimii este scris *HO*, în dreapta *RA* și jos între brațele crucii *R. D.* Pe ultima pagină a acestei scrieri este următoarea notiță: *N. B. Die beygefüigten Schattenrisse sind nach den in Wien gezeichnet Originalen abgestochen. Die Titelvignete stellt das ordenskreutz vor, etc.*¹

Gravură în aramă.² Numele gravorului lipsește. Cadrul cu Horia 5,5×6,5 cm.; cadrul cu Cloșca 5,5×6,5 cm.; cadrul total 12,5×8 cm.

B. A. R. Nr. inv. 506. — A. VIII 39.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

Reproduceri: a) Copie cu cerneală în biblioteca Academiei Române, manuscrisul 373 foaia 31, c. 1879.

54.

Busturile lui Horia și Cloșca, siluete în negru. Horia este spre dreapta, cu căciula dată puțin pe ceafă, părul mare. Dedesubtul bustului

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 181 Nr. 747.

² Dăruită de dl Căpitan Iulian Marțian în 1907.

³ N. Densușianu v. c. 181 Nr. 747.

scrie *Hora* | u. *Nicola Ursz*, gegen 50. J. alt. Cloșca este spre stânga, cu capul gol, părul căzându-i puțin pe frunte, ridicat în sus la ceafă și gura puțin deschisă. Dedesubtul bustului scrie *Kloczka* u. *Gloska Iwan*, etwa 40. J. alt. Fiecare siluetă este în câte un cadru deosebit. Dedesubtul cadrelor scrie: *Hora Chef der Rebellen* u. *Kloczka sein Hauptmann* *Wurden von 2 Wallachen in der Radaker Wal* | *dung überrascht, gefangen, v. Von dem ob. Lient Kray, vom 2-ten Szeckler Regim., nach Karlsburg in* | *verwahrung gebracht. Ester soll sich H. F. R. D. neuen, d. i. Hora Florens, Rex Daciae.* | *Nach dem original copirt, gestochen u. verlegt von Ioh. Mayr in Regensburg, Jenner 1785.*

Gravură în aramă. Cadrul cu Horia 7×8,5 cm.; cadrul cu Cloșca 7×8,5 cm. Portret amintit de *Nic. Densușianu*, op. c., pag. 184 Nr. 769. B. A. R. Nr. inv. 508. — A. VIII 41.

55.

Busturile lui Horia și Cloșca, siluete în negru. (Fig. 12). Horia este spre dreapta, cu căciulă, părul îi cade pe spate, nasul mare și buzele puțin deschise. Dedesubtul bustului scrie *Horja* | *oberhaupt der Rebellen* | *in Siebenbürgen*. Cloșca este spre stânga, cu capul gol, părul lăsat puțin pe frunte și se ridică în sus la ceafă. Nasul mare și buzele puțin deschise. Execuția părului este ca la Nr. 53, 54. Dedesubtul bustului scrie *Klotska* | *Freund und Rathgeber des Horja*. Deasupra silueteilor este medalia lui Horia, pe Av. scrie *NOS PRO CESARE* și în mijloc are o coroană cu o cruce. Pe Rv. are 3 cercuri concentrice, în mijloc o cruce triplicată, sus și jos, în mijlocul crucii o inimă străpunsă de o sabie, de jur împrejur scrie *Horia Rex Daciae*; deoparte și de alta a crucii de jos *17 84*. Această medalie este asemănătoare cu Nr. 22. Dedesubtul silueteilor este o altă medalie. Aversul are 2 cercuri concentrice, în mijloc este o inimă străpunsă de o sabie și deasupra inimii o cruce cu 3 brațe neegale. Intre cercuri scrie + *HORIA BE. SI. HODINYESE, CZARA PLINSE. SI PLETE*. Rv. are 2 cercuri concentrice, în mijloc o cruce cu 3 brațe neegale așezată pe niște munți, deoparte și de alta a crucii sunt inițialele *R. D.* ^{HORIA} ₁₇₈₄. Aceste gravuri face parte din broșura ¹ «Horia und Klotska oberhaupt und Rathgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. Karlsburg und Hermannstadt 1785».

Gravură în aramă.² Numele gravorului lipsește. Bustul lui Horia 6×7,5 cm.; Bustul lui Cloșca 5×7 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 424 Nr. 4; *Nic. Densușianu* op. c. pag. 184 Nr. 768.

B. A. R. Nr. inv. 511. — A. VIII 44.

Se găsește și în biblioteca Muzeului național din Pesta.³

Reproduceri: a) Lucrare în peniță făcută de *Teod. Popu în Pest'a* | 1863. copie exactă.

¹ Broșura se găsește în biblioteca Academiei Române. S. 3612.

² Gravura este lipită pe o foaie pe care este scris de mână, în l. germană câteva însemnări despre Horia și Cloșca, luat din «*Convers. Lek. V* pag. 388».

³ *Nic. Densușianu* op. c. pag. 180 Nr. 746.

un zid. Deasupra medalionului este un lanț prins în zid terminat cu cătuși și între cercurile medalionului, deasupra este scris *Horia. Walach: Rebelle*. Horia este cu căciulă cu marginile rășfrânte și cu fundul retezat, poartă o haină cu guler. Dedesubtul medalionului într'un cadru dreptunghiular și în mijlocul cadrului este insigne a lui Horia formată dintr'o stea cu 12 colțuri, în mijlocul stelei o inimă străpunsă de o sabie; deoparte și de alta a inimii, sus, sunt inițialele $H=F$, iar jos $R=D$. Figura și cadrul este ceva asemănător cu Nr. 1, 2, afară de inscripție și insigne. Insignea este aproape la fel cu Nr. 21.

Cloșca este în profil spre dreapta în medalion circular format din două cercuri concentrice, pe un fond negru și medalionul este pe un fond care reprezintă un zid. Deasupra medalionului este un lanț de care atârână medalionul și lanțurile laterale sunt terminate cu cătuși. Dedesubtul medalionului, într'un cadru dreptunghiular este scris *Gloska | Wallach: Rebelle*. Cloșca este cu capul gol, părul îi cade pe spate în șuvițe. Este asemănător cu Nr. 25, numai că este în profil spre stânga.

Între aceste două portrete este un chenar format din linii ondulate. Marginile foii are un chenar format din linii ondulate și încruciate. Deasupra portretelor lui Horia și Cloșca este scris în limba germană, cu litere gotice, *Wahre Abbildung der zween Wallachischen Rebellen, | Horja und Gloszka, | samt umständlichen Beschreibung und Gefangennehmung; der Tag ihrer Gefan = | gennehmung aber war de 14-te Decemb. 1784*. Dedesubtul portretelor, tot cu litere gotice sunt următoarele: *Hier oben betindliche zwey Kupferstiche sind die Original-Porträte der Siebenbürger zween Hauptrebellen Ho | rja und Clozka, welch letzterer ein grichischer Popp (Priester) ist; sechs andere Wallachen durch das | ausgesetzte Praenium angereizt, und mit einem Comendo Szekler-Hussaren unterstütz, nahmen es auf sich be | sagte Rädelsführer aufzusucken, und in die Hände der Justiz zu liefern. Sie kamen in der Gegend des Waldes | an, wo nach den Anzeigen eines Revierjägers ermeldte Rädelsführer sich Vermuthlich aufhalten würden: und als sie den Horja bey einem angemachten Feuer sitzend erblickten, so murrten und schalten sie laut über ihre Herr | schaften, auf deren Befehl sie bey so rauher Winterzeit Jagd|frohn verrichten mussten. Da sie nun demselben näher kamen, so baten zween von ihnen den Horja, sich bey dem angemachten Feuer etwas wärmen zu dürfen. | Er gestattete es; und als sie ihren Vortheil versehen hatten, warfen sie ihn zu Boden, und banden ihn also | — gleich mit Stricken, gaben sodann ihren übrigen Cameraden und dem Comendo Szekler-Hussaren, w | elches | von Ferne postirt war, das abgeredete Zeichen, die hierauf alsobald herbeykamen; Gloszka aber schlieff eben in | einem hohlen Baum unweit des angemachten Feuers, wo er an der Stelle handvest gemacht, und mit seinem | Spiessgesellen Horja nach Karlsburg geführt wurde. Jeder der beherzten sechs Wallachen erhielt 100 Dukaten | zur Belohnung, und für sich und ihre Nachkommenschaft die gänzliche Befreyung von allen landesfürstlichen Ab | gaben; dem Revierjäger aber sind 500 fl. angewiesen worden. Mai jos scrie: Die obern zween Seitenbuchstaben bey Horja, H. F., bedeuten Horja Floreat, die Buchstaben R. D., Rex Daciae. Mai jos scrie: Der zween Hauptrebellen verübte Mord und Uibelthaten, Verheerungen und Ver | schwärungen werden*

in 8° ebenfalls bis den 12-ten Febr. zum Vorschein kommen. Dedesubtl' chenarului scrie: In Komiszion bey Johann Georg Bulmann, Buchhändler in der Fuggerey. Nro. 45.

Oravură în aramă. Foaia 27×37,5 cm. Cadrul cu Horia 6,5×10 cm. Bustul lui Horia 5,5×5,5 cm. Cadrul cu Cloșca 6,5×10 cm. Bustul lui Cloșca 5,5×5,5 cm. Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag.

Fig. 13.

424 Nr. 5, dă și toate inscripțiile; Nic. Densușianu op. c. pag. 188 Nr. 784 b, îl citează după D. A. Sturdza.

B. A. R. Nr. inv. 1963. — B. LII 14.

57.

Prinderea lui Horia și Cloșca. (Fig. 13). Scena reprezintă niște munți în dreapta și un arbore în stânga. Horia este ținut de doi țărani, unul în față și altul la spate. El este cu căciulă înaltă cu fundul de postav, cu sarica pe umeri, cu pistoale la brâu și face mișcarea de a scoate sabia.

Lângă pom este trântit jos Cloșca și doi țărani îi leagă mâinile la spate. Este cu capul gol și lângă el căciula, sarica, o pușcă, două sulii și mai încolo alt țaran trântit la pământ. În fund se vede soldați alergând, cu puștile și comandantul lor cu o frânghie în mâni. Horia seamănă puțin la figură cu Nr. 1, 3, iar Cloșca nu seamănă cu nici unul din portretele amintite, îl face tânăr. Dedesubtul cadrului scrie *Gefangennehmung des Horja*, în stânga este numele desenatorului *Schedy del* și în dreapta numele gravorului *Fr. Stöber sc.* Deasupra cadrului este scris *Millot 13 B.*¹ Gravură în aramă foarte bine executată. C. 1815. 9×13,5 cm., cadrul total 10×16 cm.

B. A. R. Manuscriptul 373 foaia 36.

Se găsește și în «Muzeul istoric și etnografic al Asociației» din Sibiu, dăruit de Iosif Sterca Șuluțiu de Cârpeniș, cumpărat din Viena, dela un anticvar și poartă titlul *Die Gefangennahme des Horia und Kloška. 27/VII. 1784.*²

Relativ la prinderea lui Horia se poate cerceta cu mult folos admirabilul studiu al dlui T. V. Păcățian, *Cum a fost prins Horia și Cloșca în «Transilvania»* 1921 Martie, Nr. 3 pag. 134 sq. Din acel studiu se poate constata, că tablourile Nr. 57 și Nr. 58 sunt niște fantezii.

Reproduceri: a) Fotografie dăruită de V. A. Urechia în anul 1882, 9,5×16 cm. Amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 426 Nr. 3.

B. A. R. Nr. inv. 486. — A. VIII 19.

b) Litografie exactă făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București, [1865]* 9,5×16 cm. Amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 426 Nr. 3.

B. A. R. Nr. inv. 487. — A. VIII 20.

c) Litografie mărită, fără numele litografului, 18×27 cm. are și o mică însemnare asupra prinderii lui Horia, scrisă de mână: *Arestarea lui Horia și Cloșca recte Ioan Varga, prin Mateș Nuș, Iosif Trif și alți doi Moși, toți patru veri ai lui Horia, puși la cale, la mandatul episcopului din Sibiu, Nikitics, de protopopul Adamovics. Protopopul a primit medalia de aur «Pro virtute et merito», Mateș Nuș și Iosif Trif au fost scutiți de iobăgie. Diplomele se păstrează în Muzeu. (cf. «Transilvania» Nr. 4 și 7 din 1895; apoi «Memoriul» lui Iosif Sterca Șuluțiu, partea VI. pag. 94—95).*

B. A. R. Nr. inv. 1965. — B. LII 16.

58.

Prinderea lui Horia și Cloșca. (Fig. 14). O scenă cu totul diferită de cea de sus. În dreapta și în stânga sunt niște dealuri. Horia este ținut de trei țărani, unul îl ține de spate, doi de mâni și al patrulea cu pistolul în mână îi ia sabia. Cloșca este înconjurat de soldați cu baioneta la armă și de doi țărani, dintre cari, unul îi scoate o pungă dela brâu. În fața lor

¹ Din cauză că gravura este tăiată nu se poate ști restul cuvintelor. Abatele Millot a scris în 1813 o istorie antică și modernă, tradusă și completată de Christiani și portretul acesta poate să fie luat din cartea Abatelui Millot «Nic. Densușianu «Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785» pag. 22 nota 1.

² «Continuare din Broșura Aduș la partea VI-a din Memoriul lui Iosif Sterca Șuluțiu de Cârpeniș» pag. 34.

în mână. În depărtare se vede o colibă și un foc; lângă foc șade un alt căpitan fumând dintr'o pipă lungă ungurească. În partea stângă a colibeii se ivesc trei țărani, înțelegându-se în secret. Aceștia reprezintă pe trădători.

Jos: *Hora, Nicolaus Urecz
oberster an Führer der
Rebellischen Walachen.*

*Kloszka aus Kerpenyet
Zweiter an Führer der rebell:
Wallachen in Siebenbürgen.*

Beide nach der Natur abgebildet, Carlsburg 1785. — 8°.
Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.¹

61.

O scenă reprezentând escortarea lui Horia și tânguirea Popii Crișanușu.

Jos: *Als Horja und Gloska durch Zalathna gebracht wurde trat ein Walachischer Pope ein Anhangen der Rebellen | auf, und, Sprach, nun ihr Edelleute und Ungarn, jetzt habt ihr ihn, unseren besten Horja; ihr könnt ihm | nach belieben brathen und auffressen, und die Wache nahm ihm auch mit ins Gefängnis. — 4°.*

Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj, colecția Alexandru Mike.²

62.

Horia și Cloșca în închisoare, fiecare în câte-o celulă, fără să fie păziți de soldați. (Fig. 15). Unul este în profil spre dreapta și celalalt spre stânga. Se vede arcadele închisorii cu câte o ușe și în fund o fereastră cu zăbrele și pe zidul care desparte celule sunt atârinate niște lanțuri. Horia și Cloșca șade pe câte un postament de zid, legați de mâni și de picioare cu lanțuri. Pe cap au căciuli și sunt îmbrăcați cu sarică prinsă la piept. Portretele lui Horia și Cloșca nu seamănă cu celelalte portrete ale lor, asemenea și scena închisorii nu seamănă cu Nr. 12, 13 și 33. Dedesubtul cadrului este scris: *Kloska und Hora im Gefängnis. | Beide Rebellen in dem Großfürstenthum Siebenbürgen den 30 December. A: 1784. in der | Radecker Waldung gefangen genommen worden, și in partea dreaptă loh: Martin Will, excud: A. V. Gravură în aramă 25×16 cm.*

B. A. R. Nr. inv. 523. — A. VIII 56.

Portret amintit de D. A. Sturdza op. c. pag. 426 Nr. 2.

63.

Horia și Cloșca în închisoare. Gravura reprezintă fațada exterioară a închisorii; în partea de jos a zidului este o fereastră cu zăbrele în care se vede Horia, legat cu lanțuri de mâni, șezând pe un butuc și privește pe fereastră; în partea dreaptă este o scară care urcă la etagiul de sus, la un balcon, la capul de gardă, unde se vede doi soldați înarmați cu câte o halebardă, cari fac de pază. Deasupra, în partea dreaptă, la o fereastră

¹ Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 742.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 753.

cu zăbrele se vede bustul lui Cloșca care privește pe fereastră. Atât Horia cât și Cloșca sunt îmbrăcați cu sarici și pe cap poartă căciuli ; portretele lor nu seamănă cu celelalte. La mijlocul balconului, unde fac de pază paznicii, este un felinar legat cu o frânghie trecută printr'o bărnă. În fund se vede o ușe și niște ziduri crenelate. Închisoarea reprezintă închisoarea din Alba-Iulia unde au fost transportați în ziua de 2 Ianuarie. Cloșca a fost închis într'o cameră mică de sub statuia lui Carol VI, în partea de miazăzi a fortăreții, iar Horia sub poarta cea nouă în partea de miazănoapte, amândoi erau păziți înlăuntrul închisorilor de câte doi soldați și afară la

Fig. 15.

ușe, altul.¹ În ce privește paza lor cu câte doi soldați înlăuntru și după cum arată și gravurile Nr. 12, 13 și 33 se vede că se păstrează adevărul istoric. Dedeșubtul cadrului scrie *Horja und Gloska, Haupt anführer der Siebenbürgischen Rebellen | wie beyde in der Gefangenschaft sietzen*. Dedeșubt cu litere gotice, scrie *Horja a Gloska, Slawni wudczowe Sedmihradstych Rebellantuw gak onj oba we wiezeny sedieggj*. Litografie 18,5×25,5 cm. publicată în «Tesauru de monumente istorice» Tomul III 1864 pag. 297 Nr. 5. Această litografie este o reproducere după o gravură în aramă,

¹ Nic. Densușianu. *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*. pag. 420.

anexată la cartea «Umständlicher Bericht von den in Siebenbürgen entstandenen unruhen» von G. M. Wien 1784. 8°.¹

64.²

Un chip alegoric ce reprezintă executarea lui Horia și Cloșca. În mijlocul scenei se văd doi stâlpi de lemn, pe unul ținut portretul lui Horia, pe altul al lui Cloșca; din jos de portrete atârnă de stâlpi catenele închisorii. Dedesubt: *Kloscka. Hora. zwei Anführer, der Siebenbürg, Rebellen.* — 4°. Se găsește în Muzeul național din Pesta și în biblioteca Academiei de științe din Pesta.³

65.

O gravură colorată reprezintă executarea lui Cloșca, scenă cu totul fioroasă. Deasupra: *Vorstellung zwei Siebenburger Rebellen und Hauptanführer, wie selbe ihr Gerechtes Urtheil und wohl verdiente Strafe 1785 empfiengen.* Jos: *Nachdeme Hora von untenhinauf, auf eine sehr langsame Art geraedert wurde der Körper gefiertheilet 2. das Eingeweide herausgerissen unter den Galgen begraben 3. Den Kopf auf Spise gestegt 4. die Theile in jene Ortschaften wo sie die Schändlichsten Aufjruhren ausübten Theilweis auf den Galgen aufgenagelt würde 5. Wird Kloszka geraedert und mit ihm auf die nehmliche Art Verfahren.* — 4°. Se găsește în biblioteca Muzeului transilvan din Cluj, colecția Alexandru Mike.⁴

Horia, Cloșca și Crișan.

66.

Siluețele în negru ale lui Horia, Cloșca și Crișan. (Fig. 16). Horia șeade rezămat de un arbore, picior peste picior și cu pușca pe genunchi, în fața lui este Crișan îmbrăcat ca un husar ungar, cu o căciulă cu pană și cu 2 șnururi, cu ciucuri la spate. În picioare cisme scurte cu pintenii, în mâna stângă are un baston subțire și cu dreapta gesticulează. În urma lui este Cloșca, cu căciulă și îmbrăcat cu o haină aproape la fel cu a lui Crișan, este încins cu sabie, are cisme scurte cu pintenii și se joacă cu un câine. Dedesubt este scris în dreptul fiecăruia *Horia s. Nicola Ursz. Krischan Gyösg. Kloszka Ivan.* Mai jos scrie: *In Wien zu haben bey Antonius Aloysius Hoehnle Kupferst.*

Este o fantezie. Gravură în aramă, c. 1785, foarte fin executată. 24,5×11,5 cm. Portret amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 425 Nr. 1; *A. Papiu Ilarianu* op. c. pag. 302 bis.

B. A. R. inv. Nr. 526. — A. VIII 59.

Reproduceri: a) Litografie exactă publicată în «Tesauru de monumente istorice» Tom. III (1864) pag. 297 Nr. 3. 21,5×11 cm.

¹ A. Papiu Ilarianu «Tesauru de monumente istorice» Tomul III pag. 301 bis.

² Numerele 64—65 nu se găsesc în colecția Academiei Române, le-am găsit amintite și descrise, le dau întocmai.

³ Nic. Densușianu op. c. pag. 180—181 Nr. 744, 749.

⁴ Nic. Densușianu op. c. pag. 182 Nr. 754.

b) Litografie exactă făcută în *Stabilim. litogr. G. Voneberg, București*, [1864] dar fără inscripția *In Wien zu haben etc. etc.* 26×13,5 cm.
B. A. R. Nr. inv. 527. — A. VIII 60.

67.

Busturile lui Horia, Cloșca și Crișan. În stânga este a lui Crișan, în dreapta a lui Cloșca și deasupra a lui Horia. Aceste busturi seamănă cu Nr. 10, 34, 42, însă lipsește inscripțiile de jos. Toate sunt într'un cadru comun. Dedesubtul cadrului scrie *Capii revoluției țărănești din 1784*. Ta-

Fig. 16.

bloul este făcut la *Jos. Drotleff, Sibiu* și editat de *Librăria «Națională» Bornemisa. Orăștie*. Cromolitografie. C. 1890. Cadrul total 45×72 cm.; bustul lui Horia 15,5×25 cm.; bustul lui Cloșca 15,5×25; bustul lui Crișan 15,5×25 cm.

68.¹

Horia, Cloșca și Crișan în grupă. Horia cu lanțul de aur la gât ține în mâna dreaptă o halebardă, iar în stânga o hârtie cu inscripția *Horia* | A^o 17 | 84 dem | 30 × b. Jos: *Horia, und die übrigen Gehülfen*. — 12°. Se găsește în biblioteca Muzeului național din Pesta.²

¹ Nr. 68 nu se găsește la Academia Română, l-am găsit descris și îl dau întocmai.

² Nic. Densușianu op. c. pag. 179 Nr. 741.

SCENE DIN RĂSCOALA ARDELEANĂ.

69.

Scena reprezintă o cârciumă acoperită cu paie. Afară la o masă stau trei țărani, cu o cană cu vin și se sfătuiesc. Toți trei au căciuli și sunt îmbrăcați cu cămăși și cioareci, deasupra au sarici. Lângă ei, în dreapta este un om care ține un cal de frâu și bea dintr'o cană; în stânga sunt doi oameni cari ciocnesc cupele, cârciumăreasa care servește și un om rezemat de un stâlp. Se crede că cei 3 sunt Horia, Cloșca și Crișan, dar nu seamănă cu nici un portret. C. 1785.

Pictură în ulei 42 × 34 cm. Tablou amintit și descris de *Nic. Densușianu* op. c. pag. 188 Nr. 783. Anul c. 1785. Numele pictorului lipsește.
B. A. R. Colecția de tablouri.

70.

Scena înfățișează o cârciumă acoperită cu paie, în fața cârciumii trei lăutari cântă și trei oameni joacă; la o parte, în dreapta, trei inși se sfătuiesc între ei. Se crede că cei trei ce se sfătuiesc ar fi Horia, Cloșca și Crișan, dar nu seamănă cu nici unul din tablourile cunoscute. Tablou amintit și de *Nic. Densușianu* op. c. pag. 188 Nr. 783.

Pictură în ulei c. 1785. Numele pictorului lipsește.
B. A. R. Colecția de tablouri.

71.

HORJAH ZERSTAERT MIT SEINEN WALLACHEN EIN ADLIEHES SCLOSS.

Scena reprezintă pe Români sub conducerea lui Horia devastând și aprinzând un castel. Se vede o grupă de Români cu scări urcându-se pe zid și dărâmându-l și altă grupă intrând în curtea castelului. În primul plan îl arată pe Horia cum îi conduce și le arată cu mâna castelul. El este cu spatele, dar se vede puțin fața întoarsă spre stânga. Pe cap are căciulă înaltă cu fundul de postav, părul este împletit într'o coadă lungă pe spate și este îmbrăcat cu o haină scurtă ungiurească. În picioare are cisme și este încins cu sabie. Este o fantezie. Gravură în aramă 8 × 13 cm. Anul c. 1785. Numele gravurului lipsește.

B. A. R. Manuscrisul 373 foaia 23.

72.

Gravură împărțită în două. (Fig. 17). În partea de sus are: a) în stânga bustul lui Horia în profil spre dreapta într'un medalion circular și medalionul pe un fond ce reprezintă un zid. Dedeșubtul medalionului este un cadru dreptunghiular în care este scris *HORIA | Wallach: Rebelle*. Imbrăcămintea și figura la fel cu Nr. 2.

b) În mijloc este o stea cu opt colțuri mari și alte opt mici, este identică cu Nr. 21 (vezi descrierea dela Nr. 21)

c) În dreapta este bustul lui Cloșca în profil spre stânga, cu capul gol, într'un medalion circular și medalionul pe un fond care reprezintă

un zid. Dedesubtul medalionului într'un cadru dreptunghiular este scris *Gloska! Wallach: Rebelle*. Imbrăcămintea și figura este la fel cu Nr. 25.

Partea de jos reprezintă atacul răsculaților asupra unor case nobiliare, cari sunt jefuite, luând lăzi, vite, oi și chiar omorînd. Pe un deal câțiva oameni opresc o căruță cu doi cai. Gravură în aramă. Anul c. 1785. Numele gravurului lipsește. Cadrul total al gravurii 25,5×17,5 cm.; bustul lui Horia 7,5×7 cm.; Steaua 7×7 cm.; bustul lui Cloșca 7,5×7,5 cm.; atacul 25,5×10,5 cm.

Tabloul amintit de *D. A. Sturdza* op. c. pag. 426 Nr. 4.

B. A. R. Nr. inv. 525. — A. VIII 58.

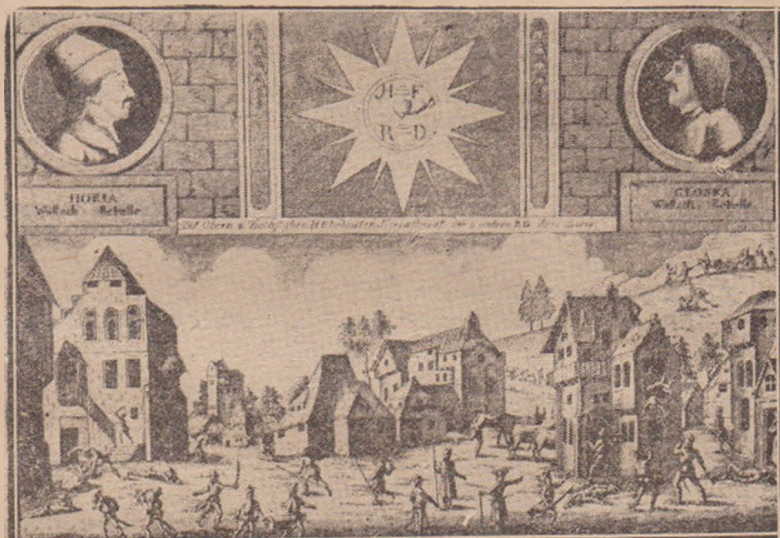

Fig. 17.

Indice și tablouri.¹

I. Tabloul cronologic al gravurilor.

1784: 41, 56, 62.

1785: 1, 2, 3, 5, 6, 6 nota 1, 7, 7 a, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 42, 44, 45, 45 a, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 66, 69, 70, 71, 72.

1786: 30 a.

1788: 36.

1790: 20.

¹ Numerele arată numărul de ordine din lucrare.

- 1815: 57.
1868: 41 a, 55 a.
1864: 1 a, 1 b, 2 a, 2 b, 5 a, 5 b, 6 a, 6 b, 6 c, 13 a, 26 a, 26 b,
26 c, 29 a, 29 b, 33, 41 b, 52 a, 55 c, 57 b, 63, 66 a, 66 b.
1866: 6 d, 26 c, 27 a.
1879: 4, 11, 53 a.
1882: 57 a.
1890: 6 e, 10, 10 a, 10 b, 29 c, 34, 34 b, 35 a, 43, 43 a, 43 b, 67.
1896: 10 c.
1899: 34 c.
* * * (necunoscut anul execuției): 16, 17, 18, 19, 34 a, 37, 38, 39,
40, 55 b, 57 c, 59, 60, 61, 64, 65, 68.

II. Execuția portretelor.

1. *Gravuri în aramă*: 1, 2, 3, 5, 6, 6 nota 1, 7, 8, 9, 14, 15, 21, 24,
25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 41, 42, 45, 45 a, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 55, 56, 57, 58, 62, 66, 71, 72.
  2. *Cromolitografii*: 67.
  3. *Fotografii*: 4, 6 e, 10, 10 a, 10 b, 29 c, 34, 34 a, 34 b, 35 a, 43,
43 a, 43 b, 57 a.
  4. *Heliogravuri*: 10 c, 34 c.
  5. *Bust în ipsos*: 35, 51 nota 1.
  6. *Litografii*: 1 a, 1 b, 2 a, 2 b, 5 a, 5 b, 6 a, 6 b, 6 c, 6 d, 11, 13 a,
26 a, 26 b, 26 c, 26 d, 27 a, 29 a, 29 b, 33, 41 b, 52 a, 55 c, 57 b, 57 c,
63, 66 a, 66 b.
  7. *Originale (copii)*: 7 a, 22, 23, 30 a, 41 a, 53 a, 55 a, 55 b.
  8. *Picturi*: 12, 13, 69, 70.
- * * * (necunoscută execuția): 16, 17, 18, 19, 20, 36, 37, 38, 39, 40,
44, 59, 60, 61, 64, 65, 68.

III. Indice pe autori.

- Adam (I.) — Viena. 6, 7 nota 2, 26, 29.
Aloysius (Antonius) — Viena. 66.
Artaria — Viena 7 nota 2.
Bahr (H.) — București. 11.
Berecz (I.) Czezow. 5.
Bilț (A.) — București. 11.
Bornemisa. — Orăștie. 66.
Bullmann (Georg) — Fuggerey. 56.
Drotleff (Ios) — Sibiu. 34 c, 67.
Dubravski (R.) — Iași. 6 c, 26 c.
Glatz (Theodor) — Sibiu. 10 a, 34 b, 43 a.
Kauffman (Abraham) — Alba-Iulia. 50.
Käre (Sigismund). 20.
L. — Wien. 9, 39.
Mangot (I.) 31.

- Mayr (Ioh.) — Regensburg. 54.
Millot. 57.
Moeglich. — Norimberg. 52.
n. g. o. h. i. k. g. 3, 27.
Neuhauser. 36, 44.
Niculescu (I.) — București. 10, 34, 43.
Parteni. — Iași. 6 c, 26 c.
Predich (Hl.) — Alba-Iulia. 28.
Popu (T.) — Pesta. 41 a, 55 a.
Rehe (F. C.) — Königsberg. 7 a, 30 a.
Rusz. 6 d, 26 c.
Schedy. 57.
Schuller (Frații). — Orăștie. 10 c.
Staber (Fr.) — Viena. 57.
Șaraga (Frații). — Iași. 6 e, 29 c.
S. 55 b.
Venrich (G.) — București. 27 a.
Voneberg (G.) — București. 1 a, 1 b, 2 a, 2 b, 5 a, 6 a, 6 b, 26 a,
26 b, 29 a, 29 b, 57 b, 66 b.
Weszelyi (Ios.) 23.
Will (Ioh. Martin). — Augsburg. 1, 7, 24, 30, 45, 62.
* * * 2, 4, 5 b, 8, 10 b, 12, 13, 13 a, 14 (Erfurt), 15, 16, 17, 18, 19,
21, 24, 32 (Erfurt), 33, 34 a, 35, 35 a, 37, 38, 40, 41, 41 b, 42, 43 b, 45 a,
46, 47, 48, 49, 51, 52 a, 53, 53 a, 55, 55 c, 57 a, 57 c, 58, 59, 60, 61, 63, 64,
65, 66, 66 a, 68, 69, 70, 71, 72.

Din literaturi străine.

Gustave Flaubert.

(1821—1880).

În 12 Decembrie trecut s'au împlinit 100 de ani dela nașterea lui Gustave Flaubert, unul din cei mai însemnați scriitori ai Franței și ai întregii literaturi universale.

Locul lui e între romantismul și naturalismul secolului trecut. De aici perfecțiunea lui, întrunind în sine calitățile cele mai distinse ale unei direcții literare cași a celeilalte. Admiră pe Victor Hugo până la îndumnezeire. Avea însă o mulțime de prejudeții și manii de romantic selbatic. Ură de moarte pe burghes, vieța și morala lui. Iubiă cu frenesie tot ce eră străin, enorm, exotic. De aici apropierea lui de Gautier și Baudelaire.

Pentru el arta eră totul. Ea înlocuiea metafizica și chiar religionea lui. Numai prin artă omul cunoaște, trăiește și creiază. Afară de artă nu e decât iluziune și imbecilitate. Fanatismul artistic a lui F. nu e o beție a închipuirii sale exaltate; el e ultima etapă a unei cugetări filozofice care n'a voit să se opriască la scepticismul pesimist.

Din respect și devoțiune pentru artă scria cu atâta îngrijire migăloasă. El eră de convingerea, că graiul e echivalentul desăvârșit al cugătărei. De aceea căută uneori zile întregi o expresiune potrivită. Aflarea unui adjectiv îl făcea de multe ori să asude strașnic. E interesant ce spune în privința aceasta o nepoată a lui despre el: «Stăm seara amândoi la masă. El se frământă cu opera lui; odată numai, plecându-se pe masă, scrie febril, apoi se lasă pe spate, cuprinde cele două brațe ale fotoliului, suspină adânc, uneori chiar geme. Brusc apoi gura i se deschide, murmură nume, pieptul i se sbate, izbucnește: a aflat expresiunea căutată. Se ridică dela masă, traversează cabinetul cu pași mari, scandând silabele. E fericit: o clipă de triumf după un sbucium lung, obositor».

Lucrând cu atâta îngrijire, nu e mirare, că deja cel dintâiu roman al său «*Madame Bovary*» i-a adus nemurirea. Dar și celelalte lucrări ale lui dovedesc aceleași calități distinse «*L'éducation sentimentale*», «*Contes*», «*La légende de St. Julien l'Hospitalier*», «*Hérodiade*», «*La tentation de St. Antoine*» și mai ales «*Salammô*», roman inspirat din vieța vechei Cartagine, a cărei civilizație punică a încercat s'o învieze în strălucitoarele sale pagini.

Românește sunt traduse, pe cât știm, cel dintâiu și cel din urmă în editura «*Minervei*» de pe vremuri.

Ca specimen caracteristic, lăsăm să urmeze intrarea preotului în scena cu agonia doamnei Bovary:

Fragment din „*Madame Bovary*“.

Când intrară, camera eră plină de o solemnitate lugubră. Pe masa de lucru acoperită cu un șervet alb, se aflau cinci sau șase mingi de bumbac, pe o tavă de argint, lângă un crucifix între lumânări arzânde.

Emma, cu bărbia în piept, deschidea pleoapele peste măsură: și bietele ei mâni și-le trăgea pe cearșaf, cu gestul acela hidos și blând al celor în agonie cari voesc par'că să se acopere mai dinainte în giulgiu. Palid ca o statuie, și cu ochii roșii ca niște cărbuni, Carol, fără să vorbească, sta în fața ei, la piciorul patului, pe când preotul sprijinit într'un genunchiu, mormăia încet niște cuvinte.

Ea își intoarse fața încet, și părü cuprinsă de bucurie, văzând deodată patrafirul violet, regăsind fără indoială în mijlocul unei potoliri extraordinare voluptatea perdută a primelor sale avânturi mistice, cu viziuni de beatitudine eternă.

Preotul se ridică spre a lua crucifixul; atunci ea își lungi gâtul ca cineva căruia-i e sete, și lipindu-și buzele de corpul Omului-Dumnezeu, depuse din toată puterea ei muribundă cea mai setoasă sărutare de iubire pe care a dat-o ea vre-odată. Pe urmă dânsul recită *Misereatur* și *Indulgentiam*, își înmuia degetul cel mare al mânei drepte în untdelemn și începü miruirea: mai întâi pe ochii cari râvniseră atât de mult toate mărețiile pământului; apoi pe nările însetate după adieri calde și după parfuri amoroase; apoi pe gura, care se deschisese pentru minciună, care

gemuse de orgoliu și strigase în desfrâu; apoi pe mâinile cari se desfătau la atingerile plăcute, și în sfârșit pe talpa picioarelor așa de repezi altădată când alergă să-și sature dorințele și cari acum n'au să mai umble.

Preotul își șterse degetele, arucă în foc firele de bumbac inmuiate în unt de lemn, și se întoarse lângă muribundă spre a-i spune că acum trebuie să-și împreune suferințele cu ale lui Isus Christos și să ceară îndurarea divină.

Sfârșindu-și îndemnurile, încercă să-i puie în mână o ceară sfințită simbol al gloriilor cerești de cari avea se fie înconjurată peste puțin. Emma prea slabă, nu putu se închiza degetele, și lumânarea, de n'ar fi ținut-o dl Bournisien, ar fi căzut jos.

Acum numai eră așa de palidă, și fața ei avea o expresie de seninătate, ca și cum ungera o vindecase.

Preotul nu pierdu ocazia să observe lucrul acesta; și explică chiar lui Bovary că Dumnezeu, câte odată, prelungă vieța persoanelor când socotea el trebuincios pentru mântuirea sufletului; și Carol își aminti de ziua când ea, aproape să moară, primise împărtașania.

— Nu trebuia poate să pierd speranța, își zise el.

În adevăr, Emma privi împrejur încet, ca cineva care se deșteaptă dintr'un vis; apoi, cu o voce lămurită ceru oglinda și rămase aplecată câțva timp de-asupra ei, până în clipa când începură să-i curgă lacrimi mari. Atunci își dădu capul pe spate scoțând un suspin și căzu din nou pe pernă.

Imediat pieptu-i începă să respire cu repeziciune. Limba întreagă îi eși afară din gură; ochii roșindu-i-se, păleau ca două globuri de lumină, cari se sting, încât s'o crezi c'a și murit de n'ar fi fost accelerația îngrozitoare a coastelor sale, scuturate de o răsuflare furioasă, ca și cum sufletul s'ar fi smuncit ca să se desprinză. Felicité îngenunche înaintea crucifixului, și chiar farmacistul își îndoi puțin genunchii, pe când dl Canivet privea vag spre piață. Bournisien își reîncepă rugăciunile, cu fața înclinată pe marginea patului, cu anteriorul lui lung care se târa după el. Carol eră de partea cealaltă, în genunchi, cu brațele întinse spre Emma. Îi luase mâinile și i le strângea tresărind la fiecare bătae a inimii sale, ca la o nouă lovitură a unei ruini care se prăbușea. Pe măsură ce horcăitul devenea mai puternic, preotul își iuțea rugăciunile: se amestecau cu suspinele înăbușite ale lui Bovary, și câteodată totul părea că dispăre în murmurul surd al silabelor latine, cari sunau ca un glas de clopot.

Ursita ei.

*Din ghemul razelor de lună
Ea și-a 'mpletit boboe de floare;
Îl tremură în colțul gurii,
Cu ea îl poartă până moare.*

*Din raza de lumină albă
Ea și-a făcut mărgăritare;
În gură le-a 'nșlrat pe-o rază,
Le-arată lunei până moare.*

Volbură Poiană.

Alexandru Petőfi.

(1823—1849).

S'au împlinit o sută de ani, de când s'a născut în cea dintâi oră a anului 1823 la Kis-Koros în Ungaria, ca fiul unui «bun cârciumar bătrân», Alexandru Petrovici, cum se numia el la început, având o vieță foarte sbuciumată. Într'ucâtva el se aseamănă și prin vieța sa cu Eminescu. Ca elev a fost eliminat din liceu. Ca actor într'o trupă ambulată n'a avut noroc. Ca soldat, înrolat de bună voie, a îndurat toate mizeriile posibile, cutreierând țara pe jos, flămând, sdrențos, adăpostindu-se prin șanțuri și grajduri. Întrând, în sfârșit, în redacția unei foi din Budapesta, a început să publice poezii cu mare resunet. În mișcarea tineretului maghiar din 15 Martie 1848 a fost unul din conducătorii principali cu celebra sa poezie «Sus Maghiare!» (Talpra Magyar!), devenită imn național. Isbucind mai apoi revoluția, pe care Maghiarii obișnuesc a o numi «răsboiul pentru libertate», a părăsit condeii și a prins sabia, luptând în armata generalului polon Bem în contra Muscalilor, și căzând în una din aceste lupte la Sighișoara în 1849.

În scurta lui carieră de abia 26 ani el apare ca un meteor pe ceriul literaturii maghiare și al celei universale. Mai rar poet liric, care să se poată asemăna cu el. Pe lângă adâncimea și sinceritatea simțirei el aduce atâtea elemente noue. El își cântă nu numai iubita, ci și părinții, frații, nevasta, copilul, prietenii, dușmanii etc. Enric Heine, marele liric german, a cunoscut numai câteva poezii de Petőfi în niște slabe traduceri germane și a trebuit să-i recunoască geniul, zicând foarte modest despre sine, că poeziile sale lirice sunt numai niște îngănături de copil pe lângă puternicul graiu bărbătesc al lui Petőfi. Un elogiu mai mare nu se putea aduce acestui poet tipic al pusteii și rasei maghiare. Unele din poeziile lui lirice sunt traduse și în românește de St. O. Iosif și O. Goga.

Mai slabe sunt poeziile sale epice și încercarea sa de roman «Funia călăului» (Hohér kötele) absolut neizbutită. Cu atât mai delicioase sunt însă descrierile și scrierile lui de călătorie, din care traducem una: pe cea care înfățișează amorul poetului pentru Szendrey Julia, cunoștința lui dela Ardudul județului Sătmar, mai târziu nevasta lui atât de curând văduvită.

Scrisori din călătorie.

Ardud, 26 Maiu 1847.

Prietene, ieri ți-am adresat scrisoarea mea din urmă dela Baia-mare sau cu un veac înainte? așa schimbare s'a întâmplat cu mine într'o zi, cum n'aș fi crezut nici într'un secol.

Doamne, Dumnezeuule!

Regatul pentru un call exclamă Richard III. Restul vieței pentru o oră tihnită! exclam eu, ca să pot descrie întâmplările, ca să pot înfățișa dragostea iubitei mele, cași care n'a mai fost.

Sunt fericit. Pentru vecie.

E noapte, noapte înstelată, cu lumină de lună, fără sgomot. Nici un glas, nici un suspin... numai o privighetoare cântă... e inima mea.

Copilă slăvită, slăvită! pe tine te caut dela începutul tineretei mele. M'am dus la fiecare femeie, am ingenunchiat înaintea ei și m'am închinat. Am crezut, că ești tu. Când am ingenunchiat, am văzut, că nu ești tu, că în locul Dumnezeului celui adevărat mă închin idolilor, m'am sculat și m'am dus mai departe. În sfârșit te-am aflat. Tu ești picătura cea dulce, care-mi tămăduiești sufletul atât de mult chinuit de otrăvitoarea mea soarte cu paharul osândirei. Slavă Domnului, că n'a venit prea târziu leacul.

Copilă slăvită, slăvită!

A trebuit să alegă între două: între părinții ei și între mine. M'a ales pe mine.

Ea lumina ochilor părinților ei, cari din copilărie i-au ghicit și împlinit, toate gândurile și dorurile ei, cari i-au dat de toate, numai vorbe rele nu. De altă parte stam eu... veneticul necunoscut, stropit cu noroiu de prejudecăți și lovit de săgețile calomniei, care, deși n'am ajuns să-i spun: eu nu sunt așa, cum mă văd, și mai ales cum vrea lumea să mă vadă! totuș am fost învrednicit să fiu alesul ei. O, în fata aceasta locuește Dumnezeu, care vede în inimile oamenilor, care vede adânc sub suprafața noroioasă a mării perlele curate. Fie binecuvântat numele ei, precum sunt eu printr'însa!

În Septemvrie mă căsătoresc, prietene, mă căsătoresc... Scump mi-am câștigat neatârnairea, dar mai scump mi-o vând. Și ce preț mai mare aș putea dobândi, decât pe Iulia mea?...

Uite, iarăș ți-am scris despre ea, și numai despre ea. De geaba, inima mi-a fost atât de plină, încât a trebuit să se reverse, altfel ar fi crepat. Înțelegi ceva din scrisoarea mea, ori nimica? Imi închipui turburarea. Bucuria umblă prin inima și capul meu, ca omul biat prin odaie; aruncă mobilele, răstoarnă masa, sdrobește scaunele, sparge geamurile și face tot felul de prostii. Un tânăr nebun, selbatec e bucuria neașteptată. Încă și ceasornicul capului meu: mintea mi-a trântit-o la pământ.

Mâne plec peste Orade la Pesta, iar de-acolo în străinătate. Cele din urmă luni ale burlăciei mele le petrec călătorind.

Voiu privi marea, pe care atât de mult doresc să o văd, fiindcă doar e înrudită cu inima mea: adâncă și viforoasă. Voiu cerceta patria lui Shakespeare, Shelley și Byron, intunecata Anglie și voiu vedeà și patria lui Béranger, strălucita Franță și pe Béranger însuși, pe apostolul cel mai mare al libertății, noua răscumpărătoare a lumii. Bubuiturile de tun ale revoluției din Iulie sunt resunetul cântărilor lui Béranger. Oricine să pome-nească cu evlavie numele lui sfânt. El e cel dintâiu poet al lumii.

Trad. I. Georgescu.

Inima mea.

după Al. Petșfi.

*Doamne, să știi, mult aș da:
Mai făcut-ai și-altora
Inimă cum e a mea?
De-al făcut, și într'acele
Pus-ai simțeminte grele
Și fierbinți ca ale mele?*

*Inima mea-i adăpost
Pentru prieten credincios,
Cum zău, multe n'or fi fost.
Moale pernă 'n suferinți
Pentru bieții mei părinți:
Părăsiți, îmbătrâniți.*

*E-o grădindă, de flori plină,
De cele mai parfumate
Flori a dragostii 'nfocate.
E o mină-a cărei vână
De oțel de spadă-i plină,
Pentru-a libertății mână.*

*Ci este oare pe pământ
Ceva bun, ori ceva sfânt,
Sau frumos fără cuvânt,
Ce ea n'ar îmbrățișă,
Către care ruga sa
N'ar sbură, nu s'ar plecă?...*

*Dar și inima-mi bogată
Incețâ-va să mai bată,
Cum înceată toate-odată;
Da, și inima-mi bogată
Incețâ-va să mai bată....
Mut'o fi și înghețată.*

*In pământ apoi, cândvâ
Cu alte inimi și a mea
In praț sur s'amestecă;
Chiar cu de acelea poate
Ce n'au fost în veci mișcate
De porniri mai avântate.*

*Nu, o nu! inima mea
N'ar fi drept cu a altorâ
In acelaș loc să stea....
Prietinilor, al meu dor
E s'o ardeți, dacă mor.*

Ax. Banciu.

Tradiții și legende.¹

I.

„Bumbul Călugărului“.

— Legendă —

Acolo, unde se împreună hotarele comunelor Hosman, Nucet și Săcădate, se înalță un deal cu creasta moșată, durdulie, ca și cum ar fi un nasture sau bumb uriaș, despărțitor de ape și de hotare, e dealul numit «bumbul călugărului».

Ca atâtea dealuri cu numiri ciudate își are și acesta povestea sa.

---

¹ Pentru a răspunde cu fapte invitărei făcute de societatea de folklor din Anglia cu prilejul adunării generale a «Asociațiunei» la Sighetul Maramurășului de a culege cât mai multe din comorile ascunse ale poporului nostru, începem publicarea unui șir de tradiții și legende. *N. Red.*

Ci că mai de mult, când în Nucet stăpâneau boierii unguri (nemeșii) Chenți (Kenczey), pe dealul acesta eră un schit, în care locuia un călugăr bătrân și cu frica lui Dumnezeu. De evlavios, ce eră, el nu se abătea aproape nici odată prin satele din apropiere, ci petrecea tot în singurătatea codrului, postind și rugându-se. Necazurile vieții nu-l frământau mult. Fragi, smeură, afine, mure, mere, pere, nuci și alune se găseau cu prisosință în pădurile din apropiere, iar apă tot atât de curată și minunată ca în munții Terei Oltului din fața lui.

Odată numai ce-i trăzni în cap nemișului Chenți? Să-și lărgească hotarele moșiei, împingând miezuina până la Piscul Văcșei, în hotarul de acum al Hosmanului, la pârăul cel tinos, numit așa fiindcă acolo totdeauna e tină. Nici iarna nu îngheață, fiind în aceste părți niște izvoare de apă caldă.

Lacomul de Chenți veni mai întâiu la călugărul din miezuina celor trei hotare și-i zise:

— Să te muți de aici; nu-i aici miezuina; e colo mai departe în Piscul Văcșei.

— Nu se poate! răspunse călugărul. Eu aici m'am pomenit. Insuși Dumnezeu m'a pus aici să păzesc hotarele drepte între aceste trei sate.

— Dumnezeu te-a fi pus aici, dar eu te pun acolo și-ți mai spun numai încă odată să pleci de aici, până ce ți-e bine; că dacă nu, te duci de aici cum nu ți-e bine! — încheie nemișul.

De voie de nevoie plecă bietul călugăr. La plecare însă lăsă pe locul unde i-a fost schitul și unde a trăit atâta vreme, ca semn de amintire, singurul bumb sau nasture, cu care-și încheiă haina.

Și, iată, că venind mai târziu slugile nemișului să-i dărâme schitul ca nici pomenire să nu mai rămână din ce a fost odinioară, văd acolo pe însuși Dumnezeu, în locul călugărului, luându-i bumbul, crescându-l și punându-l spre veșnică pomenire pe vârful, unde se vede și acum.

De atunci se numește dealul acesta «bumbul călugărului» și de atunci a rămas el și mai departe miezuina hotarelor celor trei sate învecinate.

II.

Descoperirea minelor de aramă din Ciuc-Sândominic.

— Tradiție dela începutul veacului trecut. —

La începutul veacului trecut pe hotarul de pășunat al Ciuc-Sândominicului nu erau decât niște stânci golașe, pleșuve, pe care doar numai caprele se cățarau după câte o frunză sau după câte un firicel de iarbă ce prindea rădăcini și printre stânci.

Cum sta și păziă caprele păstorul Ion Oprea din Cristurulsăcuiesc, deodată vede ceva sclipind ca aurul într'o stâncă. Incepe să lovească stânca cu bolovani, doar o va urni din loc. În zadar. Cățărându-se cu mare greutate până acolo, rupe din ea o bucată și o duce în sat. Aici însă nimeni nu i-a avut grijă. Arătând-o, pe urmă, unui director de mine, acesta a eșit numai decât la fața locului, unde a văzut că stâncile conțin multă aramă.

Statul a început să le exploateze, dar, lucrând cu mari pierderi, în 1816 le-a vândut pentru două mii de floreni familiei Zakarias, care a fost mai norocoasă, câștigând anual câte 10,000 fl.

Văzând bietul păstor Ion Oprea, ce izvor de bogăție a descoperit el pe seama altora, a cerut întâiu dela familia Zakarias să-l răsplătească și pe el cu ceva. Această familie, cum n'avea mână de dat, ci numai de luat, l-a îndrumat să se ducă la vistieria statului din Viena. Oprea s'a și dus și, după multe rugăciuni, a primit o pensie de 80 fl. anual.

Dar bietul om n'a avut noroc nici de pensie. O rudă a sa, Toader Bucșan, care cătănise multă vreme și i-s'au lungit degetele prin cele streinătăți, a pus mâna pe cărticica lui de pensie și s'a dus el să ridice banii, cașicum el ar fi descoperit mina. Ducându-se din nou bătrânul Oprea la Viena în 1835—6 Bucșan, ca să scape din încurcătură, fiindcă el eră cunoscut înaintea stăpânirii sub numele de Oprea se făcu mort și lăsă să fie îngropat în Odorheiu. Bucurându-se mult de aceasta că mai mult nu trebuie să dea pensie, oamenii stăpânirii de atunci, au vestit la Viena, că Oprea e mort. Puțin a lipsit să nu-l osân-dească și la moarte (la închisoare a fost!) pe adevăratul Oprea,

nu numai ca pe un mincinos, ci și ca pe unul ce vrea să păgubească statul.

Iată care a fost, și în trecut, soarta unui descoperitor de comori și peste tot, a unui mare binefăcător al țării.

(Vezi și *Kövér László*, *Kisebb munkái. Második kötet. Történelmi adomák. Pesten Geibel Ármin könyvkereskedése. Kolozsvár, 1857, Stein Iános könyvkereskedése pag. 129—131).*

Ioan Georgescu.

Cântecul lui Budac.

— *Vestitul hoț din Cârțișoara.* —

*Foaie verde de trifoiu,
Țese sora la răsboiu.
Foaie verde, foi mărunte,
Scoborâ Budac din munte,
Și intră la sora 'n curte.
Și din curte intră 'n casă
— Bună ziua, sora noastă!
— Fire-ai, frate, sănătos!
De un' vîi și unde-ai fost?
— Eu am fost în codru des
Și-am venit ca să vă văz!
— Du-te, frate, nu ședeă,
Că jândarmii-s cât coleă.
— Eu am fost prin munți ascuns,
Și jândarmii nu m'au prins.
Când eră ca pe 'nserat,
Budac la crâjm'a plecat,
Că și el își petreceă
Cu băieți alăturiă.
Când eră la 9 seară,
Budac iese pân' afară.
Iar văr-so al prăpădit,
Iute pușca i-a golit
Și la jândarmi l-a pârît.*

*Când eră la unsprezece,
Budac se gătă să plece,
Să se ducă peste vale
L'a lui mândră 'n șezătoare.
Bine puntea n'o treceă,
Doi jândarmi calea-i țineă,
Două pușcături îi da
Iar văr-so din graiu grăiă:
— Du-te, jândarm, fără teamă,
Că el n'are altă armă;
Du-te, jândarm, fără frică,
Că 'n pușcă n'are nimică.
Iar Budac din graiu grăiă:
— Mulțumescu-ți fie vere,
Că m'ai adus la durere.
Ție rău nu ți-am jăcut,
Făr' bine cât am putut.
Mai am eu doi frași acasă,
Nerăsbunat nu mă lasă,
Pe Ion și pe Vasile.
Ăia-ți vor răsplăți ție;
Ăia-ți vor cere răsplătă
Pentru ticăloasa-ți japtă!*

Auzit în comuna *Săcădate*, județul Sibiiu, de:

Ion Georgescu.

ȘCOALA.

Cetățenii Statelor Unite din America-de-Nord sunt, dela încetarea războiului mondial încoace mereu în agitație. Ei nu se agită însă numai din cauza valutei lor prea urcate, — se agită prea puțin, dacă guvernul lor va avea sau nu durabilitatea dorită de membri lui și de cei legați de el prin interese mai mult sau mai puțin platonice. Ei se agită de doi ani încoace, cu năvălnicia și în proporțiile uriașe obișnuite numai la Americani, *pe tema reorganizării educațiunii și instrucțiunii în școală.*

Dăm, parte în rezumat, o icoană a acestei mișcări grandioase după revista germană «Neue Bahnen» (1921) din Lipsca.

Nemulțumirii generale cu rezultatele educațiunii și culturii i-a dat expresiune chiar *Nicholas Murray Butler*, președintele de mult timp al Universității Columbia. În anuarul cel mai nou al acestei universități cu 24,000 de studenți și auditori deplânge «țipetul ignoranței după influență și putere». Lupta vehementă contra intelectualismului o socotește ca o revoltă contra celor pricepuți, unicii în drept să fie conducători, și recomandă tinerimii americane, care dărâmă și se joacă bucuros, să-și câștige mai întâiu prin studiu greu cunoștințe largi, înainte de-a pretinde, în mod necuviinșios și orbită de succese estive, dreptul de-a se înălța.

Școala de toate gradele a avut în vedere, de cele mai multe ori, numai asigurarea unei vieți largi, tihnite, în loc să pregătească pentru o viață complet omenească. Puncte utilitariste de vedere au îmburuenit, spre paguba culturii, și în educațiune temelii intelectuale și etică. E falsă afirmațiunea celor mai nouă doctrine, că toate lucrurile ar avea o egală valoare educativă sau că orice manifestare a copilului e favorabilă. Prin aceasta se cultivă numai egoiștii și demagogii nenumărați, cari reprezintă azi pe Americanul tipic. Școala trebuie să fie curățită de vizionari și maniaci și umplută de nou cu valorile întemeietoare educative, cari nu îmbătrânesc nici când, chiar dacă se pun în calea curenților vremii. Nenumăratele întreprinderi și jucării, cari izvorăsc numai din sentiment, din o adâncire științifică insuficientă sau chiar din vanitate, sunt cauza de copii și copile, juni și fete, părăsesc școala — după mulți ani de studiu aparent — fără intelect exercitat, fără să aibă o temelie pentru aprecierea valorii în chestiuni de artă și morală, cu maniere mizerabile și o conversație neglijentă, fără a fi în stare să se apropie lipsiți de patimă și prejudiciu de o problemă și să-și formeze clar o judecată proprie asupra ei.

Aceste atacuri ale lui Butler au produs o polemică vehementă în presa zilnică și în cea de specialitate, lucru nu se poate mai îmbucurător, căci dovedește viul interes de care e cuprinsă societatea americană față de problemele educațiunii.

Alți critici prorocesc prăbușirea școlii americane din cauze de ordin mai mult extern. Învățătorii, plătiți într'un mod, care își bate joc de orice demnitate, părăsesc în număr tot mai mare școlile și trec la alte ocupa-

șuni remunerate mai bine. În prezent, Statele Unite din America-de-Nord au 80,000 — optzeci mii! — de catedre vacante. Femeile ocupă — nu spre folosul educațiunii — tot mai multe locuri în învățământ. În 1918 erau, față de 153,641 învățători, 616,122 învățătoare, o stare deplânsă de toată lumea. La învățătorii rămași în funcție cresc nemulțumirea și amărăciunea și din cauza, că nu sunt admiși de loc să ia parte la administrația școlară, și aceasta în Statele Unite, cari se laudă așa de mult cu democrația lor. Însuși *School Board Journal*, organul autorităților școlare administrative, trebuie să recunoască: «Antagonismul între învățători și administrația școlară e în unele orașe tot atât de adânc și de amar ca și cel dintre anumite corporațiuni de lucrători și patroni. În America e nevoie de o reorganizare completă a raporturilor dintre autoritățile școlare, inspectori, învățători și public».

Și publicul american sporește, prin atitudinea lui, criza de învățământ. Îndeosebi nu se mai observă la el voința și entuziasmul de-a jertli pentru învățământ, cum făcea înainte de 1914. Statele singuratiche și comunele ar pune bucuros în sarcina Uniunii statelor o parte din cheltuielile lor pentru școală. *The Journal of the National Education* arată, la ce se pot aștepta în cazul acesta: Plăcinta veniturilor statului o împart șase persoane, cari stau în jurul mesei; un moloch (războiul trecut) rupe 68%; un ofițer (războiul viitor) apucă energie a doua bucată mai mare de 25%; agricultura, industria, comerțul și asistența socială capătă câte o bucățică, la olaltă 6%. Pe jos caută o învățătoare după unicul procent, care a mai rămas și a căzut sub masă!

P. P. Claxton, *Commissioner of Education*, care conduce ca cel mai înalt funcționar al educațiunii «The Bureau of Education» din Washington, înțelegând criza primejdioasă, a organizat cu deosebită putere și plăcere de muncă o campanie «pentru educațiune spre educațiune». El are convingerea, că temeliiile democrației adevărate sunt zguduite, când suferă și se înrăutățește cultura poporului. Dar el nu vrea să audă numai cuvântul specialiștilor, cu sfaturile lor mai mult sau mai puțin teoretice, cari de regulă se împotmolesc deja în cercurile pedagogice; el chiamă pe toți cetățenii la acțiune și la răspundere. În Maiu anul trecut (1920) s'a ținut în Washington o conferință școlară a întregii Uniuni, în care jumătate din cei 525 invitați reprezintă cercuri conducătoare din comerț, industrie, agricultură, bresle muncitorești și pressă. Majoritatea celorce au vorbit a privit chestiunile de educațiune din punctul de vedere social, industrial sau al statului. S'a convenit, că nevoile de azi pot fi înlăturate numai înduplecând poporul să jertfească de două, de trei ori mai mult ca până acum pentru educațiune și dacă se vor deschide izvoare nouă pentru impozite școlare. Claxton le puneă celor prezenți în continu în vedere: Din lipsa de învățători, în Statele Unite sunt deja 400,000 de copii de școală lipsiți de instrucție, peste jumătate din numărul învățătorilor a și ajuns să nu mai aibă nici minimul de pregătire necesară de patru ani de școală superioară (dela 14—18 ani etate) și doi ani de pregătire specială; etatea mijlocie a învățătorilor a ajuns deja la 24 ani, din numărul de 84,000 învățători pentru *high-schools* (școale superioare) lipsesc deja 15,000. Poporul

american e amenințat în nervul vieții sale, dacă aceste rele vor crește. Strigătul tinerimii după cultură e tot mai mare, numărul celor ce au să dea această cultură scade însă în mod îngrozitor.

În luna Iunie a urmat un al doilea congres, în care 34 de organizațiuni de tot felul și bogate în membri au promis conlucrarea lor la propaganda pentru a îndemna comunele să jertfească mai mult pentru școală, pregătirea învățătorilor să fie îmbunătățită, remunerația lor satisfăcătoare și programul educațiunii unitar. Claxton și cei mai buni colaboratori ai lui făcură un turneu prin singuraticile state ținând în centrele acestora adunări, în care fiecare cetățean își putea exprima liber părerile și dorințele. O deosebită atențiune s'a dat statelor agricole, unde cercetarea școlaei lasă încă de dorit, numărul analfabeților nu e mic și există încă școli minuscule, cari trebuie împreunate într'un organism bine încheșgat; în aceste state, învățământul trebuie acomodat și împrejurărilor locale. S'au trimis cercurilor influente mii de broșuri cu scop de-a le interesa pentru chestiunea educațiunii și a le aduce în atingere personală cu învățătorii.

În Decembrie a dat lovitura principală: «Săptămâna școlaei», *School Week* dela 5 la 11 Decembrie. Cu conlucrarea autorităților a încercat să răspândească în toate părțile sociale cunoștința despre nevoile educațiunii, aprețierea ei și voința de o îndreptare grabnică a legiferării școlare. Foile de zi au tratat timp de șapte zile mai ales chestiuni școlare. Duminica, preoții au predicat în toate bisericile despre importanța culturii și datoriile națiunii față de așezămintele de cultură. Camerele de comerț, corporațiunile de lucrători, reuniunile de femei, cluburile patriotice, frățiile creștinești, uniunile de agricultură ș. a. m. d., toate ținură întruniri pe aceeaș temă. Afișe mari influențau sugestiv asupra trecătorilor. Cinematografele rulau filme corespunzătoare, cari îndemneau pe cetățeni să se îngrijască de îmbunătățirea școlaelor. În Vineria Săptămânii școlaei se ținură la toate școlaele întruniri cu părinții, toate cu acelaș scop: Poporul să învețe a înțelege, ce plasare bună de capital sunt școlaele bune, ce influență de neprețuit au ele asupra puterii de producțiune, asupra sănătății și moralității unei țări.

Cu toatecă lupta electorală, care avusese loc cu puțin timp mai înainte, răscolise patimile publicului. Săptămâna școlaei fu bine primită, mulțumită și unor reclame specifice americane. În California s'a hotărât deja, ca de aici înainte să se dea de către stat și comună anual pentru fiecare elev câte 30 dolari. Lozinca revistei oficioase a Statelor Unite, *School Life* (Vieața școlară): «Temeliile, pe cari se razimă fericirea și puterea unui stat, sunt o bună sănătate și o bună educațiune» a prins la cetățenii americani.

Bureau of Education o câștigat pentru propaganda sa de lumina și atragere un soț din seamă afară prețios, *pressa*. Reprezentanții ei autorizați au declarat: De oarece recunoaștem, că fără o schimbare radicală și imediată în chestiuni de educațiune întreaga noastră civilizațiune este periclitată și fiindcă gazeta ni-se pare unealta cea mai impresionantă pentru a aduce publicul la o pricepere mai bună și a-l pune în mișcare, punem pentru scopul acesta întreaga noastră influență la dispoziție. Rugăm pe

Bureau of Education să ne pună la dispoziție tot materialul necesar pentru articole prime, notițe ș. a., și anume într'o formă cât se poate mai populară și vioaie, care să satisfacă totodată și setea după noutăți. Recomandăm Centralei să-și asocieze un stat major de ziarști experți, îndemânatici, cari să asigure, cu sfatul și conlucrarea lor, un succes deplin știrilor, ce se vor da ziarelor. În fiecare cerc să se institue un comitet de presă, care să adune întreg materialul corespunzător scopului și să-l distribue; învățătorii și organizațiunile lor pot da un ajutor prețios. Propunerile noastre să fie finanțate de către autoritățile școlare ale statelor și comunelor. Deodată cu acțiunea pressei trebuie să se țină numeroase adunări populare și conferențe, cu directive date de Centrală, pentruca fiecare să fie informat și îndemnat la muncă.

Comitetul pressei nu s'a mărginit numai la aceste sfaturi bune. Gazetele de zi și de săptămână rezervă o parte bună a spațiului lor chestiunilor de educațiune.

II.

O întrebare pusă ca să influințeze în mod sugestiv pe American e: *Why not teach?* tradusă după înțelesul ei: *Pentruce nu te faci învățător?*

Aflarea învățătorilor în număr suficient și cu pregătire suficientă e condiția indispensabilă a procesului de însănătoșire. Contribuabililor li se explică, cum înainte de toate trebuie să se facă din școalele normale institute atrăgătoare, fără considerare la cheltueli. *Bureau of Education* recomandă să se egaleze cursurile școalelor normale în privința conținutului și valorii cu cele dela *Colleges* (școală între cea secundară și universitate). Mai cere cu tărie, ca să fie câștigate pentru școalele normale (*Normal Schools* sau *Teacher's Colleges*) cele mai bune puteri didactice, orice jertfe financiare ar reclama. Școalele normale să fie înzestrate cu arene pentru jocuri, bazenuri de înotat, săli de lectură, laboratoare și alte întocmiri universitare. Congresul (parlamentul) american va votă o lege, prin care să se dea pe seama fiecărui stat un ajutor de 15 milioane dolari pentru promovarea instrucțiunii normale.

În clasa ultimă a școlii secundare (cu elevi în etate până la 18 ani) se discută în mod oficial chestiunea alegerii carierei învățătoresci. Se prezintă, la aceste discuțiuni, și directorii școalelor normale și iau cuvântul. Se țin întruniri cu părinții, cari sunt îndemnați să-și dea băeții și fetele la școalele normale. *Institut for Public Service* a dat îndrumări speciale pentru aceasta.

În statul Connecticut, administrația școlară răspândește drept răspuns la întrebarea: *Pentruce să te faci învățător?* următoarele motive: Pentrucă statul nostru nu poate progresa fără școale bune; pentrucă învățătorul e în legătură trainică cu ce e mai bun din ceea ce prezintă viața; pentrucă chemarea învățătorescă prezintă cea mai favorabilă posibilitate de a-și validă personalitatea; pentrucă învățătorul are colaboratori bărbați de cultură și spirit; pentrucă chemarea lui se bucură tot mai mult de aprecierea publică; pentrucă îi dă ocaziune să facă cele mai înalte servicii omenirii; pentrucă activitatea educativă îl face să rămână tot tânăr, susceptibil și dispus spre progres, iar contactul cu spiritele în creștere și

mereu întrebătoare îl silește să cerceteze și să învețe mereu; pentru că statul nostru așteaptă mai mult decât oricând dela învățător să samene în inimile tinerelor generațiuni datoriiile față de patrie, pricepere economică și plăcere națională și internațională pentru muncă; pentru că publicul va recunoaște fără îndoială, că economia la lefurile învățătorilor e împreună pentru omenime cu mai mari neajunsuri și chiar dezastru decât pentru cei atinși direct de ea.

Pe lângă mișcarea pentru achiziționarea de învățători s'a mai pornit și o acțiune mare pentru înmulțirea grădiniilor de copii. *The National Kindergarten Association* are ramificațiuni în toate orașele mai mari. Camerele din douăzeci de state au votat legea, prin care fiecare autoritate școlară e obligată să deschidă o grădiniță de copii, dacă se anunță 25 de elevi și eleeve pentru ea. Toată lumea e convinsă, că cu ajutorul grădiniilor de copii se pune o temelie morală pentru dezvoltarea tuturor virtuților sociale. Întreagă presa americană publică o statistică menită să producă temerea, că America, atât de fericită în privința avuțiilor materiale, va peri din cauza defectelor morale; în anul 1919 s'au furat numai la instituțiuni de comunicațiune obiecte în valoare de 45 milioane dolari; 3½ milioane zilnic costă instituțiunile criminale; în semestrul I al anului 1920 s'au sinucis 225 copii!

Se dă atențiune mare și înființării de grădini pe lângă școli. S'au constituit reuniuni de elevi pentru înființarea *grădiniilor școlare*. Numărul membrilor a trecut de două milioane copii și 45,000 învățători.

Statele Unite sunt bogate în *asociațiuni de părinți*, cari dau tot concursul pentru întemeierea, consolidarea și răspândirea învățământului. Într'un congres al tuturor asociațiunilor de părinți (ținut dela 3—8 Iunie 1920), prezidentul a rezumat ținta lor astfel: «Nu este ertat să fim mulțumiți până nu vor avea 100% din copiii nostri aceeaș posibilitate de-a fi educați, cum au avut-o cei mai buni dintre ei. Iar pentru anul 1921, programul de muncă a fost stabilit astfel: cercetarea traiului învățătorului, pentru ameliorarea situației lui materiale; inspectarea localurilor de școală din punct de vedere igienic; lupta contra pustiiilor intelectuale și morale produse de tutun, ciai, cafea, cinematograful, luxul în îmbrăcăminte, pariuri și joc.

Legătura între școală și familie se întărește și prin așa numitele *Report Cards to Parents* (notificări către părinți), cari se dau elevilor tot cam la zece săptămâni în loc de note. Ele raportează amănunțit despre prestațiunile lor în școală, mai ales însă despre puterea de judecată, energia, autocontrolul moral și purtarea socială, ilustrându-se toate acestea cu observațiuni și fapte concrete.

Școala e în America și cartierul general pentru educațiunea celor adulți. Ea e centrala spirituală a comunei, mai ales la țară. Mișcarea aceasta a cuprins până acum 26 de state. În școală își au localul de întâlnire societățile tinerilor creștini, cercetașii, Crucea roșie a tinerimii, societățile de cântări și de sport, precum și cele de lectură. Serbările comunei se fac tot în școală. Orice cetățean din comună găsește, pentru orele lui libere de muncă, prilej de a-și îmbogăți inima și mintea în — școală.

Până aci raportul din revista «Neue Bahnen».

Mulți vor constată cu surprindere, că tocmai în Statele Unite din America-de-Nord chestiunea școlii *educative*, nu a celei producătoare numai de buni tehnicieni și financieri, preocupă toată lumea. Aceasta s'a îngrozit însă de curentul materialist și demagogic al zilelor de astăzi și a început o acțiune de îndreptare: prin *pressă*, prin *întruniri*, prin *societăți*, interesând astfel întreaga populațiune adultă. Propaganda *a prins*: în Cincinnati s'a refuzat un credit pentru construcțiuni și s'a votat, pentru anul acesta, suma de două milioane dolari pentru *școale nouă*. Cazurile de felul acesta se înmulțesc mereu, căci mulți cetățeni americani au început să nu se mai uite în gura oamenilor de partid fiind convinși, că programele *partidelor* sunt pentru amețirea cetățenilor.

Ce s'a făcut la noi? Foarte puțin. Statul, care suntem obișnuiți să facă totul, dela Unirea celor două Principate încoace s'a interesat prea puțin de învățământul primar în proporție cu ceea ce a cheltuit pentru cel secundar și superior. Societatea nu a contribuit cu nimic și va trebui o educare specială a cetățeanului român, ca să ajungă la convingerea, că și el trebuie să jertfească, alături cu statul, pentru educațiune, care e o chestiune de existență pentru orice popor. Și tocmai faptul, că mai ales în Dacia inferioară poporul — la orașe ca și la sate — nu a fost obișnuit cu jertfe personale pentru școală, a contribuit în cea mai mare măsură să nu o prețuiască, sau dacă o prețuiește, o face numai într-o măsură care îi asigură avantajii materiale.

Pressa? Cea specială, câtă brumă există, se ocupă mult de mărunțișuri și când se ridică peste acestea, o face prea rar și prea nesistematic. Să nu uităm și faptul, că ea e citită numai de un număr foarte restrâns chiar și dintre membrii corpului didactic, căci părinții nu au ajuns să se intereseze atât de mult de educațiunea copiilor lor, încât să creadă necesar a citi reviste de specialitate. Pressa zilnică, în marea ei majoritate în serviciul partidelor și producând în cetitori nu dorința de ce e bun și frumos, ci învrăjbire, e străină la totul de chestiunea educațiunii. Iar când totuși citim ceva și despre educațiune, putem fi siguri, că e vorba de scrisul vr'unui partizan politic sau de nevoia de umplutură. Care organ de publicitate s'a preocupat de lucrarea «Altă creștere» a dlui Mehedinți sau de cea din urmă a dlui Cristu Negoescu? Nici unul. Dela pressa, cum o avem acum, nu ne putem aștepta — cu toate că din punct de vedere moral nu e inferioară celei americane, care *nu* e la înălțime — la o acțiune, căci ceice o susțin, bănește sau cu scrisul, nu se pot ridica la înălțimea unei propagande de felul acesta.

Intrunirile noastre? Sunt *toate* politice, chiar și cele ale oamenilor de școală. Tot cam așa și majoritatea societăților, din cari nu poate lipsi politica de partid.

Trebue să apelăm deci tot la conducătorii statului, la oamenii noștri politici, chiar politicieni, cu toate că și în timpul dela *Unirea cea mare* încoace au dat, prin certele lor și prin neinteresare față de binele *neamului*, dovadă, că sunt preocupați de alte lucruri. Ceva trebue să se facă însă, nu imitând orbește pe străini, dar nici desconsiderând ce face ei. Să se renunțe însă la obiceiul de-a pune două-trei persoane — de sigur foarte

onorabile și cu râvnă de-a produce ceva bun — să alcătuiască proiecte în bioururile ministeriale. Facă-se o anchetă mare, la care să fie invitați toți despre cari se crede, că merită să fie chemați — nu înțeleg numai specialiști — și chiar și ceie înșiși se cred chemați. Desigur, că foarte mult din materialul strâns va fi pleavă. Nu face nimic! Să nu se uite apoi, că populația României e mai mult ca indoită, decât a fost înainte. Se poate, ca din sistemul rusesc, care a stăpânit în Basarabia, să nu fie mult de luat, dar în Dacia superioară învățământul are un trecut de multe veacuri. Materialul prelucrat să fie dat publicității, de va fi nevoie chiar cu tamtam american, pentruca să se intereseze și pronunțe cât mai multă lume. *Apoi* numai să se fixeze principiile generale ale educațiunii neamului și să se alcătuiască legile și regulamentele speciale. Va trebui oarecâtva timp pentru pregătirea aceasta, dar rezultatul va fi, că am ajunge la ceva bun și am scăpa de deasa schimbare a tuturor legilor și regulamentelor de felul acesta — o specialitate a României *vechi*. Iar faptul, că *unirea în regulamente și chiar legi* nu se face cu destulă grabire, poate să nemulțumească numai pe cei obișnuți să creadă, că forma e fondul.

Victor Lazăr.

Cronică.

CRONICĂ POLITICĂ.

Hărți etnografice. Pe lângă argumentul dreptului istoric, stăpânitorii noștri de ieri își întemeiază pretenția de a stăpâni tot ei, și pe viitor, teritoriile de dincoace de Carpați, între altele, și pe argumentul superiorității lor numerice. Pentru cei desorientați, se înțelege. Și astfel de desorientați, din nenorocire, sunt destui și între Români, mai ales în părțile mai învârstate cu elemente străine. Intrată odată această credință falsă în sufletul țărănilor atâta vreme subjugați, încolțește și se înfiripă repede și ghimpele indoielii în statornicia dominațiunii noastre peste aceste plaiuri.

Ce dezastruoasă poate fi această stare de spirit pentru consolidarea tinerului nostru Stat, e la minte oricui. De aceea, trebuie să căutăm, prin orice mijloace, să smulgem din rădăcină acest ghimpe din sufletul Româ-

nului. Și cât mai repede. Căci, până ce nu vom face aceasta, nimic trainic nu vom putea zidi, fiindcă străinul, cu șoaptele lui, va găsi întotdeauna, în această indoială, terenul propice de a-l clătina și mai mult pe bietul nostru țeran în șovăiala lui.

Mai contribuie la sdrcincinarea încrederii în stabilirea stăpânirii românești, aici, și aspectul neromânesc al orașelor cu mulțimea străinilor, ieri-alaltăieri încă stăpânii temuți ai săi.

De unde să știe bietul Român din ținuturile polietnice, în ce raport numeric se află acești străini față de elementul românesc, în alte părți, în țara întreagă?

Românului care n'a ieșit din plasa sau din județul său, înzadar îi vei spune, că numărul nostru covârșește mult pe cel al străinilor din țară. Nu-ți crede. El crede ceea ce vede. Și străinul, folosindu-se de neștiința și de indoiala lui, îi dă mereu să în-

țelegă, că stăpânirea noastră, aici, nu poate fi de lungă durată. Iar oficialitatea, uneori în lipsa mijloacelor de combatere, se mușumește cu afirmarea contrarului celor susținute și răspândite de dușman.

Și un «o hi, Domnule!» al țaranului, pentru reprezentantul Statului român, pare suficientă dovadă, că cel adineaori nedumerit, acum e deplin lămurit asupra situației reale.

«O hi, Domnule!» e, însă, pentru cel care a trăit între țerani, expresia celei mai patente îndoeli.

Afirmațiunile contrare, orale, în cazul acesta, — când ceea ce vede în jurul său îi dovedește țaranului contrarul — nu sunt suficiente. Trebuie să i se arate adevărata situație. «negru pe alb».

Și aceasta se poate face mai eficiente cu ajutorul *hărților etnografice*.

Când va vedea Românul pe hartă, în colorii bătătoare la ochi, ce mici sunt ostroavele străine în marea Românișmului, i se va împrăști și îndoiala ce o are relativ la superioritatea noastră numerică și, ca urmare, i se va întări și credința în stabilitatea stăpânirii noastre aici, credința care-i va spori și încrederea în puterea pe care o înfățișăm și-l va încredința și de dreptul nostru, indiscutabil, de a fi stăpânii acestor plaiuri.

Ce importanță are înrădăcinarea acestei credințe în sufletul țaranului nostru, nedumerit încă în multe părți în privința siguranței situației de azi și a vitalității noului Stat român, — e de prisos s'o mai spunem.

Iată de ce guvernul, în chestia aceasta, are o datorie urgentă de împlinit. Zicem *urgentă*, fiindcă orice amânare a spulberării acestei îndoeli din sufletul atâtor Români din teritoriile alipite însemnează: răgaz de

fortificare pentru dușman în paguba puterii noastre.

Guvernul țării are datoria să distribuie harta etnografică a României întregite în tot cuprinsul țării, având să fie afișată, la loc de cinste, în mod obligator, în toate oficiile, în toate localurile publice și pretutindenea unde se învâрте lume multă (la prefecturi, primării, poliții, tribunale, judecătorii de ocol, școale, cazarme, trenuri, gări, tramvaie, hoteluri, restaurante, cafele, cârciume de sat etc.).

Și, ca să nu se poată spune, că aceste hărți au fost făcute de noi, conform intereselor noastre, trăgând jar la oala noastră, — multiplicarea lor să se facă după lucrarea unui *străin*.

În felul acesta vor amuți falșificatorii adevărului, iar țaranul nostru, când se va mai încumeta, totuși, cineva să-i împuieze urechile cu minciuni, va avea îndrăsneala să-l ia de guler și să-l vâre cu nasul în prima hartă ce-i va cădea sub ochi.

Nici o jertfă nu e prea mare când e vorba de a lumina mintea și a fortifica chezașia siguranței stăpânirii românești pe aceste plaiuri: sufletul celor pe umerii cărora se razimă întregul edificiu al Statului român.

Și nu credem să fie Român care să nu întâmpine cu bucurie și satisfacție o hotărâre în acest sens a guvernului țării.

În vâltoarea vieții politice de azi, însă, ne va auzi oare cineva?

Axente Banciu.

✱

CRONICĂ CULTURALĂ.

Cultul lui Napoleon I în America. Sub președenția de onoare a mareșalului Foch s'a constituit un comitet american cu prilejul centenaru-

lui morții lui Napoleon I. Au aderat până acum mareșalul Douglas Haig, generalii Diaz și Pershing.

Și mai înainte Americanii s'au interesat mult de Napoleon I. În anii dinaintea războiului mondial s'au cumpărat în America o mulțime de cărți privitoare la situația armatelor în 15 Martie 1815. Asemenea se interesau yonkec-ii de atâtea documente, ascunse încă în arhivele europene, deși preocupările lor adevărate erau cele financiare, nu cele militare și istorice.

Faptul e destul de caracteristic, ca să merite, pentru un moment, toată atențiunea noastră. El poate forma un termen de comparație între două mentalități preocupate de același subiect. Dacă este un om admirat de toată suflarea pe pământ, de bună seamă că e Napoleon I. Descris de un Victor Hugo, de un Frédéric Masson și de un Georges d'Espèrès, între alții, el are o putere sugestivă asupra spiritorilor. Se poate spune că gloria acestor scriitori se datorește, în mare parte, gloriei lui Napoleon I.

Liber de rigorismul autocratic și de brutalitatea cuceritoare, omul dela 18 Brumar apare într'o viziune glorioasă și imperială. Mentalitatea latină nu vede în Napoleon decât un zeu, și epepeia napoleoniană, care n'a fost decât sânge și măcel, apare sublimă și câți nu doresc dintre noi, latinii, să apară în momentele critice un Napoleon victorios!

Total e chestie de mentalitate.

Noi, latinii, nu păstrăm decât viziunea epică a omului și a epocii. Impresiunea noastră e de ordin sentimental, literar și romantic. Noi cerăm să trăim visul în opera unui Edmond Rostand sau a unui Dostoevski.

Americanii se silesc să tragă o învățătură, un exemplu practic de viață dela acest cuceritor. Americanii

nu caută armele, nici distincțiile și decorațiile, nici trofeele și prada, pe care ei o consideră ca un fum gros de incendiu și de bătălie. Ei cearcă norocul acestui om fără păreche. Ei întovărășesc pe micul ofițer de artilerie din vechea cale a victoriei (rue de la Victoire) pe drumul Italiei, ei cearcă să-și înfășișeze îndrăzneala, energia, riscul său din 18 Brumar. Ei privesc vieța lui cu microscopul, scormonesc amănuntele, ca să-și dea seamă de mijloacele întrebunțate de el pentru cucerirea lumii. Ei urmăresc tratatele lui diplomatice, planurile lui de general, proiectele lui de suveran; ei studiază organizația sa imperială și pe oamenii de cari s'a încunjurat sau i-a pus la cârmă pentru a-l înlocui pe el. În momentele teribile din 1815, ei pândesc puterile și slăbiciunile sale, ca în clipa unui îngrozitor crah de miliardar. Spre deosebire de noi cari l-am dori pe Napoleon I. conducător în fruntea noastră, Americanii vreau să devină ei înșiși tot atâția Napoleoni.

Oare nu aceasta e mentalitatea unui Morgan sau a unui Gordon Bennett? Și oare nu e făcută la fel puterea cutărui rege al căilor ferate sau al cărbunilor? Îl împresoară bombe, îl amenință de jur împrejur tâlhari, dar el poartă interese multiple și se avântă în operațiuni enorme; vieța sa e o luptă în fiecare minută. El e diplomat, financiar, om de lume, debitor și creditor, pacinic și războinic, în același timp. El stăpânește un popor întreg de maestri, de ingineri, de oameni de afaceri și de paie, de administratori și bancheri. El are principii, el zice: «Trebue să-ți asiguri norocul chiar cu picioare de scaune», precum micul caporal zicea: «Nu se poate perde o bătălie». Unul visează trustul mondial al petrolului, precum celalalt

visă cucerirea Europei. Unul lucrează 16 ore la zi, precum celalalt călăria 16 ore la zi. Unul își trimite comenzile dela un capăt al lumii la altul într'o zi, precum celalalt cutrieră Europa în câteva luni.

Iată cele două mentalități deose-

bite: cea latină și cea anglo-saxonă-americană.

Una privește înapoi, trecutul, în hipnoza renașterii sale, cealaltă îl studiază pentru a-și asigura un beneficiu, o învățatură practică pentru viitor.

Ion Georghescu.

Cărți românești.

Virgil I. Bărbat: Imperialismul american. (Doctrina lui Monroe) pg. 320. București, Editura «Cartea românească», s. a. 1920. Prețul 8 lei.

DI V. I. Bărbat călătorind în America a cunoscut civilizațiunea noului continent prin propria sa experiență pe care — sine ira et studio — a căutat să o arate într'o nouă lumină explicând astfel «ce înțeles are idealismul american văzut prin prisma faptelor cari l-au produs și al rezultatelor către care tinde și ce este acest idealism din punct de vedere european?» —

Aventurierii, coloniștii în frunte cu Hughenoșii, apoi Europeanii de tot soiul ca Olandezi, Englezi, Francezi și într'o măsură mai mică Suedezii sunt aceia cari au colonizat America; după pacea dela Paris din 1763 toată coasta de răsărit a Americii de nord dela Marea înghețată până la estimitatea sudică a Floridei eră în mâinile Englezilor. După revoluția din 1775 acest conglomerat reușește să formeze în 1783 republica Statelor-Unite cu o populațiune de 2.500,000 de coloniști europeni.

Războiul de secesiune din Statele-Unite precum și evenimentele politice și sociale din Europa dela începutul veacului al XIX — epocă de revoluțiuni și adânci prefaceri sociale — au contribuit încă într'o măsură și mai mare la acest curent de emigrare din Europa către America; după 1854

când Anglia ca și celelalte mari puteri europene încep să se consolideze și să desvolte o activitate economică mare angajând toate brațele disponibile, acest curent încetează.

După potolirea turburărilor interne din America, industria Statelor-Unite a luat o dezvoltare uriașă devenind cea mai industrială țară din lume; pentru aceasta se simția însă o mare nevoie de brațe pe cari nu le mai puteau da țări ca Anglia, Germania și Franța; atunci curentul de emigrare s'a pornit din țări cari se ridicau acum ca Italia, Rusia sau Ungaria; la această emigrare a contribuit și continua creștere a salariilor fără ca paralel cu ea să se simtă și o creștere în prețul articolelor de hrană și îmbrăcăminte.

Această nouă viață modernă este preaslăvită de altmintreli și de diferiți scriitori cari au voit să ne dea ceva aspecte din viața americană.

Autorul caută să arate că Americanii își fac o idee prea mare despre dânșii și crezându-se superiori în toate privințele Europeanilor au chiar un fel de dispreț față de aceștia. Totuși chiar unii scriitori americani cari au cunoscut civilizația europeană în toată dezvoltarea ei tradițională, în armonia și ordinea ei, nu-și pot ascunde părerile lor asupra caracterului de «operă violentă a unui popor de origină variată și care n'a luat încă finitul acela

nobil pe care-l dau numai școlile de tradiții», — cum se prezintă astăzi civilizațiunea americană.

Această dezvoltare anormală, care nu corespunde în același timp unei dezvoltări sufletești se vede de altfel și în aspectul moral al civilizațiunii americane. Justiția se întâmplă de multe ori să se confunde cu nedreptatea; de asemenea linșajul este tolerat și încurajat ca ceva foarte normal față de care opinia publică nu încearcă nici o tresărare de reacțiune. Informațiuni de ziare ne arată că la cursele de automobile accidentele de oameni sunt foarte numeroase, fără ca totuși să se dea vre-o importanță deosebită acestui lucru, — presa interesându-se mai mult de marca și valoarea automobilelor decât de numărul victimelor.

Civilizație vor fi având Americanii, dar cultură n'au. — După spusele lui Lamprecht «o națiune mare însă nu poate fi închipuită fără o cultură responsabilă; numai formându-și un sistem filozofic în care să se precizeze ce este bun și ce este rău și care este adevărata natură a idealului, și numai creind valori de o frumusețe specială și străpunse de o sensibilitate originală, numai așa ajunge în sfârșit națiunea să aibă și un suflet. Civilizațiunea nu ajunge pentru acest scop. Civilizațiunea externă dă numai mijloacele grație cărora se va ridică cultura viitoare: scheletul și muschii unui popor.

...Poporul Statelor-Unite se găsește în acel moment din istoria lui, în care amestecul de rase din care se compune trebuie să se desăvârșească întâiu pentru ca să dea naștere unei națiuni».

Critica pe care o fac Americanii sistemului nostru economic este cât se poate de nejustificată gândindu-ne că la dânsii nu există o protecțiune

a copiilor în ceia ce privește munca. — Disprețul lor față de europeni că mai tolerează în vremurile noastre regi, împărați sau astfel de distincțiuni nemotivate de capacitatea și vrednicia individului n'au nici o valoare pentru că și la dânsii există regi, reprezentați prin șefii marilor întreprinderi ca a oțelului, ferului etc., și având la îndemâna lor mijloace de subjugare mai periculoase și mai eficace pentru lumea întreagă decât acelea ale monarhilor europeni.

În privința toleranței, Americanii cari au protestat de atâtea ori împotriva persecuțiunii Evreilor din Europa, sunt aceia cari fac tramvaie, trenuri, săli de spectacole, universități speciale pentru Negri, și nu numai pentru cei sălbatici, dar chiar și pentru acei cari și-au asimilat cultura modernă. Aceasta arată vre-un spirit de toleranță din partea lor?

Alături de aceste aspecte, nu tocmai mulțumitoare, pe cari le înfățișează viața americană, cum se poate explica totuși «jingoismul», adică acea notă a entuziasmului particular pe care continentul american îl exercită asupra Europeanilor?

Încontestabil că există în viața americană o parte bună care se manifestă prin deosebita grijă care se pune în comoditatea și îngrijirea orașelor, în continua sforțare a sufletului american spre educațiunea dramatică a poporului întreg, mișcare condusă chiar de universități, în remunerarea umană a lucrătorului american, precum și acea tendință sufletească generală de idealism social al poporului american prin care se arată că fiecare individ este un puternic și călduros partizan al unei cât mai largi dreptăți sociale.

Explicațiunea faptului că deși poporul american care nu a dat naștere

la nici un sistem nou de civilizație, are totuși mai multă idealitate și aleargă cu mai multă sete după fericire, după frumos, după bine și după toate produsele omenești cu adevărat superioare, se pare că ar sta în unul din «bunurile specific americane» adică *ideia pacifista*, idealul suprem al poporului american.

Pentru a arăta care este caracterul politicii externe americane, autorul cărții de față examinează după Kumpmann (*Imperialismus und Pazifismus*), cele trei faze prin care au trecut afacerile politicii ale popoarelor în decursul dezvoltării lor istorice: idealistă, imperialistă și pacifistă.

Idealismul antic a fost înlocuit de imperialism ca rezultat politico-economic al sistemului mercantil. Impărațiile mondiale de odinioară ale Macedonenilor, Romanilor, Arabilor și Germanilor cari aveau un caracter politic sunt astăzi înlocuite de împărățiile mercantile cari duc lupte tocmai pentru stăpânirea lumii din partea unei singure puteri. Germania ar fi fost reprezentanta acestei noi creațiuni, care îmbătătită de dogmele politico-filozofice ale unui *Treitschke*, a căutat să pună în practică ideia că «statul» fiind sinonim cu «puterea», numai acele state au dreptul să existe care-și validează această putere; statele mici și bicsnice — «*Kleinstaaten*» — sunt o contradicere a acestui principiu și prin urmare este îndreptățită distrugerea și înglobarea lor în cuprinsul statelor mai mari.

Pacifismul, ar fi după părerea generală, reprezentat de Statele-Unite. Pentru studiarea și stabilirea acestei chestiuni autorul întreprinde o cercetare a atitudinii pe care au avut-o Statele-Unite în afacerile de politică internațională.

Idea păcii a fost susținută de în-

treaga presă americană, iar Carnegie unul din cei mai mari bogătași ai Americii și-a făcut un ideal din această idee susținându-o prin toate mijloacele materiale și morale. Alături de particulari ca cel citat, statul însuși a urmărit prin toate organele lui ideia păcii, înstituindu-se în ziua de 18 Maiu o serbare a păcii în cinstea zilei de 18 Maiu 1899 când s'a deschis primul congres pacifist dela Haga, zi pe care toată școlărimea americană trebuie s'o serbeze cu cea mai vrednică pompă. Atât s'a cultivat de mult această idee încât chiar străinii cei mai cunoscători cari au studiat diferitele aspecte ale civilizațiunii americane au ajuns la concluziunea că Americanii iubesc pacea mai mult decât Europeanii. Dl V. Bărbat se oprește însă să cerceteze faptele cari aruncă o lumină nouă asupra Americanilor și cari precizează locul și însemnătatea «pacifismului» lor față de «agresivitatea» noastră a Europeanilor.

Insușirile pacifiste ale poporului american nu pot fi atribuite calităților de «rasă» de oarece acest popor având în generalitatea lui un caracter «anglo-saxon», înrudit deci cu Englezii, aceștia din urmă nu s'ar putea nici odată lăuda cu pacifismul lor, de oarece posesiunile lor din lumea întreagă în suprafață de 11.908,378 mile pătrate cu o populațiune de 411.600,000 locuitori sunt cele mai bune dovezi că aceste întinderi teritoriale n'au putut să vină de-a gata fără războaie.

Se poate spune că poporul englez n'a devenit dușman al instituției armatei de uscat decât atunci când aceasta i-a devenit inutilă, prin tăierea legăturilor cu continentul, că el a cultivat apoi puterea lui navală atâta timp cât a fost ceva de cucerit în lumea din afară de Europa și că el nu a devenit pacifist decât în ziua când alături de

suficiența lui politică de popor insular, își asigurase pentru vecie suficiența materială, grație celui mai întins imperiu ce a existat cândva».

Trecând la analiza afirmațiunii lui James-Mark-Baldwin (*La neutralité américaine, sa cause et son remède* publication de la fondation Harvard (Felix Alcan Paris 1916), că pacifismul american ar avea un aliat în oarecare forme de gândire, pe jumătate filozofice, răspândite în America cari s'ar fi găsit în doctrina religioasă a puritanilor, autorul arată că după o cercetare mai amănunțită a statutului sufletesc al puritanilor ajungem la concluziunea că acesta eră acela al «unui grup de oameni, cari din punctul de vedere economic nu recunoșteau decât individul, iar din punct de vedere al religiei numai secta lor bineînțeleș, și cari de dragul bunei stări individuale și pentru biruința bisericei lor erau gata să înfrunte orișice, erau destul de tari ca să meargă să se stabilească chiar și în sălbătăciile Americii».

În aceste lucruri nu putem găsi deci germeii pacifismului de care ne ocupăm aici.

Chiar purtarea puritanilor față de populațiunea indigenă din America, Pieile roșii, ajungând prin toate mijloacele să-i extermine și să-i îngrămădească în ținuturile pe unde mai locuiesc astăzi, ne arată spiritul tolerant și împăciuitoare cu cari se tot laudă.

Pentru a-și asigura dominațiunea sângelui lor și a se izola de restul lumii, tocmai din aceste motive egoiste, fie chiar și prin înăbușirea neamurilor vecine, ei n'au cruțat nimic, folosindu-se de toate mijloacele.

Această atitudine egoistă va avea ca rezultat din partea puritanilor o luptă politică de independență împotriva Angliei și pe de altă parte o luptă jumătate politică și jumătate

etnică împotriva altor neamuri străine cari ar fi avut de gând să se așeze în vreuna din cele două Americi.

Folosindu-se de mijloacele cele mai puțin loiale, acești Americani, — prin sistemul de a trimite cât mai mulți din ai lor în localitățile pe care-și puneau ochii pentru ca odată consolidați în noua patrie să facă revoluție, să se desfacă de țara stăpânitoare și să se pună sub tutela patriei-mame, adică a Statelor-Unite, — au smuls din mâna Olandezilor, Nou-Amsterdam pe care l-au botezat mai apoi New-York, făcând din el unul din cele mai de căpetenie orașe ale Americii.

Consolidându-și situația lor internă nu li-a fost greu Americânilor să se scuture de stăpânirea Angliei profitând de distanța mare care-i separă de metropolă; aceasta s'a și întâmplat în 1783 când Anglia a fost nevoită să recunoască independența acestor colonii sub numele de Statele-Unite. Războiul care începe în 1812, în urma blocusului continental și care durează până în 1815 «deprinde pe Englezi, trufași încă cu Americanii, cu ideea că aceștia din urmă sunt cu adevărat independenți acum».

Principiul de izolare preconizat în testamentul său politic din 1796 de primul președinte al republicii anglosaxone din America care recomandă concetățenilor săi «să se mulțumească, să lege relațiuni de afaceri cu alte țări, dar să încheie cât de puțin tratate politice cu puțință, cu ele» s'a manifestat neîntrerupt, oficial și particular, dela revoluție până la venirea lui Monroe la președinție.

Lupta diplomatică ce se dă între Statele-Unite de o parte și sfânta alianță de altă parte care se sileă prin toate mijloacele să readucă Spaniei ascultarea coloniilor din America, revoltate

și declarate independente, — are ca rezultat din partea noii puteri americane, declarațiunea că ea contestă dreptul Rusiei la orice stabilire teritorială în continentul lor, și că ea își asumă principiul că «*continentele americane nu mai pot fi locul de coloni-zări noi europene*».

Acest principiu de izolare își găsește precizarea definitivă în mesajul prezidențial al lui Monroe din Decembrie 1823 din care transcriem partea esențială pentru a-l face mai bine cunoscut cititorilor : «Ocaziunea a fost găsită nimerită, zice președintele, referindu-se la conflictul cu Rusia, să se proclame ca principiu, ideea că continentul american n'are să mai fie de aici înainte loc de colonizare pentru nici una din puterile europene...»

Noi n'am luat nici o parte la războaiele puterilor europene și nici nu este conform cu politica noastră să facem așa ceva. Noi nu ne preparăm de războiu decât atunci când au fost atăcate interesele noastre... «Sistemul politic al puterilor aliate este cu totul diferit, în privința aceasta, de cel american.

Diferința aceasta porcede din diferența care există între formele lor respective, de guvernământ. Și pentru ca să-l apărăm sistemul nostru de guvernământ pe care l-am câștigat pierzând atâta sânge și bogăție și care a fost formulat de cumințenia cetățenilor noștri cei mai luminați și grație căruia am trăit apoi o stare de fericire fără pereche, noi tot poporul american, suntem gata la orice sacrificii. Noi ne simțim deci datori față de adevăr și de națiunile cu cari Statele-Unite întrețin relațiuni amicale, să declarăm că noi vom considera orice încercare a lor de a întinde sistemul lor politic și în emisferul acesta, ca periculoasă păcii și siguranței noastre.

Noi nu ne-am amestecat în treburile coloniilor și dependențelor vreunei puteri europene. Dar atunci când este vorba de guvernăminte cari s'au declarat independente și care-și mențin această independență, pe care noi am recunoscut-o, noi nu vom privi intervențiile cu scopul de ale subjuga din nou, decât ca o manifestare neprietenească la adresa Statelor-Unite».

Această faimoasă declarație a lui Monroe, care opreă amestecul Europeanilor în treburile de dincolo de ocean, nu puneă nici un frâu însă dorințelor Statelor-Unite de a câștiga cât mai mult teren, amestecându-se în afacerile statelor limitrofe și punând chiar stăpânire pe ele, cum s'a întâmplat cu *Texasul* pe care Statele-Unite îl cedase Mexicului în schimbul Floridei și a regiunii dela nordul golfului Mexic, dar pe care prin acelaș procedeu ca și cu orașul Nou-Amsterdam — după ce au cercat de câteva ori să-l cumpere dela Mexicani și n'au reușit, — l-au câștigat în războiul din 1846—1848 împreună cu Nou-Mexic, California, Nevada, Utah, Arizona din centrul și de pe coasta vestică a Americii.

Indrăsneala lor merge mai departe chiar, ca în cazul provinciei *Jucatan* (în 1848) care desfăcându-se de Mexic și voind să se alipească Spaniei sau Angliei, a atras declarațiunea președintelui Polk, din 29 Aprilie 1848 prin care se spune «că țările din Europa nu vor putea, fără să supere Statele-Unite, anexa vre-o provincie din America, nici chiar dacă aceasta s'ar da de bună voie».

Consequenți planului lor de acaparare, Americanii, în urma unor neînțelegeri dintre Cubani și Spanioli, intervin, și în urma războiului din 1898 devin stăpâni pe Cuba, Porto-Rico și pe toate celelalte insule pe cari Spaniolii le aveau în America

precum și pe Filipinele din Azia și pe insulele Hawaii, așezate la jumătatea drumului între Azia și Europa. După aceasta planurile de cucerire ale puterii americane s'au îndreptat spre America centrală, amestecându-se în afacerile republicei *Santo-Domingo* și mai cu seamă în ale *Columbiei*, pentru a-și ajunge planurile în cheștiunea canalului Panama. Istmul de Panama aparțineă Columbiei care nu eră dispusă ca să-l cedeze Statelor-Unite așa de ușor, totuși lucrul s'a orânduit și datorită intrigilor puse la cale a reușit de minune, astfel că columbienii din regiunea istmului s'au revoltat, declarându-se independenți și formând o republică nouă *Panama* «pe care Statele-Unite s'au grăbit să o recunoască, iar ca încheiere statul nou înființat a cedat imediat prietenei dela nord tot pământul de care aveă aceasta trebuință pentru construirea canalului atât de mult dorit».

În 1913 o mare revistă americană spunea că Americanilor nu le mai trebuie pământuri, căci au destule și au numai nevoie de locuitori.

În discuțiunea tratatelor de arbitraj încheiate între Statele-Unite, Franța și Anglia, tratate cari făceau parte dintr'un program foarte bogat al președintelui *Taft*, s'a relevat din partea unui senator american dacă nu cumva aceste tratate aplicabile în cazuri «justifiabile» n'ar pune cumva în pericol vechea doctrină a lui Monroe, cerându-se tot odată ca să se propue un amendament prin care cheștiunile în legătură cu principiul monroean să nu poată fi și cheștiuni de arbitraj; după cum deasemenea când a fost vorba de Liga Națiunilor, Americanii au dorit să se amestece în treburile altor țări, dar n'au permis cuiva să facă acelaș lucru cu ale lor. Această grijă de a păzi principiul lui Monroe a mers și

mai departe, de oarece cu prilejul discuțiunilor milițiilor americane s'a cerut «să se precizeze mai bine doctrina lui Monroe, sau și mai bine zis să fie adusă la curent, în sensul că ea să nu însemneze numai că puterile extra-americanе n'au voie să pună piciorul în continentul cel nou *ci și că negoțul Statelor-Unite, trebuie să aibă prioritate asupra celui străin, în cele două Americi*».

Ipocrizia aceasta ascunsă în dosul principiului lui Monroe pare c'a făcut chiar pe Americani să rozească, căci ei au început să lupte pentru înlăturarea lui și pentru stabilirea «unui sistem internațional american stabil». Unii voesc să creeze un curent *panamerican* pentru apărarea intereselor generale americane, care dejă posedă astăzi și un biuro central permanent la Washington («Panamerican Union» 1891); alții, mai ales cei din nord, aspiră să creeze un fel de *Zollverein*, o uniune vamală a tuturor republicelor americane, sub care uniune probabil că se ascunde gândul ca să ajungă la acelaș rezultat la care a dus acest sistem vamal pentru unitatea Germaniei, cu singura deosebire, că rolul de hegemonie al Prusiei, îl va aveă de data aceasta Statele-Unite, față de toate celelalte republici latine americane.

Considerabila expansiune economică a silit pe Americani însă să se îndrepte nu numai către republicele latine din America centrală și de sud, ci și spre apus. După ce cumpărară Alaska dela Ruși și Luisitania dela Francezi ei s'au îndreptat spre Pacific, încheind la început în 1878, o convenție cu Anglia și Germania în vederea unui protectorat în comun asupra insulei Samoa.

Mai târziu își deschid drum pentru interesele și influența lor în Asia; pentru consolidarea și menținerea ace-

stei influinți, ei pun stăpânire pe insulele Filipine, după războiul cu Spania din 1898 și pe insula Hawaii.

Principiul de izolare însă rămâne nădit și pentru necesități economice de ordin occidental ei întemeiază o societate pentru exploatarea Chinei («China Exploitation Society»). În lupta pentru stăpânirea Pacificului, Statele Unite găsesc rezistența Japonezilor, față de cari Americanii luară de mult măsuri oprindu-i să mai emigreze în America; după războiul ruso-japonez din 1905 această rivalitate eși și mai mult la iveală ațâțată încă de escendentul pe care-l căpătase Japonia în aceste ținuturi mondiale după acest războiu.

America și-a îndreptat ochii și asupra Atlanticului, căci numai în 1911 ea a exportat în Europa marfă în valoare de șase miliarde opt sute mii lei, înființând chiar fabrici la Frankfurt, Turin, Veneția, Varșovia etc.

Creșterea puterii Germaniei, ce căută să-și întindă stăpânirea în toate părțile lumii a adus o serie de conflicte între ea și America.

Aparițiunea Germanilor în 1878 în Pacific și pretențiile ridicare de ei asupra insulei Samoa, organizarea curselor de vapoare între extremul orient, Australia și imperiul germanic prin societatea de navigațiune din 1886, Loydul german, obținerea de concesiuni de către Germani în 1896 în *Tien-Tsin* și *Haukeu* precum și ocupațiunea lui *Kiao-Tcen* în 1897, stabilindu-se astfel temeinic în partea răsăriteană a Pacificului, scotocirea mării Antilelor în căutarea unor stațiuni de cărbuni și a unor porturi de escală, încercările de a pune mâna pe insula Sf. Toma din Indiile occidentale daneze precum și colonizarea intensă cu elementele germane cele mai bune și cele mai în-drăznețe în America latină, ca în Ve-

nezuela, Guatemala, Brazilia și chiar în Mexic, au pregătit, ațâțându-l, acest conflict care s'a ivit între Germanii și Americanii, silindu-i pe aceștia din urmă să iasă cu totul din izolarea și pacifismul lor, și folosindu-se cu bucurie de împrejurările politice ale momentului să intre cu Japonia și Anglia, în războiu împotriva puterilor centrale.

Căutând să explice psihologiceste caracterul de pacifism ipocrit al Americanilor față de spiritul războinic german, care este numai un tip mai curat al tipului de viață politică a Europei, autorul arată că acolo «fiecare nou venit din ori și ce țară ar fi plecat se simte oarecum din cauza spațiului celui mare ce există între el și neamul lui de origine, rupt, putem zice de acesta din urmă și mai repede sau mai încet inclină capul în fața bogăției și mijloacelor de asimilare ale țării celei noi, devenind un bun cetățean anglo-american» (175).

Pentru a înțelege și mai bine aceasta reproducem după F. Roz «L'énergie américaine» (pg. 102—103) cele ce urmează: «Imigrantul simte pentru întâia oară ca ori și care american că trăește; el cunoaște bucuria și mândria de a trăi și nimic nu este mai în stare decât lucrul acesta să degajeze cu putere sentimentul personalității. Toți Americanii au în comun această mândrie a vieții, care devine în felul acesta unul din elementele constitutive ai conștiinței lor colective, unul din factorii esențiali ai sentimentului național, unul din izvoarele adânci ale patriotismului. Al nostru este întors spre trecut; în el intră o parte considerabilă de amintiri.

A lor este făcut din încredere în prezent și din speranța în viitor. Dacă recunoștința are vreun loc în acest patriotism, ea este mai puțin acia a unor moștenitori respectuoși

primind și sarcinile împreună cu avantajele, cât aceia a unor lucrători mulțumiți, bine plătiți, bine tratați și cari se felicită de condițiile peste cari norocul i-a adus și din cari dibăcia lor le-a permis să tragă foloase atât de mari.

Din întreaga desvoltare a istoriei americane, a cuceririlor ei și a expansiunii economice, se poate vedea că idealizarea acestui popor ca reprezentantul tipic al pacifismului, nu este tocmai nimerită și nu face decât să ne pună pe noi Europenii într'o lumină falsă față de restul lumii, lucru de care Americanii știu să tragă profit moral întâiu și material apoi, și ceia ce este și mai grav, această idealizare a unor lucruri cari nu sunt, ne slăbește, ne adoarme, «ne face să perdem din vedere natura adevărată a raporturilor internaționale, raporturi cari pentru noi, în continentul cel vechiu, sunt cu mult mai acute ca pentru Americani și de o actualitate care reclamă veghere continuă și o tensiune de nervi și forță în genere care să nu se dezică un moment. Politica europeană în America este în mare parte inutilă, fără rost; politica americană în Europa este o ruină materială și națională a popoarelor mai mici și a celor mari poate, mai târziu, sau cel puțin a unora din ele» (187).

Ne aducând deci nimic nou în domeniul politicii externe să vedem ce este cu așa de mult cântatul liberalism american?

Din cele două aspecte ale acestui liberalism, *individualismul* și *socialismul*, cel dintâi este cel practicat de Americanii care se rezumă la dreptul pe care-l are orice cetățean de a se desvoltă la nesfârșit în toate direcțiile, dar mai ales din punct de vedere economic și social. Libertatea lor se re-

zumă în cuvântul «oportunitate»; vieașa lor publică poate să fie rea, tiranică chiar comparată cu aceia a unora din statele europene și totuși nu vor fi îngrijați de dânsa câtă vreme le rămân neatînse puțințele de a-și cultiva în liniște «oportunitățile» carile pot aduce câștiguri.

«Libertatea lui i-o garantează bogăția naturală a continentului oarecum comună, de o calitate inferioară în compoziția ei; libertatea americană este am putea zice, fizică materială și prin originea ei. Ea nu este o creațiune a spiritului poporului Statelor-Unite și nu constituie un titlu de glorie a celui dintâi. Soarta ei nici nu este legată de aceasta. Existența ei este strâns unită de aceia a unor anumite condițiuni materiale și ea nu va dăinui mai mult decât va persista aceasta din urmă. Ea va muri când va fi secat izvorul bogăției americane. Ea a și murit de altfel — libertatea americană!»

Această libertate așa înțeleasă a făcut pe cetățenii Americani să nu se intereseze de vieașa publică unde s'au înghesuit toți politicianii acaparând toate «oportunitățile» și acumulându-și astfel în mâinile lor acele cantități nemărginite de bogății, restrângându-se în felul acesta bogățiile cari făceau ca «libertatea» americană să fie renumită în lungul și latul lumii.

Libertatea cea nouă americană spre care tind să îndrumeze poporul conducătorii politici de azi ai Americii, este deschiderea unor nouă câmpuri de oportunități și o tendință de socializare pe deoparte, iar pe de alta interesarea poporului de afacerile publice și restrângerea numărului și puterii politicianilor.

Această trecere bruscă dela individualism la socialism care începe să

se simtă bine în America, după însăși declarațiunile lui Wilson, nu va salvă chestiunea cea mare socială din America, decât numai îndreptându-se către acel echilibru minunat din Europa, propriu mai ales Englezilor «dintre suflet și materie, dintre cultură și fericire și care-l face pe individ să considere sacrificiul și supunerea drept lucruri tot atât de esențiale existenței ca și câștigul și egalitarismul».

Bazele societății americane, fiind sprijinite pe bogăția continentului, îndată ce această bogăție se va topi, societatea va trece prin unele din cele mai grele crize prin care va fi trecut vre-o dată o societate.

Alexandru P. Arbore.

Dacoromania. Buletinul «Muzeului limbii române» condus de *Sextil Pușcariu*, profesor la Universitatea din Cluj, membru al Academiei Române. Universitatea română din Cluj. Anul I, 1920—1921. Editura institutului de arte grafice «Ardealul». 608 pagini. Prețul 150 Lei.

În împrejurările de astăzi, când o revistă de specialitate ne lipsește, când filologul numai cu mare greutate se poate pune la curent cu ce a apărut în specialitatea sa, mai ales în străinătate, și când pe unii dintre filologi valorile războiului i-au ținut departe de masa lor de scris și de bibliotecă, apariția unui buletin filologic e un eveniment de o deosebită importanță, care va face bucurie tuturor cărturarilor de bine, chiar dacă nu vor găsi în el în totdeauna soluțiuni, ci numai indicații și material nou, care pus în circulație, deșteaptă în cercetători interesul pentru probleme care merită să fie discutate. Buletinul Dacoromania — titlu care ne face să ne gândim la vechea revistă filologică

franceză «Romania», — prin variația cuprinsului și prin valoarea articolelor, stă pe de o parte, alături de publicațiile similare străine, iar pe de altă parte, ocupându-se cu scrutarea bogățiilor limbii și a trecutului nostru, continuă o tradiție veche din Ardeal, — care în totdeauna a avut învățați afară de cadrele universitare, — de a deșteptă interesul obștesc pentru studiul și cultivarea limbii române și de a populariza știința. Cât de nimerită e, din acest punct de vedere, fotografia protopopului Petru Maior, a unuia dintre cei mai distinși reprezentanți ai acelei tradiții ardelenesti, pusă în fruntea buletinului!

Cetind numele colaboratorilor și considerând variația materialului, oricine trebuie să recunoască că buletinul Dacoromania e o contribuție importantă la opera de unificare culturală a neamului nostru. Afară de profesorii și lectorii dela universitatea din Cluj: S. Pușcariu, V. Bogrea, N. Drăganu, N. Bănescu, Al. Borza, S. Dragomir, Th. Capidan, G. Giuglea, P. Grimm, G. Opreșcu, vedem între colaboratori profesori dela alte universități: E. Herzog, A. Procopovici, V. Grecu, P. Cancel, precum și câțiva profesori de liceu: C. Lacea, R. Demetrescu, L. Morariu și un tânăr filolog, elev al dlui Meyer-Lübke, căzut în războiu, Vivian G. Starkey.

În cel dintâiu articol al buletinului, directorul muzeului limbii române, dl S. Pușcariu arată cum a luat ființă acest muzeu și care e rostul lui. Dl Pușcariu, care și înainte de războiu, a fost un neobosit apostol al unității noastre culturale și care, în deosebi cu ocazia organizării universității din Cluj, a dat dovadă de un deosebit talent de organizator, și-a câștigat noue merite pentru cultura națională, întocmind, într'un timp atât de scurt,

un institut de filologie, înzestrându-l, în împrejurări atât de neprielnice, cu o bibliotecă bogată și aleasă, și grupând în jurul său o pleiadă de colaboratori distinși și doritori de muncă. În fiecare Luni seara se adună la Muzeu acești colaboratori, unde fac comunicări, discută chestiuni de limbă și de literatură, primind unul de la altul învățătură, îndemnuri și idei nouă. Foarte bine le prinde, la aceste lucrări, membrilor muzeului materialul lingvistic după care se redactează Dicționarul limbii române și care se află tot în localul muzeului, dl S. Pușcariu fiind totodată redactorul-șef al Dicționarului.

Buletinul cuprinde: 1. Studii; 2. Etimologii și notițe lexicografice; 3. Articole mărunte; 4. Recenziuni; 5. Revista periodicelor; 6. Cronică. Materialul e foarte variat. Găsim studii de natură metodică și principiară (S. Pușcariu și alții), studii de literatură populară scrisă, ca monografia Erotocritului (V. Grecu), un studiu asupra lui *eccum* (A. Procopovici), altul asupra originii vocativului *in-le* (Th. Capidan), studii de istorie socială și de urme ale organizației de stat slavoromâne (V. Bogrea și S. Dragomir), de toponimie (N. Drăganu, V. Bogrea, Th. Capidan), etimologii (S. Pușcariu,

V. Bogrea, N. Drăganu, E. Herzog, G. Giuglea, C. Lacea), studii fonetice, etimologii populare, notițe de istorie literară, rectificări, etc. Dările de seamă și revista periodicelor pun, cum am amintit mai sus, pe filologi la curent cu o mulțime de studii care poate altcum le-ar scăpa din vedere. În cronică se îndeplinește o datorie față de învățații dispăruți. Din aceste câteva rânduri se poate vedea cât de variat e cuprinsul buletinului, și cu toate acestea e multă unitate în el, sistem unitar, științific, obiectiv, fără prejudeții sau atacuri personale, dar de altă parte atitudine deamnă față de prejudețiile filologilor străini. Indicele, indispensabil unei asemenea lucrări, orientează repede și precis asupra materiei tratate. Greșelile de tipar sunt supărătoare, dar oricum știe că în împrejurările de astăzi nu se poate altfel. Jertă adusă de casa de editură «Ardealul» trebue mult apreciată în împrejurările grele de astăzi, iar prețul buletinului nu putea fi mai mic.

Acum e rândul persoanelor iubitoare de cultură și de carte românească și al instituțiilor culturale să-și tacă datoria și să-și procure această publicație de valoare.

Constantin Lacea.

Cărți streine.

Arbeiten des Kunsthistorischen Instituts der Universität Wien. (Lehrkanzel Strzygowski). Bd. XXII. *Inhaltsproblem und Kunstgeschichte. Einleitende Studien von Coriolan Petranu.* Wien 1921. Verlag von Halm und Goldmann. Format 8° pag. 166.

În colecția de lucrări a institutului de istoria artelor dela universitatea din Viena publică dl *Coriolan Petranu*,

conferențiar la universitatea din Cluj și inspector al muzeelor din Transilvania, ca a XXII-a fascicolă, studiile sale introductive privitoare la problema conținutului și istoria artelor.

D-Sa își dă seama de dificultatea problemei ce discută. Știe cât de diferite sunt părerile cu privire la conținutul operei de artă. Unii înțeleg prin conținut însuși obiectul ei. Alții

acțiunea sau istoria ei. Dar chiar admițând că se va ajunge la un acord, anevoie de realizat cu privire la această problemă, în sensul ca să se înțeleagă prin conținutul operei de artă numai partea ei sufletească (das Seelische des Kunstwerkes), se ivesc noue dificultăți.

Iată vre-o câteva: «Conținutul, dacă există într'o pictură ori într'o sculptură, nu poate fi exprimat în cuvinte. Graiul nu poate fi un surrogat al conținutului». Alta: «Existența conținutului depinde dela privitor. Eu pot afla ceva cu conținut frumos, altul nimic». Unde mai pui interpretarea atât de felurită a conținutului? «Unul află că opera de artă exprimă plăcere dumnezeiască, altul exact contrarul: greață și scârbă». Formaliștii apoi, indiferent dacă sunt esteticieni sau istorici de artă, declară pur și simplu inutilă cercetarea problemei conținutului. «Eu pot, spun ei, înregistra prea bine un tablou sau o statuie la timpul și locul potrivit pe bază pur formală: compoziție, culoare, desemn, tehnică etc. La ce bun problema conținutului?» Alții tăgăduesc chiar posibilitatea deslegării acestei probleme, din pricina că n'ar fi încă în de ajuns de studiată.

Mulțimea și seriozitatea unora din aceste obiecțiuni nu dovedesc nimic împotriva problemei conținutului, precum bine observă dl C. P. Ele dovedesc cel mult, că problema nu se poate rezolvă atât de ușor, fiind cu mult mai complicată și multilaterală, de cum s'ar crede. Ea nu poate fi soluționată numai estetic-speculativ, ci și psihologic, fiziologic, istoric-artistic și istoric-cultural. Există un conținut general omenesc și etern valabil în operele de artă ale unui Pheidias, Leonardo da Vinci, Raffaello, Michelangelo, Rembrandt etc. Și nu e oare

determinat mai mult sau mai puțin conținutul atâtor opere de artă? Nu se deosebesc oare mai mult numai prin conținut, prin tăria și calitatea lui, operele măestrilor întemeietori de școale de acelea ale elevilor lor?

De această problemă se ocupă autorul în minuțioasa sa cercetare, arătând: Ce atitudine au istoricii de artă mai de seamă cu privire la această problemă? Care e metoda lor în analiza conținutului? Ce chestiuni nouă li s'au ivit în cursul analizelor și cercetărilor lor? La ce rezultate au ajuns? etc.

Lucrarea are următoarele trei părți: 1. Introducere în problema conținutului; 2. Istoricii de artă ca cercetători ai conținutului (Analize critice); 3. Contribuții la metodică analizei conținutului și a deosebirii lui.

Primele două părți au format subiectul tezei de doctorat a autorului la universitatea din Viena. Partea a treia e nouă și e cea mai importantă, deoarece ea cuprinde soluțiile a) opera de artă și privitorul; b) personalitatea artistului; c) factorii generali: rassa, milieu etc.).

Deși autorul spune cu modestie, că nu vrea să rezolve definitiv toate problemele atinse în lucrarea sa, ci cel mult să le pună în formă nouă, el totuș a săvârșit o lucrare de merit. Precum constată însași presa germană: «este o operă fundamentală care în literatura de știința artelor poate fi considerată ca întâia încercare reușită privitoare la problema conținutului». (Vezi darea de seamă asupra acestei cărți făcută de M. Csáki, custodele muzeului Bruckenthal în «Siebenbürgisch deutsches Tageblatt», Sibiu Nr. 14,552).

La fel se rostește asupra ei profesorul universitar Dr. E. Diez în revista de specialitate «Kunstchronik», Nr. dela 18 Noemv. 1921 Lipsca, spunând

între altele: «cartea trebuie considerată ca o operă de consecințe mari, de cercetare atentă, ca operă matură, care ca foarte actuală trebuie în special salută». În această recenziune se aprobă terminologia cea nouă creată de autor în partea a treia. Imprejurarea aceasta încă dovedește superioritatea și puterea de pătrundere a spiritului românesc, capabil să creieze terminologie nouă și foarte expresivă chiar și în limbi străine.

Elogiul suprem și cel mai bine meritat îl aduce însă autorului însuș profesorul său de istoria artelor dela universitatea din Viena, celebrul Iosef Strzygowski, scriind, între altele, în introducerea lucrării, și acestea: «ex-

punere critică și metodică cu un atât de bogat material de exemple, care vor face bune servicii cercetărilor viitoare». «O asemenea lucrare încă nu există». «Un mare material de istoria artelor și estetică este stăpănit în carte, se pun diferite probleme și se rezolvă în parte».

Tot ce e de regretat este faptul, că asemenea lucrări nu-și găsesc editori români și astfel autorii noștri sunt nevoiți să le publice în limbi străine. În consecință, îndemnăm publicul nostru cult, școalele, bibliotecile, instituțiile noastre culturale etc. să-și procure această lucrare în limba germană, fiindcă de o cam dată n'o poate avea în românește.

I. G.

Reviste românești.

Anul nou de regulă aduce surprise și în literatură. Reviste nouă apar, unele dispar, altele se primenesc, aducând îmbunătățiri esențiale etc.

Iată ce avem de înregistrat deocamdată:

„Convorbiri Literare”, cea mai veche revistă românească, având acum 54 ani de există, aduce în numerii din urmă 10 și 11 un studiu filosofic. Intenținea și atenținea», de dl prof. univ. C. Rădulescu-Motru, altul istoric literar» Vasile Alecsandri și Maria Movilă din pana dl G. Bogdan Duică, care ne-a dat o serie întreagă de studii asupra marelui poet în acest an jubilar și în sfârșit, un al treilea studiu de asemenea natură »contribuții la o nouă biografie a lui N. Bălcescu de P. P. Panaitescu. Dată fiind importanța personalități acestui mare bărbat al nostru, ar fi de dorit ca acest studiu să apară și în volum. E interesantă și scrisoarea lui Aron Pumnul către Porumbescu,

publicată de dl Dr. Leca Moriu. În această scrisoare apostolul românismului și al culturii în Bucovina, dupăce-și exprimă convingerea în viitorul sistemului său ortografic, exclamă, «noi am rămas departe de alte națiuni și chiar și de noi înșine, adevă de unii frați ai noștri, pentru aceea ca să-i ajungem: trebuie să fugim! de de nu cumva în cartea ursitei stă scris că iubita noastră națiune în Bucovina să rămâie sclava altora!» Restul poezii, schițe, romane, cronici, recenzii, notițe etc. D-nii D. Nanu și M. Fotino traduc «Puterea întunerecului», dramă de L. Tolstoi. — C. S. Nicolaescu-Plopșor publică interesante legende populare cu privire la viteazul Novac. Sunt de remarcat și scrisorile din Anglia ale profesorului Constantin Mureșan.

„Ramuri”, vechea revistă craioveană, apare cu începerea noului an, săptămânal, cu câte o coală, sub di-

reciunea dlui *N. Iorga* și în redacțiunea dlor: I. Agârbiceanu, G. Bogdan Duică, N. Crainic, C. Ș. Făgețel, I. U. Soricu și D. Tomescu. E o reșuscitare a vechilor tradiții literare românești atât de glorioase dela «Sămănătorul» și mai ales dela «Drum drept», revista literară de pe vremuri a dlui *N. Iorga*, atât de puțin cunoscută la noi în Ardeal. Fiecare număr aduce un articol de îndrumare literară ori culturală din pana dlui *N. Iorga* și

diferite bucăți literare: schițe și nuvele semnate de I. Agârbiceanu, I. Ciocârlan, versuri de N. Crainic, I. U. Soricu, Ion Sân-Georgiu, V. Tempeanu, A. Iacobescu etc. Mult bine fac prin sentințele hotărâte și sănatoase ce rostesc notițele dela Cronică semnate I(orga), C. Ș. F(ăgețel) etc. N'o putem recomanda în de ajuns. Adresa «Ramuri», Craiova. Abonamentul anual 120 lei.

Reviste străine.

Pentru iubire între oameni (*H. P.-P.*) Revista franceză «*Les Annales*» a avut fericita ideie de a lansa ideia între cetitorii săi: cum s'ar putea iubi oamenii și neamurile? Sociologul și filozoful *Gustave Le Bon* a pornit ideia, iar rezultatul a fost «remarcabil»: vreo câteva mii de răspunsuri, care de care mai interesant.

Redacția a început să publice pe cele mai de seamă și a închis concursul cu constatările următoare: Cel dintâi remediu împotriva urei între oameni și popoare este: «ca privilegiul să nu împroaște cu luxul lor pe cei desmoșteniți, pentru ca să nu escite invidia și ura lor». Al doilea punct: «Să faci fericiți pe alții în jurul tău, pentru ca să găsești fericirea tu însuși și să inspire bunătatea, fiindcă omul nefericit nu poate fi bun».

Iată trei pasagii caracteristice din răspunsurile primite: «O avere datorită inteligenței și sforțării este, evident, foarte onorabilă, și nimic nu e mai îndreptățit decât să beneficiezi de ea. Dar să nu disprețuiască privilegiul pe cei desmoșteniți, să nu-i împroaște cu luxul lor, căci astfel le escită invidia și ura, și să se gândească și la ei. Cei mari să se aplece mult mai mult peste cei mici, decât au făcut-o

până acum și vor vedea dacă nu le reușește să fășnească iubirea din inimile, cari par cele mai împietrite. La misiunea aceasta sfântă — misiune creștină — sunt chemați bogații pe lume. De ar înțelege și de n'ar uita că clasa muncitoare și clasele sărace nu sunt singure responsabile de bolșevismul criminal din Rusia!»

«...Pentru ca să se iubească oamenii, ar trebui să fie buni. Ești bun când ești fericit însuși, — vorbesc în general și nu de sufletele de elită. Ca să fii fericit... mi se pare că nu poți fi nici bun, nici fericit, locuind în cocioabe triste, în fund de curți, unde aerul și soarele nu străbat decât pe dibuite și timid. Iți trebuie, ca să fii fericit, aer, spațiu, lumină, flori. Văd în visul meu cetăți mari industriale și comerciale, în cari lucrul ar fi regulat cu perfecțiune în cecece privește durata. Și fiecare, cu mijloace de transport rezezi și practice, să poată să ajungă la casa și la grădina sa. Contactul cu natura, atât de bună, atât de dulce, te face mai bun. Cum să fii bun într'o locuință îngrozitoare? Cum să nu invidiezi pe cei favorizați?»...

«...Cred cu tărie că iubirea, care există în inima omului, va continua să se mărească și să se lărgească, cum

a făcut-o deja dela epocile primitive până acum. A ajuns să se ridice până la ideea de patrie; va ajunge la ideea Umanității în etape: toleranță, uniune și, în sfârșit, iubire. Iar războaiele vor dispărea toate cum au dispărut războaiele feudale și războaiele religioase..

Ultimul, care a scris cugetarea,

este un domn din Lyon. Frumoase idei are acest curier din Lyon! Numai cât cine ne probează că războaiele religioase și feudale n'au fost aur față de ce trăim acum? Glasurile de mai sus sunt ca glasul copilului din povestea lui Andersen a «împăratului în cămașe».

I. M.

Dela „Asociațiune“.

Raportul Secției medicale.

Domnilor membri!

Fiind singurul reprezentant al secției medicale urmează, că și propunerile ce am onoare a vi le expune să nu fie privite decât ca niște desiderate personale.

Aceste puncte le resum în următoarele puncte:

1. Pentru o bună organizare ca și pentru o asigurare asupra activității rodnice a acestei secții, numărul membrilor ei activi trebuie să se ridice la 15. Acești membri vor pnteă să fie aleși nu numai dintre membri corespondenți ai secției, dar și dintre ceilalți membri activi ai «Asociației». — Majoritatea acestor membri trebuie să fie dela sediul secției

În consecință propun: ca membrii activi pe lângă cei existenți pe Drii General Moga, Lazar Popovici, Comșa și Patrașcu din Sibiiu, profes. Drii Hațegan, Moldovan și Minea, Cluj.

Printre membrii corespondenți propun pe profesorii facultății de medicină din Cluj Drii Bilașcu, Botez, Ganea Grigoriu, Guiart, Iacobovici, Levaditi, Mihail, Negru, Nițescu, Păpilian, Ureche și Vasiliu.

Drii Ionașiu, Bucșan, Ittu, Vilt, Slavu, Iancu din Sibiiu, Dr. Mihu (Cristian), Cândea (Timișoara), Fodor (Alba-Iulia), Robescu (Arad), Ilea (Sighetul-Marmației), Nic. Popovici

(Oradeamare), Dr. Eugen Nicoară (Reghinul-săsesc), Sulică (Brașov).

2. Sediul secției pentru un moment va fi Sibiiul.

3. După organizarea ei secțiunea de medicină se va ocupa de atribuțiile ce-i incumbă regulamentul general al secțiilor, atribuții care se vor modifica și largi precum urmează:

a) Va studia toate chestiunile de salubritate publică și de igienă generală și socială, ținând în special prelegeri, aranjând cursuri practice și publicând broșuri pentru deprinderea sătenilor cu o hrană bună, locuință convenabilă și îmbrăcăminte igienică.

b) Va populariza mijloacele de cunoaștere, prevenire și combatere a plăgilor sociale în special: alcoolismul, sifilisul, tuberculoza și pelagra; precum și al boalelor molipsitoare, epidemice și endemice.

c) Va populariza cunoștințele igienice a creșterii copiilor combatând cauzele mortalității lor. Va vulgariza mijloacele de educație fizică și sport.

d) Va îngriji și susține chestiunile de asistență și Ocrotire socială; dând concursul, sau luând inițiativa de protecție, de tutelat, de îndrumări profesionale etc. a tuturor acelor ce au nevoie a fi susținuți și ocrotiți în lupta de toate zilele (copii, bătrâni, invalizi, infirmi mintali, etc).

e) Va luă inițiativa creerii și sprijinirii societăților sau reuniunilor de temperanță precum și a infirmeriilor, dispensariilor, sanatoriilor, azilelor, băilor la sate, stațiunii de deparazitare etc. cu un cuvânt a oricărei instituții sanitare cu scop de asistență sau îngrijire a celor suferinzi.

f) Va adună materialul privitor la medicina populară și va stăruia la prelucrarea lui pentru publicațiuni speciale (dicționarul medicinei populare).

g) Va cenzură lucrările de specialitate intrate la concursurile de asociație, făcând propuneri pentru premiarea lucrărilor din domeniul științei medicale.

h) Va luă măsuri ca toate lucrările membrilor intrate în cadrul principiilor de mai sus să fie publicate

în revista «Transilvania», fie în formă de broșuri pentru «Biblioteca populară» a «Asociației», fie în coloanele uneia din revistele de popularizare a medicinei ce apar în Ardeal și care revistă va putea fi subvenționată de «Asociație» cu o sumă ce se va fixa ulterior de comitetul central (cel puțin 5000 lei).

i) Pentru îndeplinirea obligațiilor secției de medicină cât și singuraticilor membri ai secției, «Asociația» va lucra în conștelegere atât cu organele oficiale ale statului, cât și cu toate societățile particulare medicale și de binefacere care prin atribuțiile sau scopul lor se apropie de chestiunile principiale pe care le urmărește «Asociația» și secția ei medicală.

Dr. Preda.

Bibliografie.

Universitatea română din Cluj «Dacoromânia». Buletinul «muzeului limbei române», condus de *Sextil Pușcariu*, profesor la universitatea din Cluj, membru al «Academiei Române». Anul I 1920—1921. Cluj editura institutului de arte grafice «Ardealul» 1921. Preț 150 lei.

V. Bogrea, Urme bizantine în românește. Extras din volumul «Lui N. Iorga, — Omagiu» 1921. «Ramuri» ș. a. Craiova.

V. Mihăilescu, Două audiențe la regele Carol I. Extras din volumul «Lui N. Iorga, — Omagiu» 1921. «Ramuri» ș. a. Craiova.

Ana Pavelescu-Dimo, Cântece de copii cu acompaniament de piano. Op. 3 seria I. A. Ediție populară, aprobată de minist. instrucției publice cu Nr. 892 din 9 Sept. 1921. Editura «Cartea Românească», București 1921. Preț 7 lei.

Al. Ciura, A. Domide și O. Hulea, Istoria literaturii române pentru cl. IV medie (civilă) de băieți și fete. Aprobata de directoratul general al instrucțiunii din Cluj Nr. 19,664—1920. Cluj, editura «Cartea Românească». Preț 13-50.

România földrajza a magyar tannyelvű középiskolák I. osztálya számára. Irta: *G. G. Mateescu*, a cluji «Oh. Barițiu» liceum tanára. Fordította *Gr. Litan*, ugyanazon liceum tanára. Cluj, «Cartea Românească». Preț 12-75.

E. Lovinescu, Oheorghe Asachi. Vieța și opera lui București, «Cartea Românească» 1921. Preț 14 lei.

Toma Cocișiu, Carte de cetire pentru cl. II. primară. Aprobata de minist. instrucțiunii Nr. 7530. Blaj 1921. Preț 4 lei.

C. Collodi, Pășuniile lui Țândărică. Povestea unei păpuși de lemn. Trad. din italienește de *A. Buzescu*. Cu 36 ilustrațiuni. București, «Cartea Românească», 1920. Prețul 11 lei.

Ilie Marin, In seara de Crăciun. Dramă țărănească într'un act. Editura «Librăria Săteanului», Săliște. Prețul 2 lei.

Primăria orașului Târgu-Mureș, Memoriu pentru menținerea municipalității orașului Târgu-Mureș. Tipografia comunală a orașului Târgu-Mureș 1921.

Toma Cocișiu, Carte de cetire pentru clasa III primară. Tipografia Seminarială. Prețul Lei 7.50. Aprobată de directoratul general Cluj Nr. 139,761—1921. O carte întocmită pentru

priceperea copiilor cărora se adresează. Mult material din literatura populară. Bucațile de cetire din scriitorii nostri de seamă.

Societatea de cultură «Macedo-Română», Mersul și activitatea societății pe anul 1920 după dările de seamă cetite în Adun. gen. din 15 Maiu 1921. Cuprinsul: 1. Cuvântarea dlui Ionel Orădișteanu, președintele societății. 2. Darea de seamă pe anul 1920 de dl N. Buia, secretarul societății. 3. Raportul dlor censori de D. Papinian. 4. Votarea bugetului pe 1921. București 1921.

N. Dundreanu și Liviu Marian, Prozatorii noștri Crestomație. I. Secolul XIX, Chișinău. Prețul 20 lei. — II. Secolul XX, Chișinău, editura societății «Glasul Țării». Prețul 20 lei.

Errata.

Neputând face reviziile numărului precedent redactorul nostru, s'au strecurat unele greșeli de tipar foarte regretabile. Astfel s'a greșit însăși numerotarea fascicolei, care nu cuprinde Nr. 9—12, ci 10—12.

În articolul *N. Drăgan*, G. Coșbuc poetul liceului grănițeresc din Năsăud sunt a se face următoarele îndreptări:

Pag.	rândul	7 în loc de	înjăfșisem	se va ceti	înjăfșisem
„ 841,	„	30	„ „ „ <i>Au cântat</i>	„ „ „	<i>Am cântat</i>
„ 842,	„	27	„ „ „ <i>Plant</i>	„ „ „	<i>Plaut</i>
„ 845,	„	3	„ „ „ <i>Cini</i>	„ „ „	<i>Cinci</i>
„ 845,	„	12	„ „ „ <i>părsăea</i>	„ „ „	<i>părăsea</i>
„ 848,	„	12	„ „ „ <i>strânge</i>	„ „ „	<i>stânge</i>
„ 849,	„	22	„ „ „ <i>cu foc</i>	„ „ „	<i>un foc</i>
„ 850,	„	12	„ „ „ <i>al căruia</i>	„ „ „	<i>al căreia</i>
„ 851,	„	15	„ „ „ <i>Craiu</i>	„ „ „	<i>Craiul</i>
„ 851,	„	39	„ „ „ <i>stă</i>	„ „ „	<i>sta</i>
„ 854,	„	6	„ „ „ <i>mormânt</i>	„ „ „	<i>momânt</i>
„ 858,	„ 17 și	18	„ „ „ <i>Ciudatu-s</i>	„ „ „	<i>Ciudate-s</i>
„ 858,	„	18	„ „ „ <i>o</i>	„ „ „	<i>a</i>
„ 860,	„	29	„ „ „ <i>Acte R.</i>	„ „ „	<i>An. Ac. R.</i>

În articolul «Relativitatea universală a lui A. Einstein»:

Pag. 881	rândul 6	în loc de «educativ»	se citește: «deductiv».
„ 895	„ 9	„ „ „ „ «nu»	să se citească «ne».
„ 896	„ 14	atributul «reciprocă a»	nu se citește.

ASOCIAȚIUNEA

PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN
FONDATĂ LA 1861.

Recunoscută persoană morală prin articolul de lege 2602 din 22 Iunie 1921, publicată
în Monitorul Oficial Nr. 92 din 29 Iulie 1921 p. 3576.

Președinte de onoare: M. Sa Regele FERDINAND I.

SECȚIA LOTERIEI.

Lista câștigurilor sortate la tragerea I. ținută în zilele 31 Decembrie 1921 vechiu (13 Ianuarie nou) — 20 Ianuarie 1922 vechiu (2 Febr. nou).

La această tragere se iau în considerare biletele vândute până la începutul tragerii. Plata câștigurilor începe la 1 Martie st. n. a. c. contra biletului câștigător și durează până la 31 Maiu st. n. a. c. Câștigurile nereclamate până la această dată rămân în beneficiul fondului V. Alecsandri pentru tipărirea de lucrări populare. Pentru mai mare siguranță se recomandă câștigătorilor să-și controleze numerii câștigători nu numai în ziare, ci și în lista câștigurilor trimisă de «Asociațiune» tuturor redacțiilor precum și comisionarilor.

100,000 Lei Seria Z. Nr. 10660.

50,000 Lei Seria R. Nrii 4927, 48381.

25,000 Lei Seria A. Nr. 41901. Seria I. Nr. 44791. Seria L. Nr. 48947. Seria M. Nr. 3808.

10,000 Lei Seria A. Nr. 33300. Seria C. Nr. 45437. Seria D. Nrii 4661, 12353. Seria R. Nr. 24477. Seria S. Nrii 1589, 39040. Seria T. Nr. 47437. Seria U. Nr. 7798. Seria Z. Nr. 19783.

5,000 Lei Seria B. Nrii 299, 7461, 13847. Seria D. Nrii 13507, 48592. Seria G. Nr. 1232. Seria H. Nr. 7278. Seria M. Nrii 18245, 23743. Seria N. Nrii 6310, 11875, 34762. Seria S. Nr. 49562. Seria T. Nrii 3043, 9144, 25073, 41651. Seria U. Nr. 32556. Seria V. Nr. 3935. Seria Z. Nr. 48864.

2,000 Lei Seria A. Nrii 6045, 25186, 45561. Seria B. Nrii 7881, 10150, 15485. Seria C. Nrii 10322, 22577. Seria D. Nr. 19483. Seria E. Nr. 43618. Seria F. Nrii 2969, 32064. Seria G. Nrii 9333, 30496, 34430. Seria H. Nrii 5844, 7844, 8382, 17181, 23136, 38330. Seria I. Nrii 48128, 49032. Seria L. Nr. 5453. Seria M. Nrii 13054, 15226, 22653, 45510. Seria N. Nrii 11746, 19578, 38512, 39621, 48543. Seria O. Nrii 202, 22977, 26112, 32375, 33219. Seria P. Nrii 898, 26794, 36375. Seria S. Nrii 943, 22677, 31114, 34987, 49018. Seria T. Nr. 44019. Seria U. Nrii 25922, 29303. Seria Z. Nr. 33853.

1,000 Lei Seria A. Nrii 433, 940, 9102, 9593, 13944. Seria B. Nrii 4850, 6828, 20929, 22150, 23572, 25271, 26181, 35447, 42309. Seria C. Nrii 6602, 21761, 25049. Seria D. Nrii 3513, 5276, 18581, 38357, 38834, 39867, 42942. Seria E. Nrii 1246, 23763, 32229, 33748, 43899. Seria F. Nrii 1873,

7016, 17418, 35213, 36866, 42524. **Seria G.** Nrii 9313, 13941, 16105, 19370, 19968, 25415, 32444, 49197. **Seria H.** Nrii 9531, 11932, 23069, 25152. **Seria I.** Nrii 13345, 15778, 23431, 43108, 45544. **Seria L.** Nrii 18476, 19508, 30428. **Seria M.** Nrii 2735, 4142, 5407, 17437, 24982, 26726, 34783. **Seria N.** Nrii 1802, 5825, 8020, 17844, 25175, 28780, 42082. **Seria O.** Nrii 2959, 3001, 9605, 28448, 30042, 35377, 43304, 43436. **Seria P.** Nr. 48794. **Seria R.** Nrii 1160, 5227, 14321, 25353. **Seria S.** Nrii 4912, 23463, 26044, 32572, 36873. **Seria T.** Nr. 35542. **Seria U.** Nrii 2722, 34820, 47033. **Seria V.** Nrii 6979, 19735, 40717. **Seria Z.** Nrii 4954, 17050, 17793, 27013, 30118, 41007.

500 Lei Seria A. Nrii 10043, 18933, 20 54, 27483, 34416, 35307, 35697, 44490, 47160, 47257. **Seria B.** Nrii 2645, 6701, 7992, 14017, 14182, 15394, 18636, 18664, 20839, 30750, 38751, 40743, 45013. **Seria C.** Nrii 2000, 8017, 9041, 12150, 18751, 21407, 23074, 23588, 46059, 48937. **Seria D.** Nrii 8565, 12661, 27094, 33072, 43963, 44962, 45580, 47270, 48832, 49224. **Seria E.** Nrii 3022, 3959, 4512, 11169, 13676, 22924, 38539, 44153, 46172. **Seria F.** Nrii 9370, 19563, 20274, 28802, 34781, 35543, 41145. **Seria G.** Nrii 1769, 3753, 6478, 6925, 7251, 20007, 24389, 30247, 33986, 36996, 46675, 47104. **Seria H.** Nrii 3268, 4022, 7872, 11742, 14088, 22574, 31320, 32926, 36514, 38379, 38703, 39168, 42405, 48601. **Seria I.** Nrii 2755, 10592, 10954, 16119, 19424, 32621, 41402, 46206. **Seria L.** Nrii 8757, 18233, 24125, 24274, 28370, 34495, 39190. **Seria M.** Nrii 6061, 13992, 14832, 19623, 20721, 32968, 33174, 33823. **Seria N.** Nrii 2734, 3433, 3713, 6763, 9410, 9665, 12179, 15520, 16403, 22903, 35450, 37309, 41723, 43727. **Seria O.** Nrii 5082, 8729, 10711, 13047, 24831. **Seria P.** Nrii 7713, 24754, 29613, 29666, 34886, 35913, 40284, 43614. **Seria R.** Nrii 1163, 3730, 9587, 22427, 43205. **Seria S.** Nrii 229, 1103, 4048, 4540, 6594, 8426, 13721, 18383, 19721, 21328, 23384, 32439, 35467, 39921, 41310. **Seria T.** Nrii 735, 11433, 11535, 15582, 28598, 32537, 32745, 32880, 34774, 37349, 41443, 43947. **Seria U.** Nrii 24034, 27684, 28241, 33557, 37558, 38203, 42419, 46933, 48399, 48459. **Seria V.** Nrii 4786, 5339, 10364, 10993, 20185, 21793, 28737, 29026, 29193, 38096, 38562, 39351, 41463, 42310, 45793. **Seria Z.** Nrii 3200, 6409, 9078, 17525, 39077, 42209, 46864, 48860.

200 Lei Seria A. Nrii 3220, 6385, 7011, 12581, 15990, 18832, 19555, 21614, 24049, 25419, 25981, 29871, 31736, 32302, 36088, 36091, 36661, 41583, 43361, 43924, 48298. **Seria B.** Nrii 752, 1889, 2768, 5081, 5128, 8143, 8896, 9703, 14198, 15448, 16276, 16611, 17188, 17468, 23058, 23108, 28370, 31923, 32546, 32700, 33654, 33732, 35060, 38327, 39213, 40279, 40428, 42708, 44910, 45245, 47404. **Seria C.** Nrii 4616, 7366, 7758, 7810, 14751, 15112, 16173, 19675, 19679, 23618, 25637, 27913, 31063, 31277, 35799, 40413, 42140, 43417, 44286, 46289. **Seria D.** Nrii 2473, 3783, 7445, 9162, 9980, 10988, 12422, 12596, 13222, 13238, 13443, 16478, 18238, 18249, 18659, 23065, 23238, 25540, 25579, 29026, 30964, 31971, 32541, 33380, 33843, 33943, 35688, 37998, 38527, 39046, 44525, 49398. **Seria E.** Nrii 322, 2074, 4505, 5227, 5323, 6101, 8608, 9916, 12543, 13141, 13149, 17927, 18235, 26436, 27513, 28798, 31527, 33173, 33376, 35280, 37044, 45834, 47045, 49339. **Seria F.** Nrii 2072, 4718, 8801, 10060, 10847, 13392, 19811, 21563, 22120, 23286, 24561, 25427, 28013, 36819, 42508, 42760, 44630, 45992, 46053, 48040. **Seria G.** Nrii 2316, 4929, 8654, 11640,

14083, 15859, 19907, 21078, 21860, 26675, 29360, 35419, 41388, 45130, 46078, 46266, 46534, 49970. **Seria H.** Nrii 2130, 2798, 3461, 3516, 4666, 5123, 5620, 6953, 7710, 9241, 9541, 9961, 10697, 11461, 1682, 17316, 18748, 18758, 19236, 19354, 21446, 21857, 21868, 23760, 23854, 24631, 24668, 25900, 26666, 26768, 29274, 29662, 36403, 36832, 37730, 38533, 39235, 39744, 40015, 41520, 41798, 44354, 44951, 48552, 49875. **Seria I.** Nrii 509, 1153, 1199, 2271, 8719, 11790, 14202, 16160, 17135, 20173, 24785, 27026, 27618, 34459, 36233, 38815, 39806, 39840, 40134, 42947, 44348, 44637, 48189. **Seria L.** Nrii 2710, 3248, 3947, 3987, 4484, 4834, 5757, 8470, 9662, 14994, 15936, 16315, 18700, 19454, 20886, 21863, 24013, 29678, 31683, 33018, 34536, 41454, 45765. **Seria M.** Nrii 2042, 6985, 13973, 14071, 15075, 16969, 19971, 21879, 22058, 23251, 23307, 24940, 25537, 27563, 33043, 33187, 33274, 36625, 40653, 48120. **Seria N.** Nrii 597, 2511, 3898, 5062, 6930, 9892, 17261, 21002, 21170, 22955, 25372, 27077, 28441, 28808, 30202, 30222, 30562, 30688, 33706, 35762, 36113, 36747, 39933, 40763, 41188, 41281, 41624, 43247, 45496, 46652, 48290, 49510. **Seria O.** Nrii 2501, 8831, 10596, 11220, 13521, 16550, 24734, 25752, 26068, 26578, 30925, 33101, 33567, 36133, 37117, 38938, 42501, 42910, 43709, 47906, 48202, 49400. **Seria P.** Nrii 229, 313, 591, 1085, 3744, 3903, 5472, 5913, 9044, 12570, 14976, 15436, 20385, 24611, 28225, 29180, 29500, 30230, 30995, 31137, 37577, 42891, 49309. **Seria R.** Nrii 1303, 3272, 6037, 6680, 9115, 10908, 15684, 16374, 21832, 23616, 32233, 32373, 32612, 36771, 39849, 41925, 44977. **Seria S.** Nrii 95, 165, 409, 1566, 3115, 4004, 5679, 7563, 8867, 9039, 9042, 9578, 10816, 11294, 11885, 12000, 13859, 14139, 15389, 19634, 22711, 23828, 24294, 25198, 27162, 38085, 38173, 42093, 43290, 43837. **Seria T.** Nrii 2118, 4110, 4279, 7025, 7537, 10543, 19206, 23370, 23685, 25019, 25893, 25910, 29306, 36329, 37724, 41721, 41876, 44282, 45555, 45963, 46068, 46472. **Seria U.** Nrii 203, 416, 3504, 4361, 4662, 5042, 5293, 10648, 17651, 22463, 22766, 22865, 23878, 25906, 27505, 28582, 30767, 36049, 37322, 39551, 41204, 43353, 44825, 46893, 48352, 49926. **Seria V.** Nrii 10, 1736, 2662, 4217, 4255, 5815, 7684, 8833, 10069, 13728, 14503, 19109, 20648, 24107, 26691, 30688, 32360, 34008, 39665, 41655. **Seria Z.** Nrii 116, 468, 1794, 1992, 3457, 3500, 4060, 7618, 7812, 10897, 11129, 12510, 13933, 21501, 22730, 25496, 28450, 28648, 29215, 30215, 31668, 34103, 34459, 35124, 35284, 39084, 39457, 44173, 46133, 47687, 47858. (Va urmă).

Toți depositorii și persoanele cărora li s'a trimis „Calendarul Asociațiunii pe 1922” sunt rugați să ne trimită sau prețul sau să ne restituie exemplarele nevândute încă pentru a le trimite în alte părți, unde ni se cer cu insistență.

**Administrația „Bibliotecii populare
a Asociațiunii” Sibiu.**